Úřední věstník
Evropské unie

CS
Řada C

C/2026/4094

31.7.2026

SDĚLENÍ KOMISE

Pokyny k obecné právní úpravě ochrany druhů ptáků – článek 5 a článek 9 směrnice o ochraně ptáků

(C/2026/4094)

Obsah

Strana

1. PŘEDMLUVA 2
2. OBLAST PŮSOBNOSTI A CÍLE SMĚRNICE O PTÁCÍCH 5
   - 2.1 Oblast působnosti 5
   - 2.2 Cíle 6
3. ČLÁNEK 5 SMĚRNICE O PTÁCÍCH 8
   - 3.1 Znění článku 5 8
   - 3.2 Obecné úvahy 8
   - 3.3 Pojem „úmyslnosti“ podle článku 5 směrnice o ptácích 10
   - 3.4 Přijímání preventivních opatření k zamezení úmyslné újmě 11
   - 3.5 Zvláštní zákazy podle článku 5 12
   - 3.6 Provádění článku 5 15
     - 3.6.1 Potřeba úplného a účinného právního rámce 15
     - 3.6.2 Začlenění požadavků článku 5 do povolovacích postupů 16
     - 3.6.3 Příklady činností, které mohou spadat do působnosti článku 5, a možných preventivních opatření 17
4. ČLÁNEK 9SMĚRNICE O OCHRANĚ PTÁKŮ 32
   - 4.1 Znění článku 9 32
   - 4.2 Obecné úvahy 33
   - 4.3 Podmínky pro uplatnění odchylek podle článku 9 35
   - 4.4 Úloha článku 9 při zajišťování dosažení cílů směrnice o ochraně ptáků 45
   - 4.5 Ustanovení čl. 9 odst. 3 a 4 46

Příloha I: Uplatňování odchylek podle článku 9 směrnice o ochraně ptáků ve vztahu k bernešce bělolící 47

Příloha II: Uplatňování odchylek podle článku 9 směrnice o ochraně ptáků ve vztahu ke kormoránu velkému 55

1. **PŘEDMLUVA**

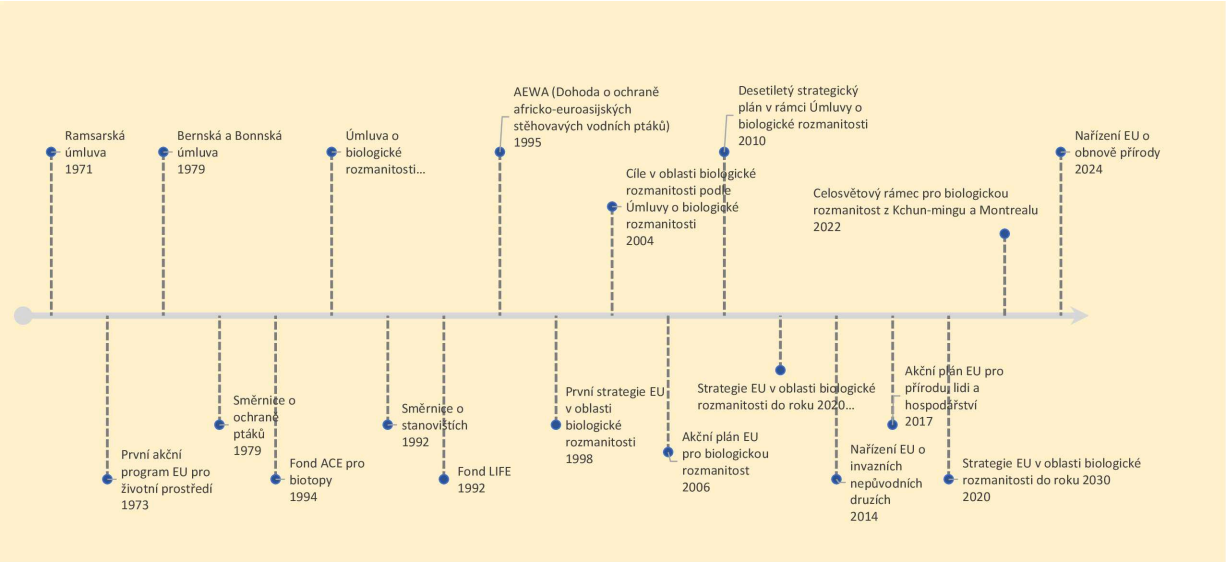
Směrnice 2009/147/ES o ochraně volně žijících ptáků (dále jen „směrnice o ochraně ptáků“) ([1]) je klíčovým pilířem politiky EU v oblasti životního prostředí. Je to potvrzení závazku EU k celosvětové ochraně biologické rozmanitosti, který nadále zajišťuje ochranu druhů ptáků v Evropě.

Směrnice o ochraně ptáků, přijatá v roce 1979, byla politickou reakcí na silné protesty veřejnosti proti dramatickému úbytku ptactva. Jelikož ptáci migrují a neuznávají hranice států, bylo jasné, že úsilí o jejich ochranu bude účinnější, pokud bude koordinováno na úrovni EU. Ptáci jsou navíc významným zástupným ukazatelem stavu biologické rozmanitosti a zdraví životního prostředí. Směrnice o ochraně ptáků proto přinesla nový rozměr ochrany volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin založený na ochraně stanovišť i druhů a péči o ně, neboť bylo stále jasnější, že k ochraně druhu je třeba chránit také jeho stanoviště.

Ačkoli stále existují problémy, které je třeba vyřešit, aby se zajistila dlouhodobě zdravá populace ptáků, směrnice o ochraně ptáků i nadále stanoví standardy pro ochranu ptáků v 27 členských státech EU.

Obrázek 1

Časová osa klíčových iniciativ EU a mezinárodních iniciativ pro přírodu a biologickou rozmanitost

PROHLÁŠENÍ O VYLOUČENÍ ODPOVĚDNOSTI

Cílem těchto výkladových pokynů je objasnit ustanovení článku 5 a článku 9 směrnice o ochraně ptáků a shromáždit rovněž použitelnou judikaturu Soudního dvora Evropské unie (dále jen „Soudní dvůr EU“). Pokyny nejsou právně závazné a nezakládají nové právní povinnosti. Předkládají spíše některá objasnění, která mají členským státům pomoci při vypracovávání vnitrostátních prováděcích opatření, jež jsou nejvhodnější pro jejich konkrétní situaci.

Tím není dotčena další judikatura Soudního dvora EU, výsledek probíhajícího zátěžového testu směrnice o ochraně ptáků a směrnice o stanovištích a balíček návrhů na zjednodušení pro snížení administrativní zátěže předložený Evropskou komisí ([2]). V rámci tohoto balíčku Komise navrhla zejména některá ustanovení, která zajistí, aby

([1]) Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/147/ES ze dne 30. listopadu 2009 o ochraně volně žijících ptáků (kodifikované znění) (Úř. věst. L 20, 26.1.2010, s. 7, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2009/147/2019-06-26).

([2]) Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů „Zjednodušení v zájmu udržitelné konkurenceschopnosti“, COM(2025) 980 final.

požadavky na ochranu druhů podle článku 5 směrnice o ochraně ptáků nebyly vykládány příliš restriktivně nebo zatěžujícím způsobem, aniž by bylo ohroženo dosažení cílů směrnice ([3]). V návaznosti na výsledek legislativního procesu může být nutné tyto pokyny revidovat.

Obecný rámec směrnice o ochraně ptáků

Směrnice o ochraně ptáků chrání všechny druhy ptáků přirozeně se vyskytující ve volné přírodě na evropském území členských států, na něž se vztahuje Smlouva (článek 1) ([4]).

Vzhledem k tomu, že je důležité vyvážit základní potřebu ochrany našeho životního prostředí, včetně ochrany druhů ptáků, s ostatními životně důležitými zájmy, článek 2 směrnice o ochraně ptáků vyžaduje, aby členské státy přijaly opatření k zachování populací všech druhů, na něž se vztahuje článek 1, na úrovni, která odpovídá zejména ekologickým, vědeckým a kulturním požadavkům, přičemž budou brát v úvahu hospodářské požadavky a požadavky rekreace, nebo k jejich přivedení na tuto úroveň.

Směrnice o ochraně ptáků sleduje tento cíl především prostřednictvím dvou základních pilířů:

1) ochrany stanovišť druhů ptáků (ochrana na základě lokality) a

2) vytvoření obecné právní úpravy ochrany všech druhů s určitými zákazy (ochrana druhů).

První pilíř se vztahuje k režimu ochrany na základě lokality podle směrnice o ochraně ptáků a je založen na jejích článcích 3 a 4. Článek 3 vyžaduje, aby členské státy přijaly opatření na ochranu, zachování nebo obnovení dostatečné rozmanitosti a rozlohy stanovišť pro všechny druhy ptáků, na které se vztahuje článek 1. Podle článku 4 mají být označeny zvláště chráněné oblasti (dále jen „ZCHO“) určené pro ochranu nejvhodnějších území pro druhy uvedené v příloze I směrnice a pro pravidelně se vyskytující stěhovavé druhy. Jakmile je lokalita označena, stává se součástí sítě Natura 2000 a podléhá ochrannému režimu stanovenému v čl. 4 odst. 1 a 2 směrnice o ochraně ptáků a v čl. 6 odst. 2, 3 a 4 směrnice 92/43/EHS ([5]) (dále jen „směrnice o stanovištích“), a to na základě článku 7 uvedené směrnice ([6]). Členské státy jsou povinny pro každou ZCHO stanovit specifické cíle ochrany pro danou lokalitu a stanovit a provádět nezbytná ochranná opatření ([7]). Plány nebo projekty, které ovlivňují ZCHO, mohou být schváleny pouze tehdy, pokud nemají významný nepříznivý účinek na celistvost lokality. Podle čl. 6 odst. 4 směrnice o stanovištích však může být plán nebo projekt, který by měl významný dopad na ZCHO, z naléhavých důvodů převažujícího veřejného zájmu, včetně důvodů sociálního a hospodářského charakteru, přesto uskutečněn, není-li k dispozici žádné alternativní řešení a pokud jsou přijata kompenzační opatření k zajištění soudržnosti sítě ZCHO.

([3]) Návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o urychlení posuzování vlivů na životní prostředí, COM(2025) 984 final. Konkrétně článek 8 navrhovaného nařízení o urychlení posuzování vlivů na životní prostředí navrhuje, aby v případě, že plány a projekty přijaly vhodná a přiměřená zmírňující opatření k zamezení usmrcování a vyrušování, jejichž cílem je zabránit významným nepříznivým dopadům na populace dotčených druhů, a to i přes možnou existenci negativních dopadů na jednotlivé exempláře těchto druhů, nebylo takové usmrcování nebo vyrušování považováno za úmyslné ve smyslu článku 5 směrnice o ochraně ptáků. V době zveřejnění těchto pokynů nebyl tento návrh nařízení ještě přijat. S plným respektem ke spolunormotvůrcům, kteří jsou výhradně příslušní k přijímání právních předpisů EU, přesahuje projednávání tohoto návrhu rámec těchto pokynů. Proto může být v návaznosti na výsledek legislativních jednání o tomto nařízení nutné, aby se tyto pokyny revidovaly. Totéž platí pro balíček opatření pro evropské elektrizační soustavy, který v době zveřejnění těchto pokynů také ještě nebyl přijat https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/cs/ip_25_2945.

([4]) Viz spojené věci C-473/19 a C-474/19, Föreningen Skydda Skogen, bod 36. Komise vypracovala seznam volně žijících druhů ptáků, které spadají do oblasti působnosti směrnice (dále jen „seznam ptáků“): https://circabc.europa.eu/ui/group/3f466d71-92a7-49eb-9c63-6cb0fadf29dc/library/f3bdeb3b-55c0-47a1-8482-e9a91b126b69/details.

([5]) Směrnice Rady 92/43/EHS ze dne 21. května 1992 o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (Úř. věst. L 206, 22.7.1992, s. 7, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/1992/43/2025-07-14).

([6]) Podle článku 7 směrnice o stanovištích podléhají ZCHO požadavkům na péči o lokality stanoveným v čl. 6 odst. 2 až 4 směrnice o stanovištích. Více informací o těchto ustanoveních naleznete v publikaci „Péče o lokality Natura 2000: ustanovení článku 6 směrnice o ‚stanovištích‘ 92/43/EHS“ https://data.europa.eu/doi/10.2779/02245.

([7]) Požadavek stanovit cíle ochrany a zavést ochranná opatření ve zvláště chráněných oblastech byl potvrzen ve věci C-66/23, Elliniki Ornithologiki Etaireia, bodech 46 a 56.

Druhý pilíř stanoví vytvoření obecné právní úpravy ochrany druhů ptáků uvedených v článku 1 směrnice o ochraně ptáků. Na rozdíl od požadavků na ochranu na základě lokality se tato právní úprava vztahuje na všechny druhy volně žijících ptáků, které se přirozeně vyskytují na evropském území členských států, na něž se vztahuje Smlouva.

Tento pilíř se řídí články 5 až 9 směrnice o ochraně ptáků. Článek 5 vyžaduje vytvoření obecné právní úpravy ochrany druhů ptáků uvedených v článku 1 a uvádí konkrétní zákazy, které v této souvislosti platí. Článek 6 zakazuje prodej, přepravu za účelem prodeje, držení za účelem prodeje a nabízení za účelem prodeje živých nebo mrtvých ptáků nebo jejich odvozenin, až na výjimky stanovené v čl. 6 odst. 2 a 3 pro druhy uvedené v příloze III směrnice. Článek 7 stanoví podmínky pro lov druhů ptáků uvedených v příloze II směrnice ([8]). Ustanovení čl. 8 odst. 1 zakazuje užití všech prostředků, zařízení nebo metod, jimiž jsou ptáci ve velkém měřítku nebo nevýběrovým způsobem chytáni nebo usmrcováni nebo jejichž použití by mohlo způsobit vymizení druhů v určitých územích. Příloha IV písm. a) uvádí některé takové praktiky, které spadají do působnosti článku 8. Ustanovení čl. 8 odst. 2 zakazuje lov z dopravních prostředků a za podmínek uvedených v příloze IV písm. b). Článek 9 pak zajišťuje, aby ochranná omezení uvedená v článcích 5 až 8 byla vyvážena jinými důležitými zájmy, a to vymezením okolností, za nichž je možné se od těchto požadavků odchýlit.

Na provádění směrnice o ochraně ptáků se vztahuje zásada předběžné opatrnosti podle čl. 191 odst. 2 Smlouvy o fungování Evropské unie (dále jen „SFEU“), která uplatňuje vyšší úroveň ochrany v případech, kdy není vědecky potvrzeno, že nehrozí nebezpečí pro daný druh.

Vzhledem k tomu, že právním nástrojem je směrnice, musí členské státy provést její ustanovení do svých vnitrostátních právních systémů, což jim umožňuje zohlednit vnitrostátní specifika. Soudní dvůr EU důsledně zaujímá stanovisko, směrnice musí být provedena jasně a přesně a s nepopiratelnou závazností a tak konkrétně, určitě a jasně, jak je nezbytné, aby byl splněn požadavek právní jistoty ([9]). Kromě povinnosti správně provést ustanovení směrnice ve vnitrostátním právu jsou členské státy rovněž povinny zajistit, aby byl zavedený systém ochrany účinně uplatňován v praxi. Proto příslušné orgány hrají klíčovou roli při zvyšování povědomí o ustanoveních o ochraně, stanovování požadavků, vytváření pobídek, sledování dodržování a zajišťování úplného a účinného prosazování ([10]). Je na příslušných orgánech členských států, aby zajistily, že lidské činnosti mohou být prováděny citlivě a v souladu s potřebou ochrany druhů ptáků v EU. Směrnice o ptácích rovněž umožňuje flexibilitu, zejména prostřednictvím ustanovení o odchylkách, která členským státům umožňují dosáhnout rovnováhy mezi ochranou životního prostředí a důležitými socioekonomickými zájmy.

Oblast působnosti pokynů

Cílem těchto pokynů je podpořit členské státy při správném provádění článku 5 a článku 9 směrnice o ptácích. Odrážejí pouze stanoviska Komise a nejsou právně závazné. Autoritativní výklad práva EU může podat pouze Soudní dvůr EU. Pokud Soudní dvůr EU rozhodne o některém ustanovení směrnice o ptácích, Komise z tohoto rozhodnutí vychází a zohlední jej v těchto pokynech a zdůrazňuje rovněž flexibilitu, kterou mají členské státy k dispozici při uplatňování ustanovení s ohledem na hlavní cíle směrnice.

Článkem 7, který stanoví podmínky pro lov druhů ptáků uvedených v příloze II v rámci celkových cílů směrnice v oblasti ochrany, se již zabývaly předchozí pokyny Komise. Proto tyto pokyny doplňují pokyny „*Guide to sustainable hunting under the Birds Directive*“ (Pokyny k udržitelnému lovu podle směrnice o ptácích) ([11]) a měly by se číst společně s nimi.

([8]) Viz pokyny k lovu podle směrnice o ochraně ptáků https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive/sustainable-hunting-under-birds-directive_cs.

([9]) Viz rozsudek ve věci C-363/85, Komise v. Itálie, bod 6; ve věci, C-361/88, Komise v. Německo; ve věci C-159/99, Komise v. Itálie, bod 32; ve věci C-415/01, Komise v. Belgie, bod 21; ve věci C-58/02, Komise v. Španělsko; ve věci C-6/04, Komise v. Spojené království, body 21, 25 a 26; ve věci C-508/04, Komise v. Rakousko, bod 80 a ve věci C-290/18, Komise v. Portugalsko (Určení a ochrana zvláštních oblastí ochrany), bod 35.

([10]) Podle čl. 3 odst. 2 písm. n) směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2024/1203 ze dne 11. dubna 2024 o trestněprávní ochraně životního prostředí jsou navíc členské státy povinny zajistit, aby protiprávní a úmyslné usmrcování, ničení, odebírání, držení, prodej nebo nabízení k prodeji jedince či jedinců druhů uvedených v článku 1 směrnice o ptácích představovalo trestný čin, kromě případů, kdy se toto jednání týká zanedbatelného množství těchto jedinců.

([11]) Viz pokyny k lovu podle směrnice o ptácích: https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive/sustainable-hunting-under-birds-directive_cs.

Tyto pokyny se nevztahují na ustanovení článků 6 až 8 směrnice o ptácích ani na ustanovení o ochraně na základě lokality podle článku 4. Podrobnosti o požadavcích na péči o ZCHO, které jsou obsaženy v čl. 6 odst. 2 až 4 směrnice o stanovištích, naleznete v pokynech Komise *„Péče o lokality Natura 2000: ustanovení článku 6 směrnice o ‚stanovištích' 92/43/EHS"* ([12]).

Proč jsou tyto pokyny potřebné?

Vzhledem k rostoucím globálním hospodářským a bezpečnostním výzvám je důležité zajistit, aby směrnice o ptácích i nadále usnadňovala konkurenceschopné a udržitelné hospodářství a aby zároveň chránila naše přírodní dědictví.

Cílem dokumentu je poskytnout vodítko pro výklad a provádění obecné právní úpravy ochrany podle směrnice o ptácích a zároveň pomoci snížit administrativní zátěž. Objasňuje minimální požadavky a vysvětluje, jak lze správně uplatňovat požadavky na ochranu druhů, a zároveň zjednodušuje tento úkol pro příslušné orgány a hospodářské subjekty.

Aby bylo zajištěno společné uplatňování ustanovení, je cílem těchto pokynů rovněž vysvětlit flexibilitu, kterou mají členské státy k dispozici s ohledem na požadavky směrnice a judikaturu Soudního dvora EU. Cílem je umožnit orgánům veřejné správy, jakož i uživatelům na pevnině a na moři, pokračovat ve své činnosti s jistotou, že jim nehrozí porušení požadavků směrnice.

Pokyny jsou určeny především vnitrostátním, regionálním a místním orgánům členských států, ale poslouží i jako referenční materiál pro organizace a další zúčastněné strany, které se podílejí na provádění směrnice o ptácích. Jejich cílem je objasnit a racionalizovat provádění směrnice tím, že poskytnou jasné a praktické pokyny vycházející ze zkušeností v různých členských státech a z poznatků získaných z výkladu směrnice Soudním dvorem EU.

Příloha I těchto pokynů obsahuje pokyny týkající se bernešky bělolící (*Branta leucopsis*), druhu, jehož populace výrazně vzrostla, což v některých případech vedlo ke značným škodám s dopadem na hospodářské činnosti. Předchozí pokyny, *„Great Cormorant: Applying derogations under Article 9 of the Birds Directive 2009/147/EC"* (Kormorán velký: uplatňování odchylek podle článku 9 směrnice o ptácích 2009/147/ES) ([13]),vysvětlily uplatňování článku 9 v konkrétním kontextu předcházení závažným škodám na určitých hospodářských činnostech souvisejících s kormoránem velkým (*Phalacrocorax carbo*). Vzhledem k důležitosti tématu, potřebě aktualizovat tento dokument s ohledem na vnitrostátní problémy vyplývající ze zvýšeného výskytu tohoto druhu v některých částech EU a potřebě řešit konflikty mezi kormoránem velkým a rybářstvím je aktualizovaná verze uvedena v příloze II těchto pokynů. Cílem obou příloh je vysvětlit míru flexibility, kterou mají členské státy k dispozici pro předcházení závažným škodám na zemědělství a rybářství způsobeným těmito dvěma druhy, a to i na praktických příkladech.

2. OBLAST PŮSOBNOSTI A CÍLE SMĚRNICE O PTÁCÍCH

2.1 Oblast působnosti

1. Článek 1 směrnice o ptácích vymezuje rozsah její ochrany.

„Článek 1

1) Tato směrnice se týká ochrany všech druhů ptáků přirozeně se vyskytujících ve volné přírodě na evropském území členských států, na něž se vztahuje Smlouva. Zahrnuje ochranu, regulování těchto druhů a péči o ně a stanoví pravidla pro jejich využívání.

2) Vztahuje se na ptáky, jejich vejce, hnízda a stanoviště."

([12]) Péče o lokality Natura 2000 – Úřad pro publikace EU (europa.eu).
([13]) https://op.europa.eu/cs/publication-detail/-/publication/eb3840b0-937d-4f0b-b616-107fe9825801.

2. Podle jejího článku 1 se tedy směrnice o ptácích týká ochrany všech druhů ptáků přirozeně se vyskytujících ve volné přírodě na evropském území členských států, na něž se vztahuje Smlouva ([14]). Komise vypracovala seznam druhů ptáků, které spadají do oblasti působnosti směrnice, včetně náhodných návštěvníků ([15]).

3. Soudní dvůr EU rozhodl, že směrnice o ptácích vyžaduje, aby členské státy chránily volně žijící ptáky přirozeně se vyskytující v EU, i když se přirozené stanoviště dotčeného druhu nevyskytuje na území daného členského státu ([16]). Směrnice o ptácích se vztahuje i na druhy, které byly v členském státě vysazeny, pokud jsou původní v jiných částech EU. Nevztahuje se však na vysazené druhy, které nejsou původní v žádném členském státě EU, pokud nejsou výslovně uvedeny v některé z příloh směrnice (např. krocan divoký, *Meleagris gallopavo*).

4. Soudní dvůr EU potvrdil, že směrnice se nevztahuje na jedince ptáků narozených a odchovaných v zajetí, protože rozšíření ochranného režimu za hranice populací ptáků přítomných v jejich přirozeném prostředí by nesloužilo cíli ochrany životního prostředí, který je základem směrnice ([17]). Směrnice se však použije na domestikované nebo v zajetí narozené a odchované jedince volně žijících druhů, kteří jsou vypuštěni do volné přírody a nelze je již jasně odlišit od volně žijících jedinců. To je nezbytné k zajištění ochrany volně žijících jedinců, kteří by mohli být nedopatřením vystaveni újmě zakázané směrnicí ([18]).

2.2 **Cíle**

5. Článek 2 směrnice vyžaduje, aby byla přijata opatření pro ptáky uvedené v článku 1.

„*Článek 2*

Členské státy přijmou opatření nezbytná k tomu, aby populace druhů uvedených v článku 1 byly zachovány na úrovni nebo přivedeny na úroveň, která odpovídá zejména ekologickým, vědeckým a kulturním požadavkům, přičemž budou brát v úvahu hospodářské požadavky a požadavky rekreace.“

6. Ačkoli směrnice o ochraně ptáků neobsahuje žádné konkrétní ustanovení, které by stanovilo její cíle, Soudní dvůr EU formuloval účel směrnice takto:

„... cílem směrnice o ochraně ptáků je, jak vyplývá z jejího článku 1 vykládaného ve světle bodů 3, 5, 7 a 8 jejího odůvodnění, je ochrana, péče a regulace týkající se všech druhů ptáků přirozeně se vyskytujících ve volné přírodě na evropském území členských států, na něž se vztahují Smlouvy, s cílem zajistit jejich ochranu jako dědictví evropských národů, což znamená dlouhodobou ochranu zachováním nebo obnovením dostatečné rozmanitosti a rozlohy jejich stanovišť. S ohledem na tento cíl uvedená směrnice ukládá členským státům na základě článku 2 ve spojení s bodem 10 jejího odůvodnění, aby přijaly veškerá opatření nezbytná k zachování populace těchto druhů ptáků na úrovni nebo přivedení na úroveň, která odpovídá zejména ekologickým, vědeckým a kulturním požadavkům, přičemž budou brát v úvahu hospodářské požadavky a požadavky rekreace, aby bylo možné považovat tuto úroveň za uspokojivou.“ ([19])

([14]) Viz spojené věci C-473/19 a C-474/19, Föreningen Skydda Skogen, bod 36.

([15]) https://circabc.europa.eu/ui/group/3f466d71-92a7-49eb-9c63-6cb0fadf29dc/library/f3bdeb3b-55c0-47a1-8482-e9a91b126b69/details.

([16]) Věc C-149/94, Vergy, bod 18.

([17]) Věc C-149/94, Vergy, body 12 až 15.

([18]) V případě holuba skalního (*Columba livia*) se v mnoha městských oblastech domestikovaní jedinci po dlouhou dobu dostávali z chovných zařízení a tvoří populace zdivočelých ptáků, které se křížily s volně žijícími populacemi. Zatímco jedinci odchovaní v zajetí nespadají do oblasti působnosti směrnice, zdivočelí holubi do působnosti směrnice o ptácích spadají, pokud není možné jednoznačně prokázat, že pocházejí ze zajetí a že jsou odlišitelní od volně žijící populace. Pokud takové rozlišení na úrovni jedinců není možné, jak tomu v reálných situacích řízení populací bývá, uplatní se plně ochranný režim směrnice o ptácích. K řízení populací městských zdivočelých holubů se používá řada různých strategií, včetně zavádění zákazů krmení, regulace zdrojů potravy a vody, využívání vizuálních a akustických odstrašovacích prostředků, instalace fyzických bariér, jako jsou sítě a hroty, které brání nocování a hnízdění, výměny oplozených vajec za podkladky v kontrolovaných holubnících, odstraňování hnízd, sterilizace, podávání krmiv s antikoncepčním účinkem a odchytu a odstranění nebo přemístění jedinců. Pokud zvolené způsoby řízení představují riziko porušení zákazů stanovených v článku 5 směrnice o ptácích, musí být podle ustanovení článku 9 vydány odpovídající odchylky.

([19]) Rozsudek ve věci C-784/23, Voore Mets a Lemeks Põlva, bod 51, viz také bod 54 uvedeného rozsudku. Viz také rozsudek ve věci C-131/24, VIRUS a další, bod 40.

7. Jak je uvedeno v článku 1, je účelem směrnice o ptácích ochrana všech druhů ptáků přirozeně se vyskytujících ve volné přírodě v EU. Znění článku 2 klade zvláštní důraz na potřebu zachovávat tyto druhy na úrovni, která odpovídá ekologickým, vědeckým a kulturním požadavkům, přičemž se zároveň zohledňují hospodářské požadavky a požadavky rekreace. Odkaz na tyto požadavky v článku 2 odráží vliv, který mohou mít na populační úrovně druhů chráněných podle směrnice o ptácích. Pro účely ochrany těchto druhů je proto třeba chápat pojem „uspokojivá úroveň" v kontextu těchto různých požadavků a způsobů, jimiž mohou ovlivňovat populační úrovně ptáků ([20]). Odkaz na potřebu zohlednit hospodářské požadavky a požadavky rekreace rovněž odráží skutečnost, že hospodářské a rekreační činnosti jsou na ochraně ptáků zároveň závislé i ji ovlivňují. Je proto nezbytné zajistit, aby se při provádění všech ustanovení směrnice uplatňovaly ekologické, vědecké a kulturní požadavky, jakož i hospodářské požadavky a požadavky rekreace.

8. V souladu s tím Soudní dvůr EU potvrdil, že článek 2 zohledňuje na jedné straně nutnost účinné ochrany ptáků a na druhé straně požadavky veřejného zdraví a bezpečnosti, hospodářství, ekologie, vědy, zemědělství a rekreace ([21]). Soudní dvůr EU však také potvrdil, že článek 2 není autonomní odchylkou od obecné právní úpravy ochrany stanoveného směrnicí o ptácích ([22]).

9. Těmito ekologickými, vědeckými, kulturními a hospodářskými požadavky a požadavky rekreace proto nejsou dotčeny požadavky stanovené ve směrnici o ptácích, včetně článku 5, a při uplatňování jejích zákazů se k nim nepřihlíží ([23]). Možnosti odchylek podle článku 9 odrážejí uvedené požadavky, jejichž cílem je nastolit rovnováhu mezi různými politickými prioritami, které s provádění směrnice souvisejí. Kromě toho mohou být při posuzování přiměřenosti případných odchylek v rámci přezkumu uspokojivých alternativ relevantní hospodářské požadavky a požadavky rekreace.

10. V úvahu lze brát také hospodářské požadavky a požadavky rekreace, pokud tyto činnosti mohou být součástí vlivů působících na daný druh. Stejně tak uspokojivá úroveň, které je třeba dosáhnout a zachovat ji, musí proto zohledňovat i tlaky na druhy vznikající v důsledku hospodářských nebo rekreačních činností.

11. Hlavní cíle směrnice o ptácích nelze směšovat s oblastí působnosti článku 5, který přispívá k dosažení cílů směrnice prostřednictvím obecné právní úpravy ochrany, o níž pojednává kapitola 3. ([24])

12. Aby byl zajištěn jednotný výklad směrnice o ptácích a směrnice o stanovištích a aby bylo dosaženo jejich účinného provádění, Komise zastává názor, že „uspokojivou úrovní" lze rozumět úroveň, při níž je dosaženo příznivého stavu z hlediska ochrany ([25]).

([20]) Viz obdobně rozsudek ve věci C-629/23 Eesti Suurkiskjad, bod 68.

([21]) Rozsudek ve věci C-262/85, Komise v. Itálie, bod 8.

([22]) Rozsudek ve věci C-432/85, Komise v. Belgie, bod 8; rozsudek ve věci C-262/85, Komise v. Itálie, bod 8.

([23]) Viz obdobně v souvislosti s čl. 4 odst. 4 směrnice o ptácích věc C-57/89, Komise v. Německo, bod 22.

([24]) Článek 5 se použije bez ohledu na stav druhu nebo na dopad, jaký by činnost na dotyčný druh měla. Další informace naleznete v kapitole 3.

([25]) Komise již dříve zdůraznila tuto souvislost v Pokynech k udržitelnému lovu podle směrnice o ptácích, s. 20. Takový výklad vychází z úlohy, kterou směrnice o ptácích hraje při zajišťování plnění mezinárodních závazků EU podle Úmluvy o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů, a zejména podle Dohody o ochraně africko-eurasijských stěhovavých vodních ptáků (AEWA), Memoranda o porozumění ohledně ochrany stěhovavých dravců a sov v Africe a Eurasii a Akčního plánu pro ochranu africko-eurasijských stěhovavých suchozemských ptáků (African-Eurasian Migratory Landbirds Action Plan, AEMLAP), z nichž každý vyžaduje ochranu druhů ptáků a jeho cílem je zachování nebo dosažení příznivého stavu z hlediska ochrany.

3. **ČLÁNEK 5 SMĚRNICE O PTÁCÍCH**

3.1 **Znění článku 5**

„Aniž jsou dotčeny články 7 a 9, přijmou členské státy opatření nezbytná k vytvoření obecné právní úpravy ochrany všech druhů ptáků uvedených v článku 1, která zejména zakáže

a) úmyslné usmrcování nebo odchyt jakýmkoli způsobem;

b) úmyslné ničení nebo poškozování jejich hnízd a vajec nebo odstraňování hnízd;

c) sběr jejich vajec ve volné přírodě a jejich držení, a to i prázdných;

d) úmyslné vyrušování těchto ptáků, zejména během rozmnožování a odchovu mláďat, pokud by šlo o vyrušování významné z hlediska cílů této směrnice;

e) držení druhů ptáků, jejichž lov a odchyt jsou zakázány.“

3.2 **Obecné úvahy**

13. Článek 5 směrnice o ptácích vyžaduje vytvoření obecné právní úpravy ochrany všech druhů ptáků přirozeně se vyskytujících ve volné přírodě, uvedených v článku 1. Článek 5 uvádí seznam zákazů podle písmen a) až e) na ochranu těchto druhů.

14. Řádné uplatňování článku 5 vyžaduje, aby členské státy vytvořily úplný a účinný legislativní rámec pro ochranu ptáků, který povede k zavedení konkrétních a zvláštních ochranných opatření, jež musí zajistit dodržování zákazů uvedených v článku 5 ([26]). Článek 5 proto vyžaduje nejen vytvoření úplného právního rámce, ale také provádění konkrétních a zvláštních ochranných opatření ([27]).

15. Směrnice o ptácích poskytuje členským státům flexibilitu při vytváření obecné právní úpravy ochrany, a to i pokud jde o metody a legislativní nástroje, které lze použít k provádění zákazů. To může zahrnovat přijetí zvláštních právních a správních předpisů, které účinně zakážou působení újmy uvedené v článku 5. Tato diskreční pravomoc podléhá omezením uvedeným v článku 5, jak je podrobněji popsáno níže ([28]), a povinnosti zajistit, aby tato opatření vedla ke skutečnému zabránění úmyslným útokům uvedeným v článku 5 ([29]). Kromě toho by vytvoření obecné právní úpravy ochrany a její uplatňování mělo vycházet z cíle uvedeného v článku 2 směrnice, totiž na zachování populací ptáků na úrovni nebo jejich přivedení na úroveň, která odpovídá zejména ekologickým, vědeckým a kulturním požadavkům, přičemž budou brány v úvahu hospodářské požadavky a požadavky rekreace.

16. V souladu s článkem 1 se zákazy uvedené v článku 5 vztahují na všechny druhy ptáků přirozeně se vyskytující ve volné přírodě na evropském území členských států, na něž se vztahuje Smlouva. Jak uvedl ve svém rozsudku Soudní dvůr EU, „[z] jasného a jednoznačného znění článku 5 směrnice o ochraně ptáků [...] vyplývá, že uplatnění zákazů uvedených v tomto ustanovení není nijak vyhrazeno druhům vyjmenovaným v příloze I této směrnice, druhům ohroženým na určité úrovni nebo druhům trpícím dlouhodobým poklesem populace“ ([30]).. Proto i v případě, že populace běžného druhu je stabilní a je pravděpodobné, že v dohledné budoucnosti takovou zůstane, nemohou členské státy tento druh vyloučit z působnosti zákazů vyžadovaných článkem 5 ([31]). Soudní dvůr EU

([26]) Rozsudek ve spojených věcech C-473/19 a C-474/19, Föreningen Skydda Skogen, bod 35.
([27]) Viz obdobně rozsudek ve spojených věcech C-473/19 a C-474/19, Föreningen Skydda Skogen, bod 75.
([28]) Viz obdobně rozsudek ve věci C-518/04, Komise v. Řecko, bod 16.
([29]) Rozsudek ve spojených věcech C-473/19 a C-474/19, Föreningen Skydda Skogen, bod 75.
([30]) Rozsudek ve spojených věcech C-473/19 a C-474/19, Föreningen Skydda Skogen, bod 36.
([31]) Rozsudek ve věci C-441/17, Komise v. Polsko, body 262–263.

rovněž judikoval, že jakékoli posuzování dopadu určité činnosti na populační úroveň druhu nebo jeho stav z hlediska ochrany není pro účely použití článku 5 relevantní, s výjimkou zákazu uvedeného v čl. 5 písm. d) (viz oddíl 3.4) ([32]). V případě čl. 5 písm. d) jsou úvahy, jako je početnost nebo stav druhu z hlediska ochrany, relevantní pouze při určování, zda je vyrušování významné z hlediska cíle směrnice o ochraně ptáků, ale neumožňují vyloučit druh z působnosti čl. 5 písm. d).

17. Zákazy uvedené v článku 5 se vztahují také na druhy uvedené na seznamu v příloze II směrnice o ochraně ptáků. Článek 7 sice povoluje lov těchto druhů, což zahrnuje usmrcování nebo odchyt jedinců během vymezených období a v rámci určitých omezení stanovených v článku 7 ([33]), ale činnosti spadající mimo období lovu a činnosti, které by porušovaly článek 5, jako je úmyslné ničení hnízd nebo vajec, zůstávají ve vztahu k druhům uvedeným na seznamu v příloze II zakázány. Působnost článku 7 je omezena na lov, což znamená, že ostatní činnosti, které mohou způsobit újmu, jsou u druhů uvedených v příloze II stále zakázány. Další pokyny týkající se povinností stanovených v článku 7 poskytují pokyny Komise k udržitelnému lovu ([34]).

18. Na základě judikatury Soudního dvora EU je zřejmé, že zákazy podle článku 5 se musí použít bez časového omezení ([35]). Konkrétní opatření a pravidla, kterými se tyto zákazy provádějí, však mohou zohledňovat sezónní faktory, pokud jsou řádně odůvodněné, a mohou být uplatňovány pouze v určitých obdobích, například během období hnízdění. Pokud jde o čl. 5 písm. d), musí členské státy věnovat zvláštní pozornost citlivým fázím životního cyklu druhů ptáků, jako je období rozmnožování nebo odchovu mláďat. I když lze tyto sezónní faktory brát v úvahu, nelze druhy ptáků vyloučit – ani dočasně – z obecné právní úpravy ochrany vyžadované článkem 5 ([36]). Jak je vysvětleno níže, použití preventivních opatření ve vztahu k činnostem potenciálně působícím újmu může zajistit, aby při hospodářských činnostech nedocházelo k působení újmy uvedené v článku 5 a aby byly slučitelné s tímto ustanovením.

19. Úplná a účinná ochrana volně žijících ptáků vyžaduje také komplexní ochranu, pokud jde o její zeměpisný rozsah. To znamená, že článek 5 se vztahuje na celou zeměpisnou oblast působnosti směrnice o ptácích, jak je vymezena v jejím článku 1, bez ohledu na to, kde ptáci mohou odpočívat nebo prolétávat, nebo zda se oblast nachází uvnitř nebo vně sítě Natura 2000. Jakékoli vnitrostátní právní předpisy omezující ochranu volně žijících ptáků na určitou oblast (např. místo přírodního dědictví) jsou proto se směrnicí o ptácích neslučitelné ([37]). Při provádění zákazů uvedených v článku 5 však mohou členské státy brát v úvahu zeměpisná kritéria relevantní pro jednotlivé druhy, a to i s ohledem na cíle článku 2.

Praktická podpora provádění 1: Flexibilita při vytváření právního rámce pro obecnou právní úpravu ochrany

Členské státy mají značnou flexibilitu při provádění ustanovení směrnice o ptácích do svých vnitrostátních právních předpisů, přičemž musí zachovat jasný legislativní rámec a provádět účinná preventivní opatření, aby zajistily splnění cílů směrnice o ptácích. To by mohlo zahrnovat zavádění nových nebo přijímání zvláštních právních a správních předpisů na celostátní nebo regionální úrovni, přizpůsobených jejich jedinečnému systému správy. Preventivní opatření lze rovněž začlenit do odvětvových právních předpisů upravujících hospodářské činnosti, jako je energetika, lesnictví nebo zemědělství, a v případě potřeby je přizpůsobit konkrétním regionálním nebo místním podmínkám. Členské státy mohou rovněž usnadnit provádění právního rámce poskytováním podpory hospodářským subjektům prostřednictvím poradenských služeb, cílených programů financování a iniciativ ke zvýšení informovanosti.

([32]) Rozsudek ve věci C-784/23, Voore Mets a Lemeks Põlva, body 53–54, a rozsudek ve věci C-131/24, VIRUS a další, bod 43.

([33]) V rozsudku ve věci C-157/89, Komise v. Itálie, Soudní dvůr EU v bodě 14 poukázal na potřebu „komplexního režimu ochrany v období, kdy je přežití volně žijících ptáků zvláště ohroženo“.

([34]) https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive/sustainable-hunting-under-birds-directive_cs.

([35]) Rozsudek ve věci C-252/85, Komise v. Francie, bod 9; ačkoli se tento rozsudek týkal čl. 5 písm. b) a c), lze jej použít na článek 5 jako celek, neboť jeho znění neomezuje působnost žádného ze zákazů v něm uvedených.

([36]) Rozsudek ve věci C-507/04, Komise v. Rakousko, bod 114.

([37]) Rozsudek ve věci C-252/85, Komise v. Francie, bod 15.

3.3 **Pojem „úmyslnosti“ podle článku 5 směrnice o ptácích**

20. Předtím, než se zaměříme na konkrétní ustanovení článku 5, je důležité objasnit pojem „úmyslnosti“, který je klíčovým prvkem při výkladu a provádění zákazů podle čl. 5 písm. a), b) a d):

a) úmyslné usmrcování nebo odchyt jakýmkoli způsobem;

b) úmyslné ničení nebo poškozování jejich hnízd a vajec nebo odstraňování hnízd a

d) úmyslné vyrušování těchto ptáků, zejména během rozmnožování a odchovu mláďat, pokud by šlo o vyrušování významné z hlediska cílů této směrnice.

21. Přitom zákazy uvedené v písmenech c) a e) se uplatní bez ohledu na záměr původce činu.

22. Pokud jde o pojem „úmyslnost“, existuje ustálená judikatura Soudního dvora EU. Podle Soudního dvora EU pojem „úmyslný“ zahrnuje jak činnosti, jejichž účelem je odchyt, usmrcování či vyrušování ptáků nebo ničení či poškozování jejich hnízd, tak činnosti, které takový účel zjevně nemají, ale zahrnují srozumění s možností takového odchytu, usmrcování, vyrušování, ničení nebo poškozování ([38]). Pokud tedy původce činnosti je srozuměn s možností, že jeho jednání povede k zakázané újmě, ale přesto v něm pokračuje, vztahuje se na to zákaz podle článku 5, i když tato újma nebyla jeho záměrem ([39]). U druhů uvedených v příloze II však existuje výjimka, neboť jedince těchto druhů lze lovit, tj. usmrcovat nebo odchytávat během vymezených období a v rámci určitých omezení stanovených v článku 7.

23. K určení existence povědomí, které je rozhodné pro posouzení úmyslnosti, musí být splněny dvě kumulativní podmínky: i) povědomí o přítomnosti ptáků a ii) vědomost o tom, že posuzovaná činnost je způsobilá způsobit těmto ptákům zakázaný druh újmy. Oba prvky je třeba posuzovat s ohledem na dostupné informace a jejich šíření.

24. S cílem podpořit hospodářské subjekty vykonávající činnosti, jež mohou vést k zakázané újmě, by členské státy měly zvyšovat jejich informovanost o dostupných preventivních opatřeních.

25. Za prvé, povědomí o přítomnosti ptáků zahrnuje situace, kdy v oblasti, která bude danou činností ovlivněna, byli zpozorováni ptáci nebo jejich hnízda, nebo kdy existují vědecké údaje a zdokumentovaná pozorování přítomnosti ptáků v takové oblasti. Soudní dvůr EU rozhodl, že to může zahrnovat i okolnosti, kdy lze jejich přítomnost rozumně očekávat na základě ekologických faktorů, například druhu a stáří lesa nebo travních porostů typických pro určité druhy ptáků ([40]).

26. Povědomí o přítomnosti ptáků samo o sobě nestačí; musí rovněž existovat rozumné riziko, že dotčená činnost by mohla způsobit přítomným ptákům zakázanou újmu. V této souvislosti je důležité zohlednit potřeby a citlivost daného druhu a vzít v úvahu, kde hnízdí, jaké má hnízdní zvyklosti, jaké oblasti využívá k hledání potravy nebo k lovu a další aspekty specifické pro daný druh. Tyto poznatky mohou vycházet z informací obsažených v akčních plánech na ochranu druhů, plánech péče o lokality Natura 2000 nebo lesnických plánech, jakož i z jakýchkoli dalších relevantních vědeckých údajů a výzkumů týkajících se dotčených druhů.

([38]) Rozsudek ve věci C-784/23, Voore Mets a Lemeks Põlva, bod 49 a rozsudek ve věci C-131/24, VIRUS a další, bod 39.

([39]) Viz rozsudek ve věci C-784/23, Voore Mets a Lemeks Põlva, body 47–48, v nichž Soudní dvůr potvrdil, že pojem „úmyslnosti“ je třeba vykládat jednotně jak ve vztahu k článku 5 směrnice o ptácích, tak k článku 12 směrnice o stanovištích. V důsledku toho Soudní dvůr aplikoval dlouhodobě ustálenou judikaturu týkající se pojmu „úmyslnost“ podle článku 12 směrnice o stanovištích i na souběžný pojem uvedený v článku 5 směrnice o ptácích.

([40]) Rozsudek ve věci C-784/23, Voore Mets a Lemeks Põlva, bod 61.

27. Určení rizika je proto založeno na interakci mezi dopady dotčené činnosti a potřebami a citlivostí dotčených druhů. To se může týkat například kácení stromů v období hnízdění na místech, kde je známo, že zde hnízdí lesní ptáci, nebo určitých zemědělských postupů, které v případě některých ptáků hnízdících na zemi mohou vést k jejich usmrcení, zničení jejich hnízd nebo k významnému vyrušování. Nevede to k zákazu těžby dřeva a kosení, ale k zajištění souladu tohoto postupu s ochranou ptáků.

28. Stejně tak pokud je činnost plánována mimo období hnízdění druhů ptáků, nebo jsou přijata jiná preventivní opatření (viz níže o preventivních opatřeních), nemusí se jednat o úmyslnou újmu. Takové plánování by mohlo vycházet z ročního období, kdy se očekává, že v oblasti, kde má činnost probíhat, ptáci nebudou. Bylo by také možné určit konkrétní zóny, kde se ptáci v rámci širší lokality nebo stanoviště nevyskytují. Tyto úvahy velmi závisí na konkrétních podmínkách, a proto je třeba posuzovat je případ od případu.

29. V každém případě je zásadní úloha vnitrostátních orgánů. Vnitrostátní orgány by měly při regulaci hospodářských činností vycházet z vědeckých údajů o zeměpisném a časovém výskytu ptáků. Měly by využívat všechny vhodné prostředky k aktivnímu šíření informací o výskytu ptáků a o všech stávajících pravidlech jejich ochrany a rovněž o dostupných preventivních opatřeních. S ohledem na článek 2 by vnitrostátní orgány měly tyto informace zpřístupnit také dotčeným zúčastněným stranám, aby jejich hospodářské nebo rekreační činnosti mohly být sladěny s požadavky na ochranu ptáků.

30. Protože se zákazy podle článku 5 uplatňují bez ohledu na jejich skutečný dopad na dotčené druhy, s výjimkou čl. 5 písm. d), nelze srozumění s možností způsobení újmy posuzovat s odkazem na populační úroveň daného druhu ani na dopad na tuto úroveň ([41]).

3.4 **Přijímání preventivních opatření k zamezení úmyslné újmě**

31. Jak je vysvětleno níže, přijetí účinných preventivních opatření v reakci na činnosti, které mohou působit újmu, může vést k vyloučení úmyslné újmy zakázané podle čl. 5 písm. a), b) nebo d), pokud jsou splněny zvláštní podmínky. Tento přístup může hospodářským subjektům a vnitrostátním orgánům poskytnout jasný rámec a snížit potřebu uplatňování odchylek, a tím i snížit administrativní zátěž.

32. Pokud je pravděpodobné, že činnost poruší zákazy stanovené v čl. 5 písm. a), b) nebo d), mohou příslušné vnitrostátní orgány stanovit preventivní opatření, která mohou subjekty (hospodářské nebo jiné) zavést ve fázi plánování a/nebo provádění, aby se daná činnost mohla uskutečnit a aby se zároveň v co největší míře zabránilo působení újmy přítomným druhům ptáků. Tato preventivní opatření musí být konkrétní a zvláštní, musí brát v úvahu příslušné informace o dotčených druzích a musí být navržena tak, aby se v co největší míře zabránilo zakázaným dopadům, které by daná činnost mohla mít, a zajistilo se tak skutečné dodržování zákazů uvedených v článku 5 ([42]). Pokud jsou činnosti založeny na preventivním přístupu ([43]) a existuje vysoká míra jistoty, že újma bude vyloučena, lze následné zbytkové dopady považovat za náhodné a nikoliv za úmyslné. Výhodou tohoto přístupu je, že umožňuje pokračovat v činnosti, aniž by bylo nutné udělit odchylku podle článku 9 směrnice o ptácích.

33. Pokud není možné se takové újmě vyhnout, je nutné využít ustanovení o odchylkách uvedená v článku 9 (viz následující kapitola).

([41]) Rozsudek ve věci C-784/23, Voore Mets a Lemeks Põlva, body 49–54.

([42]) Viz rozsudek ve věci C-441/17, Komise v. Polsko, bod 259, v němž Soudní dvůr EU shledal rozhodnutí vnitrostátních orgánů povolující kácení stromů, o nichž bylo známo, že jsou významnými stanovišti řady druhů ptáků, za částečně porušující čl. 5 písm. b) a d) z důvodu nezavedení konkrétních a zvláštních ochranných opatření, která by vyloučila zakázanou újmu a zajistila dodržení požadavků v nich obsažených.

([43]) Viz obdobně rozsudek ve spojených věcech C-473/19 a C-474/19, Föreningen Skydda Skogen, bod 77.

34. Tato preventivní opatření lze zohlednit při posuzování, zda projekt nebo činnost porušují zákazy uvedené v článku 5 ([44]). Soudní dvůr EU potvrdil, že není nezbytné, aby byly účinky projektu posuzovány nezávisle na doprovodných opatřeních, jež jsou navržena s cílem těmto účinkům zabránit nebo, v případě čl. 5 písm. d), je zmírnit na nevýznamnou úroveň. Relevantní jsou pouze účinky, kterým budou ptáci v důsledku uskutečnění projektu skutečně vystaveni ([45]).

35. Pokud jde o určení takových preventivních opatření a jejich začlenění do návrhu a provádění projektů nebo činností, musí příslušné orgány při posuzování účinnosti preventivních opatření zohlednit „nejspolehlivější dostupné vědecké údaje, jakož i nejnovější výsledky mezinárodního výzkumu“ ([46]). Provozovatelům a příslušným orgánům by však nemělo být nadměrně ztěžováno prokázání, že k zakázané újmě nedojde ([47]). Soudní dvůr EU rozhodl, že nelze vyžadovat, aby byl důkaz o účinnosti preventivních opatření podán prostřednictvím vědecké dokumentace prokazující úspěšné uplatnění těchto opatření v praxi, neboť taková dokumentace nemusí být vždy k dispozici ([48]). Při zvažování použití preventivních opatření, například v rámci povolovacího řízení, lze jejich účinnost prokázat odůvodněným posudkem soudního znalce ([49]) a v závislosti na vnitrostátních právních předpisech lze použít i jiné podobné nástroje.

36. Po zavedení preventivních opatření je nutné sledovat jejich účinnost, aby se zajistilo, že jsou tato opatření prováděna a skutečně zajišťují soulad s článkem 5 tím, že zabraňují působení újmy ptákům a/nebo poškozování jejich hnízd a vajec. V případě potřeby lze zavést mechanismus, který bude reagovat na zjištěnou zakázanou újmu, aby se zajistil soulad s článkem 5. Bez těchto mechanismů sledování a reakce by nebylo možné zajistit, že preventivní opatření skutečně zajišťují dodržování předpisů. Pokud je zjištěna újma, může být nezbytné provést úpravy k řešení další újmy, pokud je působena, tak aby byl zajištěn soulad s článkem 5 a aby daná činnost mohla pokračovat.

Praktická podpora provádění 2: Snížení administrativní zátěže a zajištění právní jistoty prostřednictvím integrovaných preventivních opatření

Vnitrostátní orgány mohou usnadnit hospodářské nebo rekreační činnosti, u nichž může hrozit riziko porušení článku 5 směrnice o ptácích, stanovením konkrétních preventivních opatření zaměřených na účinné zamezení způsobení újmy ptákům. Pokud je uplatňován účinný preventivní přístup, neměly by být zbývající dopady považovány za úmyslné, což umožní pokračovat v činnosti, aniž by bylo nutné uložit odchylku podle článku 9. To může zjednodušit provádění a výrazně snížit administrativní zátěž a náklady pro orgány a podniky a zároveň poskytnout provozovatelům právní jistotu. Tento přístup by měl být uplatňován v úzké spolupráci příslušných vnitrostátních orgánů s hospodářskými odvětvími a hospodářským subjektům by mělo být poskytováno poradenství zaměřené na to, jak zajistit soulad s požadavky článku 5 (viz kapitoly 3.3 a 3.5).

3.5 Zvláštní zákazy podle článku 5

37. V každém ze zákazů uvedených v článku 5 se identifikují újmy, které musí členské státy zakázat. Soudní dvůr EU potvrdil, že v souvislosti s písmeny a) a b) není posouzení dopadu lidské činnosti na populační úroveň dotčených druhů ptáků pro účely těchto ustanovení relevantní ([50]). Tento výklad lze obdobně rozšířit i na písmena c) a e), neboť tyto zákazy rovněž neodkazují na to, že újma musí mít významný dopad na populaci druhu, a neodkazují

([44]) Viz obdobně rozsudek ve věci C-131/24, VIRUS a další, bod 44. Tato věc se týkala pouze zákazu podle čl. 5 písm. d), ale jeho výklad je užitečný i pro čl. 5 písm. a) a b).
([45]) Viz obdobně rozsudek ve věci C-131/24, VIRUS a další, bod 45.
([46]) Viz obdobně rozsudek ve věci C-131/24, VIRUS a další, bod 57.
([47]) Viz obdobně rozsudek ve věci C-131/24, VIRUS a další,body 50–53, kde Soudní dvůr odkazuje na zásadu efektivity.
([48]) Viz obdobně rozsudek ve věci C-131/24, VIRUS a další, bod 57.
([49]) Viz obdobně rozsudek ve věci C-131/24, VIRUS a další,body 51 a 57–58.
([50]) Rozsudek ve věci C-784/23, Voore Mets a Lemeks Põlva, bod 54.

ani na cíle směrnice o ochraně ptáků. Soudní dvůr EU tvrdil, že důsledky činnosti pro populační úroveň druhu budou brány v úvahu pouze v rozsahu, v jakém je to relevantní pro posouzení přiměřenosti odchylky požadované podle článku 9 ([51]) (viz kapitola 4). Na druhé straně pro účely čl. 5 písm. d) bude posouzení dopadu lidské činnosti na populační úroveň dotčených druhů ptáků relevantní ([52]).

Ustanovení čl. 5 písm. a) – úmyslné usmrcování nebo odchyt jakýmkoli způsobem

38. Ustanovení čl. 5 písm. a) se vztahuje na všechna životní stadia druhů ptáků. To je zřejmé z toho, že ve znění tohoto ustanovení žádná taková výhrada není uvedena.

39. U určitých druhů uvedených v příloze II směrnice a v rámci omezení stanovených v článku 7 může dojít k usmrcování nebo odchytu pro účely lovu. Podle článku 7 lze druhy uvedené v příloze II lovit za podmínky, že lov není prováděn během období odchovu mláďat ani v jednotlivých stadiích rozmnožování těchto druhů a že nenarušuje úsilí o zachování těchto druhů v oblasti jejich rozšíření. U stěhovavých ptáků uvedených v příloze II se zákaz lovu vztahuje i na období jejich návratu na hnízdiště. Objasnění ustanovení týkajících se lovu druhů uvedených v příloze II jsou uvedena v *Pokynech k udržitelnému lovu podle směrnice o ptácích* ([53]).

Ustanovení čl. 5 písm. b) – úmyslné ničení nebo poškozování jejich hnízd a vajec nebo odstraňování hnízd

40. Cílem ochrany hnízd ([54]) a vajec je zajistit úspěšné rozmnožování druhů ptáků. Některé druhy se každoročně vracejí na stejné hnízdo, zatímco jiné si stavějí hnízdo nové. V důsledku toho Soudní dvůr EU ustanovil, že čl. 5 písm. b) vyžaduje nepřetržitou ochranu hnízd, a poznamenal, že „nepřetržitá ochrana stanovišť ptáků je nezbytná, protože mnoho druhů každoročně znovu využívá hnízda postavená v předchozích letech“ ([55]). V případě druhů, které obvykle svá hnízda nepoužívají opakovaně z roku na rok a jejich hnízda nebudou obvykle znovu použita jinými druhy, však nebude nutné zajistit ochranu těchto hnízd, jakmile budou opuštěna.

Ustanovení čl. 5 písm. c) – sběr jejich vajec ve volné přírodě a jejich držení, a to i prázdných

41. Sběr ptačích vajec ve volné přírodě je značnou hrozbou pro jejich ochranu, protože přerušuje přirozený cyklus rozmnožování a brání ptákům v úspěšném odchovu potomstva. Tato hrozba je obzvláště závažná, pokud jde o vzácné a ohrožené druhy nebo druhy, po kterých je vysoká poptávka v nelegálním obchodu s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami. U populací některých druhů, například raroha velkého (*Falco cherrug*), způsobil sběr vajec z hnízd prudký pokles populace. Zákaz držení vajec, a to i prázdných, tak přispívá k minimalizaci poptávky po jejich sběru a obchodu s nimi. Soudní dvůr EU rozhodl, že tento zákaz musí platit bez jakéhokoli časového omezení, což znamená, že vejce volně žijících ptáků musí být předmětem nepřetržité ochrany ([56]).

Ustanovení čl. 5 písm. d) – úmyslné vyrušování ptáků, zejména během rozmnožování a odchovu mláďat, pokud by šlo o vyrušování významné z hlediska cílů této směrnice

42. Ustanovení čl. 5 písm. d) zakazuje vyrušování ptáků, které by bylo významné z hlediska dosažení cílů směrnic o ptácích. Proto se vedle podmínky „úmyslnosti“ použije čl. 5 písm. d) pouze v rozsahu, v němž je vyrušování

([51]) Rozsudek ve věci C-784/23, Voore Mets a Lemeks Põlva, body 54–56.
([52]) Rozsudek ve věci C-131/24, VIRUS a další, bod 43.
([53]) https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive/sustainable-hunting-under-birds-directive_cs.
([54]) Hnízdo je dutina nebo struktura, kterou si pták vytváří nebo vybírá pro kladení vajec a pro inkubaci a ochranu svého potomstva.
([55]) Rozsudek ve věci C-252/85, Komise v. Francie, bod 9.
([56]) Rozsudek ve věci C-252/85, Komise v. Francie, bod 9.

„významné z hlediska cíle zachovat populaci dotčených druhů ptáků na uspokojivé úrovni nebo ji přivést na uspokojivou úroveň“ ([57]). Ačkoli tento zákaz platí bez přísného časového omezení, týká se zejména vyrušování během období rozmnožování a odchovu mláďat, neboť jde o nejcitlivější stadia pro přežití druhů ptáků a pro dosažení cílů směrnice.

43. Soudní dvůr EU potvrdil, že tento zákaz se vztahuje pouze na vyrušování, které má významný vliv na zachování populací druhů na uspokojivé úrovni, a nikoli na jedince těchto druhů. Situace je odlišná pouze v případě, že „by populace daného druhu volně žijících ptáků byla natolik početně omezena, že by vyrušování jednotlivých jedinců tohoto druhu mohlo ohrozit její zachování“ ([58]).

44. Příslušné orgány proto musí pečlivě posoudit, jakou míru vyrušování lze považovat za významnou, a to s ohledem na vlastnosti a citlivost druhu a jeho nároky a na dotčené činnosti. Zákaz podle čl. 5 písm. d) bude nutné uplatňovat přísněji ve vztahu ke vzácným a/nebo zranitelným druhům, jakož i k druhům, které jsou například v nepříznivém stavu. U druhů, jejichž populace jsou nad uspokojivou úrovní, by mohlo být povoleno větší vyrušování.

45. Mezi faktory, které je třeba brát v úvahu při určování významnosti vyrušování, patří jeho trvání (dočasné či trvalé), intenzita (rozsah, úroveň hluku, míra změny okolního prostředí), četnost, rozsah dotčené plochy a blízkost k dotčeným ptákům. Pro přesné určení, zda je vyrušování významné, je proto nutné zvážit také kumulativní vliv rušivých zásahů s ohledem na ostatní činnosti, které se v oblasti vyskytují.

46. Jak je uvedeno v čl. 5 písm. d), důležité je zejména vyrušování během období rozmnožování a odchovu mláďat, ale je třeba věnovat pozornost i dalším citlivým životním stadiím, která by mohla ohrozit přežití (např. vyrušování v důležitých krmištích a zimovištích).

47. Při posouzení, zda je vyrušování významné s ohledem na cíl zachovat populace na uspokojivé úrovni nebo je obnovit na uspokojivou úroveň, je možné brát v úvahu všechna preventivní opatření (viz oddíl 3.3), jež účinně zabrání tomu, aby projekt nebo jiná činnost vyrušovaly ptáky, nebo omezí vyrušování do takové míry, že není významné ([59]). Prokázání toho, že takové vyrušování by nemělo významný dopad z hlediska cílů směrnice, nesmí být „nadměrně ztěžováno“ ([60]).

Ustanovení čl. 5 písm. e) – držení druhů ptáků, jejichž lov a odchyt jsou zakázány

48. Tento zákaz se vztahuje na všechna životní stadia jedince, živého či mrtvého, a na jakoukoli jeho část. Nevztahuje se na lovné druhy ptáků uvedené v příloze II (s výhradou omezení stanovených v článku 7) ani na ptáky, na které se směrnice nevztahuje (viz oddíl 2.1), a na ptáky, kteří byli jinak legálně uloveni ve volné přírodě na základě zákonné odchylky podle článku 9.

49. Držené jedince musí být možné identifikovat pomocí úředního registračního systému zavedeného na vnitrostátní úrovni. To lze zajistit pomocí oficiálního systému kroužkování ([61]) nebo nejlépe pomocí mikročipových transpondérů nebo genetické daktyloskopie, neboť tyto metody jsou spolehlivější. V každém případě je minimálně podmínkou uzavřený registrovaný kroužek na noze o správné velikosti, u něhož nedošlo k porušení a který svědčí o tom, že pták byl prvních deset dnů života v držení chovatele, což naznačuje, že se pravděpodobně narodil v zajetí.

([57]) Rozsudek ve věci C-784//23, Voore Mets a Lemeks Põlva, bod 62.
([58]) Rozsudek ve věci C-131/24, VIRUS a další, bod 41.
([59]) Rozsudek ve věci C-131/24, VIRUS a další, bod 44. V tomto případě se preventivní opatření týkala silničního projektu, ale totéž by platilo i pro jiné činnosti.
([60]) Rozsudek ve věci C-131/24, VIRUS a další, bod 53.
([61]) Uzavřený a neporušený kroužek na noze o správné velikosti je minimální podmínkou pro prokázání, že pták byl během prvních deset dnů svého života v držení chovatele, což nasvědčuje tomu, že se pravděpodobně narodil v zajetí.

3.6 **Provádění článku 5**

3.6.1 *Potřeba úplného a účinného právního rámce*

50. Jak je vysvětleno v kapitole 1, k tomu, aby bylo vyhověno požadavku právní jistoty, musí být ustanovení směrnice provedena s nezpochybnitelným závazným účinkem, jakož i s požadovanou specifičností, přesností a jasností. Článek 5 proto vyžaduje přijetí úplného a účinného právního rámce prováděním konkrétních a zvláštních ochranných opatření, jež zajistí účinně dodržování zákazů ([62]). Celkově musí členské státy zajistit, aby činnosti, včetně opakujících se činností, byly prováděny v souladu s ustanoveními o ochraně druhů, a aby se tak účinně zabránilo zakázané újmě. Obecná právní úprava ochrany by měla zahrnovat pravidla a postupy předepsané provozovatelům, ale také osvětové kampaně, propagaci a v případě potřeby donucovací opatření. Toho lze dosáhnout různými nástroji, jako jsou plánovací nástroje, systémy předběžného souhlasu nebo zvláštní pravidla platná pro jednotlivce nebo hospodářské subjekty v odvětvích, která mohou mít dopad na druhy ptáků.

51. Opatření by měla být přizpůsobena životnímu cyklu konkrétního druhu s ohledem na jeho období rozmnožování, potravní biotopy, tahové trasy, místa odpočinku nebo hnízdění. V příslušných případech lze opatření uplatnit na skupiny druhů, které jsou vystaveny stejným hrozbám a mají stejné vlastnosti. Na základě článku 2 mohou cíle ochrany a obnovy druhu odůvodnit konkrétnější nebo restriktivnější opatření, aby se vyloučily jakékoli dopady činností zakázaných podle článku 5.

52. Příslušné orgány členských států musí dotčené uživatele na pevnině a na moři a širší veřejnost jasně informovat o zákazech a sdělit jim i dostupné informace o výskytu druhu a dostupná nebo předepsaná ochranná opatření. Pro stanovení účinnosti opatření je zásadní jejich sledování. To by mohlo zahrnovat sledování pomocí GPS, dohled nad hnízdy a koloniemi a v případě rekreačních činností dohled nad účastníky ze strany organizátorů. Rozsah a měřítko takového sledování (např. na úrovni pozemku/lokality, krajiny, regionu) by měly stanovit příslušné vnitrostátní orgány, aby byl v každém jednotlivém případě zajištěn účinný přehled o dopadech opatření na ptáky.

53. Ani v případě, že jsou přijata všechna preventivní opatření, nelze zaručit, že všechna rizika budou vyloučena. Členské státy by měly zavést systém, který by vyhodnocoval účinnost preventivních opatření a pravidelně je přezkoumával v rámci obecné právní úpravy ochrany požadované článkem 5.

54. Tato opatření přijatá k provádění směrnice o ptácích by měla být doplněna dalšími prováděcími nebo podpůrnými opatřeními, jako jsou cílené informace o požadavcích na ochranu. Tato opatření mohou zahrnovat pokyny a brožury určené speciálně pro dané odvětví, zvyšování povědomí zúčastněných stran a důkladné monitorování výskytu ptáků a hnízd s využitím příspěvků občanské vědy.

55. Ve zvláštních případech a při splnění podmínek lze udělit odchylku z obecné právní úpravy ochrany (viz kapitola 4).

56. Aby se předešlo nutnosti udělování odchylek, a snížila se tak administrativní zátěž, mohou členské státy přijmout preventivní opatření k zajištění souladu s požadavky článku 5 směrnice. Tato preventivní opatření zohledňují specifika jednotlivých odvětví, jak vyplývá z článku 2 směrnice, a usnadňují jejich dodržování.

57. Preventivní opatření (jak je vysvětleno v oddíle 3.3) se mohou týkat druhu, místa, návrhu a načasování konkrétní činnosti nebo projektu. Tato opatření se mohou týkat plánování, výstavby a provozních fází projektu nebo činnosti. Například instalace zábran podél silnic, které brání ptákům v letu a srážce s automobily, nebo stanovení nižších rychlostních limitů na dálnici ihned po její výstavbě, pokud nelze vyloučit možnost zakázané újmy. Tato opatření musí být plně funkční po celou dobu trvání projektu nebo činnosti.

([62]) Rozsudek ve věci C-441/17, *Komise v. Polsko*, bod 252.

3.6.2 *Začlenění požadavků článku 5 do povolovacích postupů*

58. Článek 5 nevyžaduje zvláštní posouzení dopadů ani povolovací postupy k dosažení souladu. Vzhledem k tomu, že článek 5 je ustanovením v rámci směrnice, mají členské státy možnost zvolit si nejvhodnější způsob provedení požadavků, včetně začlenění do stávajících povolovacích nebo environmentálních postupů. To je v souladu se zásadou procesní autonomie členských států ([63]).

59. V případě plánované činnosti nebo projektu vyžadujícího povolení, jako je například výstavba elektrického vedení, větrných elektráren, dálnic, dolů nebo akvakultury, mohou členské státy začlenit ochranná opatření do schvalovacích nebo povolovacích postupů a do posouzení vlivů na životní prostředí stanovených v čl. 6 odst. 3 směrnice o stanovištích nebo ve směrnici o posuzování vlivů na životní prostředí (EIA) ([64]) a směrnici o strategickém posuzování vlivů na životní prostředí (SEA) ([65]), aby zajistily, že činnosti vyžadující povolení nebudou druhům ptáků působit újmu. To je možné i v případě opakujících se nebo probíhajících činností, aby se při obnovování jejich povolení zohlednily požadavky na ochranu druhů.

60. V této souvislosti by pravděpodobnost, že daná činnost povede k újmě zakázané podle článku 5, mohla být posouzena a vymezena prostřednictvím stávajících rozhodovacích procesů. Za tímto účelem mohou posouzení vlivů na životní prostředí nebo zjišťovací řízení prováděná podle směrnice EIA poskytnout užitečný rámec pro určení rizik pro druhy ptáků. Například čl. 3 odst. 1 písm. b) směrnice EIA vyžaduje, aby členské státy určily, popsaly a posoudily přímé a nepřímé významné vlivy záměru na složky životního prostředí, které mimo jiné zahrnují biologickou rozmanitost, se zvláštním zřetelem na druhy chráněné podle směrnice o ptácích. Na základě tohoto popisu pravděpodobných vlivů lze určit, zda je nutné zavést preventivní opatření a upravit dotčený projekt tak, aby byl v souladu se zákazy podle článku 5. Stejně tak by bylo možné použít posouzení SEA na plány (např. lesní hospodářské plány) k určení příslušných preventivních opatření a zajištění souladu s požadavky článku 5.

61. Pokud je pravděpodobné, že plán nebo projekt bude mít významný vliv na lokality sítě Natura 2000, ať už samostatně, nebo ve spojení s jinými plány nebo projekty, měl by podléhat příslušnému posouzení podle čl. 6 odst. 3 směrnice o stanovištích (podrobnosti o obecném rámci směrnice o ochraně ptáků viz kapitola 1). To znamená, že posouzení potenciální újmy způsobené ptákům může být zahrnuto do hodnocení, které je součástí rozhodovacích procesů v členském státě na různých úrovních. To umožňuje správně a rychle určit potenciální dopady projektu na druhy ptáků a zajistit tak soulad s ustanoveními článku 5 směrnice o ochraně ptáků ještě před jeho prováděním.

62. Některé členské státy začlenily posouzení dopadů na druhy do stávajících povolovacích postupů ([66]), mimo jiné i proto, aby snížily administrativní zátěž. Jiné členské státy zavedly zvláštní postupy pro zajištění splnění požadavků článku 5 v případech, kdy se výše uvedená posouzení vlivů na životní prostředí nepoužijí. Je rovněž možné stanovit standardní preventivní opatření pro činnosti, o nichž je známo, že mohou vést k usmrcování nebo významnému vyrušování ptáků, v rámci odvětvových právních předpisů, vydat odvětvové pokyny nebo normy nebo stanovit sezónní omezení určitých činností. Při výběru nejlepšího přístupu k provádění požadavků článku 5 by členské státy měly rovněž zvážit potenciální administrativní zátěž.

([63]) Viz rozsudek ve věci C-131/24, *VIRUS a další*, body 50–53.

([64]) Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/92/EU ze dne 13 prosince 2011 o posuzování vlivů některých veřejných a soukromých záměrů na životní prostředí (Úř. věst. L 26, 28.1.2012, s. 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2011/92/oj), ve znění směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/52/EU ze dne 16. dubna 2014. Viz také pokyny „Guidance on the interpretation of definitions of project categories in Annex I and II of the EIA Directive“ (Pokyny k výkladu definic kategorií projektů v přílohách I a II směrnice EIA), https://op.europa.eu/cs/publication-detail/-/publication/e7f9c73c-86ba-11ef-a67d-01aa75ed71a1/language-cs.

([65]) Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/42/ES ze dne 27. června 2001 o posuzování vlivů některých plánů a programů na životní prostředí (Úř. věst. L 197, 21.7.2001, s. 30, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2001/42/oj).

([66]) Ve Francii je posouzení dopadu projektu na druhy podobné postupu podle čl. 6 odst. 3 směrnice o stanovištích pro lokality sítě Natura 2000. Každý projekt, který může mít významný vliv na ptáky, podléhá příslušnému posouzení jeho důsledků pro ochranu ptáků. Pokud projekt druh významně ovlivňuje, orgán použije odchylky.

3.6.3 *Příklady činností, které mohou spadat do působnosti článku 5, a možných preventivních opatření*

Silnice a železnice

63. Silniční nebo železniční doprava může mít dopad na druhy ptáků, neboť může dojít ke kolizi ptáků s vozidly a dopravní infrastrukturou nebo k významnému vyrušování hlukem z dopravy ([67]). Příslušné vnitrostátní orgány jsou odpovědné za přijetí opatření, která jsou nutná k zabránění zakázané újmy v souvislosti s výstavbou a provozem dopravní infrastruktury. Příslušná opatření mohou zahrnovat stanovení trvalých nebo dočasných omezení rychlosti, uzavření silnice v určitých obdobích, instalaci antikolizních clon s opakovanými kresbami nebo obtisky dravých ptáků na průhledných akustických bariérách a instalaci dalších příslušných konstrukcí, například k zamezení znečištění odtokem nebo k zamezení jiných druhů vyrušování.

Energetika

64. Výroba energie a infrastruktura, zejména založená na fosilních palivech, může mít významný negativní dopad na druhy ptáků. Vezmeme-li v úvahu zejména kumulativní vliv na klima, pak emise z elektráren na fosilní paliva zabijí v přepočtu na GWh vyrobené elektřiny více než 30krát více ptáků než větrné elektrárny ([68]). Dopady na ptáky mohou zahrnovat nárazy do komínů elektráren na fosilní paliva, větrných turbín, chladicích konstrukcí jaderných elektráren a přenosových a distribučních vedení. Při jejich plánování a pro jednotlivé projekty bude proto třeba začlenit vhodná preventivní opatření.

65. Větrná energie má nejvyšší podíl na výrobě energie z obnovitelných zdrojů v EU a přispívá k boji proti změně klimatu, která je hlavní příčinou úbytku biologické rozmanitosti. Větrné elektrárny však mohou mít negativní vliv na populace ptáků. Přestože větrné turbíny mají na svědomí méně než 0,1 % úmrtí ptáků způsobených lidmi, což je mnohem méně, než kolik jich mají tradiční elektrárny nebo mrakodrapy ([69]), byly vzhledem k jejich významu podrobně zkoumány jejich potenciální dopady v rámci EU i mimo ni. Existuje řada vnitrostátních pokynů o dopadech a možných zmírňujících opatřeních a rovněž pokyny Komise „Pokyny k rozvoji větrné energetiky a k právním předpisům EU na ochranu přírody“ ([70]).

66. Jedním z hlavních rizik, které větrné turbíny představují, jsou kolize ptáků s lopatkami turbín. Při zvažování opatření ke zmírnění dopadů je nutné uplatňovat hierarchický přístup. Nejprve by měla být zvážena opatření, jejichž cílem je zabránit dopadům, jako je prevence vzniku významných dopadů, počínaje strategickým výběrem místa pro větrné elektrárny, aby se vyhnuly tahovým cestám, hnízdištím a oblastem hledání potravy. Pokud to není možné, měla by být provedena opatření, která mají za cíl dopady snížit.

Případová studie č. 1: Mapa citlivosti ptáků a netopýrů vůči větrným parkům ve Flandrech

Flandry vypracovaly kombinovanou mapu citlivosti, jejímž cílem je označit oblasti, kde může umístění větrných turbín představovat riziko pro ptáky či netopýry. Jejím cílem je poskytovat podklady a vodítka pro další posuzování na úrovni lokality a strategické plánování. Jedná se o příklad mapy citlivosti pro více druhů a ukazuje, jak lze posuzovat nesourodé skupiny pomocí jediného nástroje. Rozčleňuje daný region do čtyř kategorií s vysokým, středním a potenciálním rizikem a kategorie s nízkým rizikem nebo kategorie, pro kterou žádné údaje nejsou k dispozici I když jsou aspekty této mapy typické pro Flandry, principy lze snadno uplatnit i jinde.

([67]) Ve věci C-131/24, VIRUS a další, bodě 39, Soudní dvůr potvrdil, že projekty na výstavbu silnice mohou spadat do působnosti čl. 5 písm. d), i když cílem této činnosti nebylo poškozovat ptáky.
([68]) Pět věcí, které byste měli vědět o větrné energii – Evropská komise.
([69]) Pět věcí, které byste měli vědět o větrné energii – Evropská komise.
([70]) https://op.europa.eu/cs/publication-detail/-/publication/2b08de80-5ad4-11eb-b59f-01aa75ed71a1/language-cs.

Tento nástroj obsahuje mapu zranitelnosti ptáků založenou na systému GIS, která se skládá z devíti tematických map (např. oblasti hledání potravy a odpočinku volně žijícího ptactva mimo období rozmnožování, sezonní tahové cesty) a predikční mapu stanovišť. Tyto vrstvy lze nejlépe zkoumat jednotlivě, ale mohou se také překrývat, aby poskytly přehled o všech potenciálních citlivých prvcích. Níže jsou uvedeny překrývající se vrstvy (jako slučující mapa) s kategoriemi citlivosti uvedenými jako vysoké (3), střední (2) a potenciální riziko (1), jakož i nízké riziko / žádné údaje (0). Tuto mapu lze podrobně zkoumat v rámci internetové aplikace, která obsahuje i další důležité mapy (jako jsou chráněné přírodní rezervace, oblasti sítě Natura 2000 atd.).

Tyto mapy citlivosti a přiložené pokyny se často využívají při rozhodování o budování větrných elektráren ve Flandrech. Realizátoři projektů a poradenské společnosti je využívají pro strategické plánování a jako „výchozí bod“ pro podrobnější posuzování projektů na úrovni lokalit. Místní a regionální orgány je využívají za stejným účelem a za účelem kontroly, zda realizátoři projektů a poradenské společnosti náležitě zohlednili dostupné informace. Je třeba zdůraznit, že u vysoce rizikových oblastí by mělo být provedeno podrobnější místní posouzení.

Internetová aplikace: https://geo.inbo.be/windturbines/index.html.

Další informace:

Flemish Risk Atlas Birds/Bats – Wind Turbines, https://www.vlaanderen.be/inbo/en-gb/data-applications/de-vlaamse-risicoatlas-vogelsvleermuizen-windturbines/

67. Vedle zamezení kolizí lze jako důležitou strategii pro zmírnění dopadů k omezení kolizí ptáků s větrnými turbínami použít dočasnou úpravu na vyžádání, a to zejména podél hlavních migračních tras. To může zahrnovat dočasné úpravy provozu s ohledem na sezonní a denní vzorce chování druhů, například dočasné zastavení lopatek turbíny, pokud jsou zjištěni ptáci v blízkosti větrných turbín. Původně se spoléhalo na lidské pozorovatele, nyní se dočasná úprava na vyžádání stále více automatizuje a ke sledování pohybu ptáků v reálném čase se používají radary, kamery, vysílače GPS, geofencing (zónové monitorování) a umělá inteligence. Některé systémy kombinují lidskou a technologickou detekci, přičemž konečné rozhodnutí o vypnutí přijímá obsluha.

68. Pokud se opatření k zamezení nepovažují za vhodná nebo přiměřená, je třeba zvážit opatření ke snížení dopadu. Mohou zahrnovat opatření ve fázi návrhu projektu, která mohou snížit intenzitu dopadů (např. riziko kolizí mohou snížit odrazující prvky na větrných turbínách, které zvyšují viditelnost pro ptáky, během výstavby a provozu projektů na moři mohou být použita akustická odrazující zařízení ke snížení hluku pod mořskou hladinou).

Případová studie č. 2: Vypínání pomocí radaru na vyžádání, větrná farma Barão de São João, Portugalsko

Na větrné farmě Barão São João společnosti E.ON o výkonu 50 MW, která se nachází na migrační trase, byl použit protokol vypnutí na vyžádání pomocí radaru (RASOD) založený na předem definovaném souboru kritérií. K monitorování letové aktivity stěhovavých ptáků byl využit monitorovací tým provádějící pozorování z pozorovacích stanovišť. Data z radaru v reálném čase poskytla koordinátorovi monitorovacího týmu kvalitnější informace, na jejichž základě mohl dát pokyn k vypnutí.

Zkušenosti monitorovacího týmu postupem času pozitivně ovlivnily účinnost přístupu RASOD: průměrná doba, za kterou došlo k vypnutí po vydání příkazu, se snížila o 91 % a průměrný roční ekvivalent hodin odstávky se v letech 2010 až 2014 snížil o 86 %. Lopatky turbíny mohly být znehybněny přibližně do patnácti sekund od pokynu k vypnutí pomocí systému průmyslového řízení a sběru dat (SCADA), který umožňuje přístup k jednotlivým větrným turbínám a větrným elektrárnám a jejich řízení v reálném čase.

Kromě toho byly turbíny znovu spuštěny bez nutnosti další komunikace s provozním personálem. Při použití protokolu vypnutí nebyly zaznamenány žádné kolize s plachtícími stěhovavými ptáky. V posledním roce pětileté studie odpovídala celková ekvivalentní doba odstávky 0,2 % dostupné roční ekvivalentní doby a více než 40 % ekvivalentních dob odstávky vedlo k zanedbatelným ztrátám energie z důvodu nízké rychlosti větru.

69. Pro instalace zařízení na výrobu energie z obnovitelných zdrojů a zařízení na skladování energie na stejném místě a jejich připojení k distribuční soustavě zavedla směrnice (EU) 2023/2413 (revidovaná směrnice o obnovitelných zdrojích energie) ([71]) příslušná ustanovení pro zavádění zmírňujících opatření v „oblastech pro zrychlené zavádění obnovitelných zdrojů energie“ (článek 15c revidované směrnice o obnovitelných zdrojích energie), ve „zvláštních oblastech pro infrastrukturu“ (článek 15e revidované směrnice o obnovitelných zdrojích energie), jakož i pro projekty týkající se energie z obnovitelných zdrojů mimo tyto oblasti (článek 16b směrnice o obnovitelných zdrojích energie).

70. Ustanovení čl. 15c odst. 1 písm. b) revidované směrnice o obnovitelných zdrojích energie stanoví, že při vypracovávání plánů oblastí pro zrychlené zavádění obnovitelných zdrojů energie je třeba stanovit přiměřená pravidla, včetně účinných zmírňujících opatření. Stanoví, že členské státy musí případně zajistit, aby byla přiměřeně a včas uplatňována vhodná zmírňující opatření s cílem zajistit tak mimo jiné soulad s článkem 5 směrnice o ptácích. Ustanovení čl. 15e odst. 2 revidované směrnice o obnovitelných zdrojích energie obsahuje podobné ustanovení platné pro vypracovávání plánů zvláštních oblastí pro infrastrukturu, pokud jde o síťovou a skladovací infrastrukturu nezbytnou pro integraci energie z obnovitelných zdrojů do elektrizační soustavy. Byly vypracovány pokyny ([72]) a zvláštní studie ([73]) k určování oblastí pro zrychlené zavádění obnovitelných zdrojů energie a pokyny ([74]) ke zřizování zvláštních oblastí pro infrastrukturu, včetně používání zmírňujících opatření.

71. Podmínka „vhodných zmírňujících opatření“ znamená, že zmírňující opatření by měla být dostatečná a účinná pro zajištění souladu s článkem 5 směrnice o ptácích (např. zamezení usmrcování a významnému vyrušování ptáků), ale zároveň přiměřená. Pokud se například ukáže, že použití vizuálních nebo akustických odrazujících prostředků je dostatečné k tomu, aby se zabránilo kolizím ptáků s větrnými turbínami na konkrétní větrné farmě, nebude nutné použít jiné zmírňující opatření, jako je dočasné omezení provozu, pokud se v blízkosti nacházejí ptáci.

72. V čl. 16b odst. 2 revidované směrnice o obnovitelných zdrojích energie (EU) 2023/2413 se uvádí, že v případě projektů umístěných mimo oblasti pro zrychlené zavádění obnovitelných zdrojů energie, „[p]okud projekt v oblasti energie z obnovitelných zdrojů přijal nezbytná zmírňující opatření, nepovažuje se usmrcování nebo vyrušování druhů chráněných podle čl. 12 odst. 1 směrnice 92/43/EHS a článku 5 směrnice [o ptácích] 2009/147/ES za úmyslné“. V 37. bodě odůvodnění revidované směrnice o obnovitelných zdrojích energie se dále upřesňuje, že jakékoli usmrcení nebo významné vyrušení by nemělo být považováno za úmyslné, pokud byla v rámci projektu výstavby a provozu zařízení na výrobu energie z obnovitelných zdrojů [spadajícího do oblasti působnosti směrnice o obnovitelných zdrojích energie] stanovena vhodná zmírňující opatření, aby se zabránilo srážkám nebo vyrušení, a pokud je prováděno řádné monitorování za účelem posouzení účinnosti těchto opatření a na základě shromážděných informací se přijmou další opatření nezbytná k zajištění toho, aby nedošlo k významnému nepříznivému dopadu na populaci dotčených druhů. Ačkoli 37. bod odůvodnění nerozlišuje mezi projekty nacházejícími se uvnitř oblastí pro zrychlené zavádění obnovitelných zdrojů energie a mimo tyto oblasti, předpokládá se, že takové objasnění by bylo použitelné v obou kontextech. ([75])

73. Pokud jde o používání nových zmírňujících opatření (aniž by byla jejich účinnost široce testována), čl. 15c odst. 1 a čl. 16b odst. 2 směrnice o obnovitelných zdrojích energie umožňuje jejich používání v pilotních projektech pro zařízení na výrobu energie z obnovitelných zdrojů umístěná uvnitř oblastí pro zrychlené zavádění obnovitelných zdrojů energie a mimo tyto oblasti za předpokladu, že je sledována jejich účinnost, a pokud se neukážou jako účinná, okamžitě se přijmou nápravná opatření.

74. Musí se však zajistit sledování účinnosti těchto opatření. Pokud jejich účinnost nebude prokázána, bude s ohledem na shromážděné informace nutné přijmout další potřebná opatření.

([71]) Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2023/2413 ze dne 18. října 2023, kterou se mění směrnice (EU) 2018/2001, nařízení (EU) 2018/1999 a směrnice 98/70/ES, pokud jde o podporu energie z obnovitelných zdrojů, a zrušuje směrnice Rady (EU) 2015/652 (Úř. věst. L, 2023/2413, 31.10.2023, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2023/2413/oj).

([72]) https://energy.ec.europa.eu/publications/guidance-designating-renewables-acceleration-areas_cs.

([73]) https://op.europa.eu/cs/publication-detail/-/publication/354ebc7c-496d-11ef-acbc-01aa75ed71a1/language-cs?WT.mc_id=Searchresult&WT.

([74]) https://commission.europa.eu/document/download/76fa5c90-909c-4bda-b655-edf564f5542e_en?filename=C_2025_4012_1_EN_annexe_acte_autonome_cp_part1_v2.pdf.

([75]) Ustanovení čl. 16b odst. 2 směrnice (EU) 2023/2413 se výslovně zabývá projekty, které se nacházejí mimo oblasti pro zrychlené zavádění obnovitelných zdrojů energie. Vzhledem k tomu by se na projekty umístěné v oblastech pro zrychlené zavádění obnovitelných zdrojů energie – které využívají zjednodušené povolovací postupy – neměla vztahovat přísnější pravidla pro ochranu druhů než na projekty mimo oblasti pro zrychlené zavádění obnovitelných zdrojů energie.

Zařízení pro přenos a distribuci elektřiny

75. Elektrické vedení může pro ptáky představovat několik významných rizik, především v důsledku kolize a zásahu elektrickým proudem.

76. Kolize jsou způsobovány jak přenosovým, tak distribučními vedením a dochází k nim, když ptáci, zejména větší druhy, jako jsou dravci nebo vodní ptactvo, nezaznamenají dráty v dráze svého letu, což vede ke zranění nebo smrti. To je problematické zejména v oblastech, kde elektrické vedení protíná tahové cesty, mokřady nebo otevřenou krajinu, kde se ptáci při navigaci spoléhají na vizuální signály. Některé druhy jsou zranitelnější kvůli svému chování za letu, velikosti nebo omezené manévrovací schopnosti.

77. Usmrcení elektrickým proudem představuje další významnou hrozbu, kterou způsobují vedení středního a nízkého napětí. Týká se zejména větších ptáků, které usedají na sloupy nebo přelétají vodiče a dotknou se současně dvou fázových vodičů, případně jednoho vodiče a uzemněného zařízení, zejména pokud mají mokré peří, čímž dojde k uzavření elektrického obvodu. Nejvíce jsou postiženi dravci, čápi a další velcí ptáci, přičemž úhyn se často soustřeďuje do oblastí, kde je konstrukce sloupů nebo vzdálenost mezi vodiči nedostatečná. Mezi skupiny druhů, které jsou obzvláště často postiženy zásahem elektrickým proudem, patří Ciconiiformes, Falconiformes, Accipitriformes, Strigiformes a Passeriformes ([76]).

78. Kromě přímého úhynu mohou elektrická vedení vést k sekundárním ekologickým účinkům, jako je pokles populací, změny v druhovém složení a zvýšená zranitelnost vůči predátorům. Pro snížení těchto dopadů jsou nezbytná zmírňující opatření, jako jsou prvky, které ptáky přimějí ke změně směru letu, izolované vodiče a strategické navrhování tras vedení, nicméně pro zajištění vyváženosti mezi rozvojem energetické infrastruktury a ochranou ptáků jsou i nadále rozhodující pečlivé plánování a monitorování. Vedení vysokého napětí navíc může fragmentovat stanoviště a vytvářet bariéry, čímž mění způsob pohybu ptáků a potenciálně jim omezuje přístup do kritických oblastí hledání potravy nebo rozmnožování.

79. Komise vypracovala k této problematice zvláštní pokyny, které mají členským státům, zúčastněným stranám a podnikatelským subjektům pomoci tyto otázky řešit v souladu s ustanoveními právních předpisů EU na ochranu přírody ([77]). Podobné pokyny byly vypracovány i jinými subjekty ([78]).

Případová studie č. 3: Projekt SafeLines4Birds

Jedná se o šestiletý projekt spolufinancovaný programem EU LIFE, jehož cílem je snížit nepřirozenou úmrtnost ptáků způsobenou elektrickým vedením ve Francii, Belgii a Portugalsku. Tyto interakce – kolize, zásahy elektrickým proudem a vyrušování během rozmnožování – představují významnou hrozbu pro různé druhy ptáků, včetně orlosupa bradatého, supa hnědého a dropa malého. Projekt se zaměřuje na třináct zvláště zranitelných druhů vzhledem k jejich velikosti, chování a rozšíření.

Na tomto projektu spolupracuje různorodé konsorcium patnácti partnerů, včetně provozovatelů přenosových soustav, provozovatelů distribučních soustav (DSO), nevládních organizací zabývajících se životním prostředím a vědeckých odborníků z Francie, Belgie, Portugalska, Německa a Spojených států. Projekt SafeLines4Birds, který inicioval francouzský Národní výbor pro ptactvo (CNA), je příkladem vzácné a účinné koordinace mezi organizacemi na ochranu přírody a provozovateli distribučních soustav. Tato spolupráce usnadňuje přijímání cílených a koordinovaných opatření ke zmírnění dopadu elektrického vedení na ptáky.

([76]) https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0006320797001766.

([77]) https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018XC0618(02).

([78]) Úmluva o ochraně evropských planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť (Bernská úmluva), 2004. Doporučení č. 110 k minimalizaci nepříznivých účinků nadzemních zařízení pro přenos elektřiny (elektrických vedení) na ptáky; *https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=847305&Site=COE*; Úmluva OSN o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů, 2002. Usnesení 7.4, které se týká problematiky zásahů stěhovavých ptáků elektrickým proudem; *http://www.cms.int/sites/default/files/document/RES_7_04_Electrocution_0_0.pdf*.

Projekt využívá mnohostranný přístup k řešení úmrtnosti ptáků. Klíčové je vypracování mapy citlivosti a určení nejkritičtějších oblastí a následné zavedení opatření pro modernizaci nebo pomoc při plánování budoucí elektrizační soustavy. Mezi hlavní zmírňující opatření, která budou v rámci projektu realizována, patří instalace 3 880 zařízení, která mají na velmi rizikových místech zabraňovat srážkám ptáků s objekty. Bude také testovat inovativní řešení, jako je systém pro zamezení střetů s ptáky (Avian Collision Avoidance System, ACAS), který využívá ultrafialové světlo ke zlepšení viditelnosti drátů v noci, a zavádění opatření k prevenci zásahu elektrickým proudem. Cílem projektu SafeLines4Birds je dále omezit vyrušování v období rozmnožování a zlepšit a sdílet poznatky v celé Evropě. Dlouhodobým cílem je zajistit životaschopnost cílových druhů ptáků minimalizací jejich interakcí s elektrickým vedením.

Další informace:

https://www.safelines4birds.eu/.

Rámeček 1: Konference Wingspan

Konference „Wingspan 2024:Partnerships for a bird-friendly energy transition“ (Wingspan 2024: Partnerství pro energetickou transformaci bezpečnou pro ptáky) se konala v roce 2024 v Bruselu a jednalo se o zahajovací ročník konference Wingspan, která se bude konat každé dva roky a jejímž cílem je energetická transformace mající příznivé dopady na přírodu.

V roce 2024 konference představila partnerství mezi provozovateli elektrizačních soustav, vývojáři a provozovateli v oblasti obnovitelných zdrojů energie a občanskou společností zabývající se životním prostředím, a podpořila vznik nových partnerství. Jednalo se o první ze série konferencí, které se budou konat každé dva roky a jsou určeny pro ochránce přírody, vědce, provozovatele elektrizačních soustav, vývojáře v oblasti obnovitelných zdrojů energie a zástupce státní správy, kteří na nich mají sdílet strategie a řešení v oblasti energetické transformace mající příznivé dopady na přírodu. Témata určená mezinárodnímu publiku se týkala nejnovějších vědeckých poznatků, nejmodernějších strategií ochrany přírody a technologických inovací zohledňujících ochranu přírody.

Akce se zúčastnilo online či osobně 320 účastníků a sešla se na ní široká škála zúčastněných stran – provozovatelé elektrizačních soustav, nevládní organizace, vývojáři v oblasti obnovitelných zdrojů energie, akademičtí pracovníci a orgány z celého světa, aby se zabývali naléhavou potřebou energetické transformace šetrné k přírodě. Na konferenci proběhly erudované panelové diskuse, vědecké prezentace, pracovní seminář, prezentace informací pomocí plakátů (tzv. poster session) a veletrh představující zařízení na ochranu ptáků používaná podél elektrického vedení a u infrastruktury větrné energie.

Všechny materiály konference jsou k dispozici zde: https://wingspan-conference.eu/wingspan-2024/.

Sborník abstraktů: https://acrobat.adobe.com/id/urn:aaid:sc:EU:ccde2a24-f6a9-4347-bfd1-43daa5280358.

Těžební průmysl

80. Těžba nerostných surovin má ze své podstaty nevyhnutelně dopad na půdu, na které se provozuje. Většina dolů a lomů vyžaduje při těžbě odstranění povrchových prvků a potřebuje prostor pro haldy pro ukládání zeminy, výsypky hlušiny a laguny, jakož i pro související infrastrukturu, budovy a přístupové cesty. Takové činnosti mohou také občas zničit hnízda a vejce, způsobit významné vyrušování ptáků a vést k úbytku nebo zhoršení stavu jejich stanovišť. Toto však v žádném případě není systematické a rizika dopadů je třeba posuzovat v každém jednotlivém případě. Výskyt ptáků je třeba průběžně sledovat a v místě těžby a jeho okolí by měla být přijata odpovídající opatření. Komise vypracovala k této problematice zvláštní pokyny, které mají členským státům, zúčastněným stranám a podnikatelským subjektům pomoci řešit tyto otázky v souladu s ustanoveními právních předpisů EU na ochranu přírody ([79]).

([79]) Evropská komise: Generální ředitelství pro životní prostředí, EC guidance on undertaking non-energy extractive activities in accordance with Natura 2000 requirements (Pokyny EK k provádění těžebních prací v průmyslu těžby neenergetických surovin v souladu s požadavky sítě Natura 2000), Úřad pro publikace, 2011, https://data.europa.eu/doi/10.2779/98870 a Příručka o těžbě neenergetických nerostných surovin a síti Natura 2000: souhrn, Úřad pro publikace, 2019, https://data.europa.eu/doi/10.2779/985239.

Případová studie č. 4: Projekt LIFE in Quarries

LIFE in Quarries je projekt vedený federací Fédération de l'Industrie Extractive et Transformatrice de Belgique (FEDIEX) ve spolupráci s Valonským regionem (Odborem pro přírodu a lesy), Univerzitou v Lutychu – Gembloux Agro-Bio Tech, Oddělením pro biologickou rozmanitost a krajinu, Natagora asbl a Parc naturel des Plaines de l'Escaut. Ukázalo se, že aktivní lomy, které vytvářejí útesy, písčité svahy, holou půdu, dočasné nebo trvalé vodní plochy a rozmanitý terén, mohou být útočištěm překvapivé rozmanitosti druhů, včetně ptáků, kteří dávají přednost těmto otevřeným nebo skalnatým nebo písčitým stanovištím před lesy či zemědělskou půdou.

Prostřednictvím opatření, jako je obnova strmých útesů a písečných břehů (písčin/volných stěn), péče o dočasné rybníky a travnaté plochy a vytváření trvalých vodních ploch nebo plovoucích plošin, projekt vytvořil hnízdní a potravní lokality vhodné pro ptáky. Mezi druhy, které z toho mají prospěch, patří ptáci hnízdící na útesech nebo na březích, jako je břehule říční, vlha pestrá a ledňáček. Ve vysoce urbanizované a stabilizované krajině se lomy podílejí na zachování jejich populací. Zachování, cílené vytváření a údržba svislých stěn a písečných břehů poskytují těmto hrabavým druhům ideální prostředí. Bez zásahu se strmé stěny nakonec zhroutí a tyto holé písky obsadí vegetace, čímž se stanoviště stane nevhodným.

Namísto čekání na uzavření lomů se v rámci projektu LIFE in Quarries během těžby uplatnilo „dynamické řízení biologické rozmanitosti", což znamená, že vytváření a udržování stanovišť šetrných k ptákům probíhaly souběžně s provozem lomů. Ukázalo se tak, že je možné skloubit probíhající průmyslovou činnost s ochranou populací ptáků a dalších volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.

V síti 27 aktivních lomů, které se projektu zúčastnily, biologické monitorování potvrdilo, že cílové druhy včetně ptáků rychle osídlily nově vytvořená stanoviště, což ukazuje, že opatření v oblasti péče se promítla do skutečných výsledků v oblasti biologické rozmanitosti, nikoliv pouze do teoretického potenciálu.

Projekt položil základy osvědčených postupů v oblasti řízení biologické rozmanitosti, které lze uplatnit i jinde, přičemž pokyny, protokoly monitorování a dlouhodobé závazky (např. udržování klíčových stanovišť po dobu patnácti let) nabízejí provozovatelům lomů vzor pro začlenění ochrany ptáků a volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin do jejich běžné činnosti.

Další informace:

https://www.lifeinquarries.eu/en/.

Bydlení a budovy

81. Budovy ovlivňují ptáky několikerým způsobem. Použití velkých prosklených ploch na moderních budovách představuje riziko kolize. Ptáci často nedokážou rozlišit reflexní nebo průhledné sklo od otevřené oblohy nebo vegetace, takže do něj za letu narazí a zraní se nebo uhynou. Mnoho evropských výrobců zasklení dnes dodává „sklo šetrné k ptákům", které obsahuje viditelné vzory (tečky, čáry) nebo nátěry, aby je ptáci dokázali zaznamenat. Možné je také modernizovat stávající skleněné povrchy pomocí fólií, které mohou snížit odrazivost a, jsou-li správně navrženy, výrazně minimalizovat kolize. Řešením jsou také architektonické úpravy budov, například použití šikmých skel, lamel a přerušovaných odrazů, aby sklo pro ptáky nevyvolávalo iluzi „průletu".

Případová studie č. 5: Projekt LIFE BooGI-BOP zabraňuje kolizím ptáků s budovami

LIFE BooGI-BOP (LIFE17 GIE/DE/000466) je projekt financovaný z programu LIFE, který zjistil, že kolize ptáků s prosklenými budovami představují do značné míry přehlíženou hrozbu pro biologickou rozmanitost. V rámci své iniciativy „Nárazy ptáků do budov: co mohou dělat firmy?“ poskytuje společnostem a vlastníkům pozemků informační list a návod, v němž se popisuje, proč ptáci nalétávají do oken. Například kvůli odrazu vegetace nebo oblohy a dezorientaci vlivem vnitřního osvětlení a vnějšího nočního osvětlení. Pokyny zahrnují kolize ptáků s budovami do širšího projektování areálů zaměřených na biologickou rozmanitost a vybízejí společnosti, aby začlenily předcházení kolizím do posuzování lokalit, výběrových řízení a postupů správy zařízení.

V praxi projekt BooGI-BOP podporuje společnosti tím, že jim pomáhá určit rizikové zóny v jejich areálech (např. velké nepřerušované skleněné fasády, oblasti s intenzivním nočním osvětlením, budovy sousedící s vegetací nebo zelenými koridory) a následně uplatňovat opatření ke zmírnění rizik. Patří mezi ně použití zasklení nebo fólií bezpečných pro ptáky, viditelných vzorů na skleněných plochách, omezení nebo přesměrování vnitřního či venkovního osvětlení, aby se snížila přitažlivost a odrazivost, a začlenění systémů osvětlení mimo špičku nebo systémů citlivých na pohyb. Projekt ukázal, že takové zásahy přispívají jak k dosažení cílů v oblasti biologické rozmanitosti, tak k dobré pověsti společnosti v oblasti udržitelnosti.

Další informace:

https://www.biodiversity-premises.eu/en/eu-life-project.html;

https://www.biodiversity-premises.eu/files/Bilder/Documents/Publikationen/Fact%20Sheet%20Bird%20Strike.pdf.

82. Umělé osvětlení budov narušuje chování ptáků mnoha způsoby. Noční stěhovaví ptáci často využívají k navigaci přirozené světelné signály – hvězdy, měsíční světlo nebo obzor. Pokud noční obloze dominují jasná světla z budov nebo městské infrastruktury, mohou tyto ptáky dezorientovat. Mohou kroužit kolem osvětlených objektů, vychýlit se z kurzu, spálit životně důležité zásoby energie, přistát na nebezpečných místech, narazit do skleněných fasád nebo osvětlených ploch nebo se stát snadnou kořistí.

Případová studie č. 6: Projekt LIFE Natura@night řeší světelné znečištění

Projekt LIFE Natura@night, který vede portugalská společnost Sociedade Portuguesa para o Estudo das Aves ve spolupráci se šesti obcemi a řadou institutů, je realizován na souostrovích Makaronésie – Azorách, Madeiře a Kanárských ostrovech – a je zaměřen na řešení rostoucího problému světelného znečištění. Na těchto ostrovech v Atlantském oceánu hnízdí deset druhů mořských ptáků, kteří jsou velmi citliví na umělé světlo, a také další noční živočichové, například netopýři. Rychlá expanze měst v posledních letech však výrazně zvýšila intenzitu umělého světla. Údaje shromážděné pomocí sítě fotometrů instalovaných na čtrnácti ostrovech v rámci dřívějšího projektu Interreg EELabs potvrdily neustálý nárůst světelného znečištění a zdůraznily, že je naléhavě nutné jej snížit.

Světelné znečištění ohrožuje zejména mláďata mořských ptáků, zejména druhy, jako je buřňák atlantský (*Calonectris borealis*). Po opuštění hnízda v pozdním podzimu tito ptáci pomocí měsíce a hvězd letí nad oceán, kde zůstávají několik let, než se vrací za účelem zahnízdění. Umělé světlo z ulic, aut a budov je může dezorientovat, což vede k jejich vyčerpání, kolizím nebo přistání ve městech, kde se stanou kořistí predátorů, jako jsou kočky a krysy. To se stalo jednou z hlavních příčin úmrtnosti mořských ptáků v regionu.

Projekt LIFE Natura@night mapuje rozsah světelného znečištění na ostrovech a ve spolupráci s řadou obcí využívá tyto údaje k vypracování hlavních plánů veřejného osvětlení, které působí menší újmu. Patří sem i výměna klasických žárovek za nové LED žárovky, které jsou mnohem účinnější, čímž nejen pomáhají ptákům, ale také přinášejí obcím značné ekonomické úspory. Například obec Câmara de Lobos na ostrově Madeira nedávno nainstalovala 66 nových LED světel, která minimalizují emise modrého světla, jež má, jak známo, zvlášť značný vliv na ptáky a hmyz. Cílem projektu je do jeho ukončení odstranit z citlivých oblastí více než 400 osvětlovacích jednotek a zavést osvětlení směřující dolů, aby se snížilo světelné znečištění oblohy.

Kromě mořských ptáků je tato iniciativa přínosná i pro širší biologickou rozmanitost a místní komunity. Snížení umělého osvětlení pomáhá netopýrům a hmyzu zachovat si přirozené chování a zlepšuje lidské zdraví tím, že zmírňuje poruchy spánku a další problémy spojené s nadměrným nočním osvětlením. Kromě toho projekt zapojuje dobrovolníky a ochránce přírody do záchrany dezorientovaných mořských ptáků; jen v listopadu 2023 bylo nalezeno a bezpečně vráceno na moře více než 800 ptáků, kteří přistáli na pevnině.

Jedná se o příklad oboustranně výhodného řešení, které řeší dopad umělého osvětlení v noci na ptáky a další živočichy a zároveň snižuje náklady pro veřejnost.

Další informace:

https://naturaatnight.spea.pt/en/.

Případová studie č. 7: Stavebnictví ve Španělsku, projekt LIFE ZEPAURBAN

Jedním z cílů tohoto projektu bylo zabránit ničení nebo vyrušování hnízdních kolonií poštolky jižní (*Falco naumanni*) v důsledku restaurátorských prací na budovách, v nichž ptáci hnízdí. Cílem projektu bylo navrhnout a vyrobit umělé hnízdní budky, které budou bezpečnější, trvanlivější a ekonomičtější.

Jedna akce se týkala vhodnosti hnízdního substrátu v budovách spravovaných Generálním ředitelstvím pro knihovny, muzea a kulturní dědictví. Cílem opatření přijatých ve městě Cáceres bylo konsolidovat kolonie ve třech budovách, v nichž poštolka jižní a další ptáci způsobovali pád materiálu na zem v centru města.

V kulturním centru San Jorge, budově, která hostí největší počet párů, byla renovována část střechy využívaná a poškozovaná ptáky. Práce zahrnovaly očištění povrchu tašek typu *bobrovka* a jejich hydroizolaci, přičemž bylo dbáno na to, aby byl ptákům zachován přístup. K omezení dopadů na ptáky byly pod střešní konstrukcí instalovány dřevěné hřeby a odpovídající ventilační tašky, které ptákům umožňují přístup do střešního prostoru.

Další informace:

http://www.zepaurban.com/en.

Zemědělství

83. Obdělávání půdy nebo sečení, orba travnatých ploch a polí s ornou půdou, na nichž se nacházejí hnízda, přeměna travnatých ploch nebo stříhání živých plotů na jaře mohou mít na ptáky vliv. Zemědělství může zahrnovat i činnosti, které mohou ptákům způsobovat újmu v době zimování nebo odpočinku, například intenzivní sklizeň olivových hájů v noci. Aby se zajistilo, že tyto činnosti nepovedou k újmě zakázané podle článku 5 směrnice o ptácích, měly by členské státy určit a přijmout jasná a podrobná ochranná opatření k předcházení a zmírňování zakázané újmy působené druhům. Zvláštní ochranná opatření by měly příslušné orgány uplatňovat ve formě pravidel nebo předepsaných postupů, které by měly být uplatňovány na úrovni zemědělských podniků. To by mohlo zahrnovat územní plánování, místní nařízení o ochraně druhů ptáků, případně doplněné příručkou osvědčených postupů, místními/vnitrostátními akčními plány nebo sítěmi dobrovolníků, kteří jsou ochotni monitorovat výskyt ptáků a kteří mohou upozornit zemědělce a orgány (viz případová studie č. 8). Důležité jsou také finanční pobídky a podpora pro správce půdy, které jim pomohou přizpůsobit zemědělské postupy.

84. Článek 5 směrnice o ptácích neznamená, že by zemědělské činnosti nemohly probíhat v období rozmnožování a odchovu mláďat polních ptáků. Tyto činnosti však musí být přizpůsobeny tak, aby se zabránilo působení újmy zakázané podle článku 5, a to na základě nejlepších dostupných informací, například o přítomnosti ptáků nebo umístění jejich hnízd. Členské státy by měly určit a přijmout jasná a podrobná ochranná opatření k předcházení a zmírňování zakázané újmy působené druhům. Tato opatření by měla být aktivně podporována vydáváním pokynů, oznámení a organizací školení, zajištěním informovanosti a prováděním omezení (viz případová studie č. 8). Členské státy rovněž potřebují systémy pro kontrolu a prosazování těchto opatření, které se budou opírat o důkladné monitorování přítomnosti ptáků a hnízd ([80]) s využitím příspěvků občanské vědy.

85. K zajištění souladu s článkem 5 směrnice o ptácích by mohla přispět opatření v rámci společné zemědělské politiky (SZP) EU, mimo jiné ekologické programy, závazky týkající se ochrany životního prostředí, klimatu a další závazky v oblasti řízení a platby specifické pro určité oblasti a vázané na splnění určitých povinných požadavků (např. platby v rámci sítě Natura 2000), jakož i podmíněnost v rámci SZP ([81]). Podobná opatření budou v rámci SZP k dispozici i po roce 2027. Jedním ze standardů SZP pro dobrý zemědělský a environmentální stav (DZES) půdy, který se zaměřuje na biologickou rozmanitost, je DZES 8 ([82]). Požaduje, aby zemědělci zachovávali krajinné prvky, a zakazuje ořez remízků a stromů v období hnízdění ptáků a odchovu jejich mláďat, a přispívá tak k dodržování čl. 5 písm. b) a d) (viz případová studie č. 9). Je však třeba poznamenat, že jakékoli změny pravidel podmíněnosti v rámci SZP, jakož i souvisejících vnitrostátních pravidel, nemění povinnosti stanovené směrnicí o ptácích. Pro zajištění souladu s článkem 5 může být nutné, aby členské státy doplnily tato pravidla dalšími pravidly a aby zároveň zajistily, že se všechna příslušná opatření budou vztahovat na všechny zemědělce, včetně těch, kteří nedostávají podporu ze SZP.

Případová studie č. 8: Ochrana motáka pilicha dobrovolníky ve Francii

Ve Francii podporuje region Normandie monitorování hnízd na polích s obilovinami s pomocí dobrovolníků. Jakmile dobrovolní ornitologové hnízda identifikují, orgány informují majitele pozemků o nutnosti hnízda chránit. Poté se ornitologové spolu s příslušnými orgány setkají se zemědělcem a projednají s ním ochranu druhu. Většina zemědělců se tohoto systému ochrany druhů účastní bez problémů. Na jaře 2021 dobrovolníci a profesionální ornitologové v tomto regionu ochránili 67 ohrožených druhů, což je o více než 50 % více než nejvyšší údaj v předchozích čtyřech letech. V roce 2021 se díky této operaci podařilo zabránit zničení 41 hnízd motáka pilicha (*Circus cyaneus*), dvanácti hnízd dytíka úhorního (*Burhinus oedicnemus*) a především míst rozmnožování chřástala nejmenšího (*Zapornia pusilla*) v ústí Seiny.

Další informace:

https://www.normandie.developpement-durable.gouv.fr/bilan-2021-de-la-mise-en-oeuvre-de-la-protection-a4619.html;

https://www.ouest-france.fr/normandie/caen-14000/dans-la-plaine-de-caen-les-busards-les-mieux-proteges-de-france-6906175.

([80]) Stále více se využívají nové technologie pro sledování ptáků, které poskytují údaje s vysokým rozlišením a v reálném čase, což snižuje potřebu pracně prováděných, manuálních terénních pozorování.

([81]) Aby mohli zemědělci získat od EU podporu příjmů, musí dodržovat řadu základních pravidel. Vzájemný vztah mezi těmito pravidly a podporou poskytovanou zemědělcům se nazývá podmíněnost. Od zemědělců se očekává, že budou dodržovat pravidla, včetně dobrých zemědělských a environmentálních stavů (DZES), aby mohli získat podporu v rámci SZP. Zemědělcům, kteří poruší DZES, bude podpora EU snížena a mohou jim být uloženy další sankce. Viz nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2021/2115 ze dne 2. prosince 2021, kterým se stanoví pravidla podpory pro strategické plány, jež mají být vypracovány členskými státy v rámci společné zemědělské politiky (strategické plány SZP).

([82]) Příslušným požadavkem a standardem DZES 8 pro provádění článku 5 je „zachování krajinných prvků“ a „zákaz ořezu remízků a stromů v období hnízdění a odchovu mláďat“.

Případová studie č. 9: Provádění DZES 8 v Belgii, Lucembursku, Německu, Itálii a Španělsku

Příklady provádění zákazů podle čl. 5 písm. b) a d) směrnice o ptácích prostřednictvím DZES 8:

— Belgie (Valonsko): prořezávání keřových a křovinných porostů a stromů je zakázáno během období hnízdění a vyvádění mláďat, tj. od 1. dubna do 31. července.

— Belgie (Flandry): prořezávání keřových a křovinných porostů a stromů je zakázáno během hnízdní sezóny (orientačně od 15. března do 15. června).

— Lucembursko: omezení týkající se prořezávání stromů a keřových a křovinných porostů během období hnízdění a vyvádění mláďat: v souladu s čl. 17 odst. 6 a 7 zákona ze dne 18. července 2018 je ořezávání živých keřových porostů, křovin a okrajů lesa zakázáno od 1. března do 1. října. Výjimky zahrnují údržbu keřových porostů u obytných nemovitostí nebo parků a zásahy nezbytné pro lesnické práce. Jakékoli ořezávání, které poškozuje keřové porosty nebo okraje lesa, zejména použitím nevhodných nástrojů či metod, jako jsou cepové sekačky, je zakázáno.

— Německo: zákaz ořezávání platí od 1. března do 30. září v souladu se spolkovým zákonem o ochraně přírody a souvisejícím zemskými předpisy. V rámci podmíněnosti se vztahuje na keřové pásy a křovinné linie, remízky, stromořadí, polní háje a jednotlivé stromy.

— Itálie: zákaz prořezávání stromů a keřových porostů platí celostátně od 15. března do 15. srpna, aby pokryl období hnízdění a vyvádění mláďat ptáků, pokud regionální předpisy nestanoví jinak.

— Španělsko: je zakázáno provádět ořez a prořezávání keřových pásů, křovinných linií a stromů během období hnízdění a rozmnožování ptáků (od března do srpna), pokud k tomu není výslovné povolení příslušného orgánu ochrany životního prostředí. Keřové a křovinné prvky jsou definovány v části DZES týkající se „krajinných prvků“.

86. Dodržovat požadavky směrnice o ptácích rovněž pomáhají poradenské služby pro zemědělství, které přispívají specificky zaměřeným poradenstvím. Zemědělcům mohou poskytovat podporu zemědělští poradci se specializací v oblasti polních ptáků. Tito poradci mohou být k dispozici prostřednictvím zemědělských komor, soukromých poradenských služeb, soukromých agentur nebo nevládních organizací. Jejich úkolem je zvyšovat povědomí zemědělců o jejich povinnostech v souvislosti s ochranou druhů vyskytujících se na jejich pozemcích. Mohou poskytovat informace online, v písemné podobě nebo poradenství přímo na místě. V aplikaci pro chytré telefony lze například získat informace o tom, zda je zemědělský pozemek zahrnut do oblasti využívané polními ptáky.

Lesnictví

87. Článek 5 směrnice o ptácích neznamená, že by lesnické činnosti nemohly probíhat v období rozmnožování a odchovu mláďat. Preventivní opatření by měla být začleněna do plánování obhospodařování lesů a postupů, aby se předešlo poškozování druhů ptáků, zejména při těžbě dřeva v období rozmnožování, která může mít dopad na ptáky a jejich hnízda. Preventivní opatření mohou zahrnovat prostorové a časové plánování operací na základě posouzení rizik, například nárazníkové zóny kolem citlivých prvků nebo případně zachování klíčových struktur stanovišť. Soudní dvůr EU objasnil, že pokud je plánována těžba dřeva (ať už mýtní či jiná) v lese, o němž je známo, že se v něm vyskytují hnízda ptáků, a to bez ohledu na stav druhu z hlediska ochrany, vztahuje se na těžbu dřeva během rozmnožování ptáků a odchovu jejich mláďat zákaz podle čl. 5 písm. a) a b) směrnice o ptácích. ([83]). Pokud by těžba dřeva vedla k vyrušování, které by mělo významný vliv na populace ptáků s ohledem na cíle směrnice, vztahuje se na ni rovněž čl. 5 písm. d).

([83]) Rozsudek ve věci C-784/23, Voore Mets a Lemeks Põlva, body 49, 54 a 62.

88. To neznamená úplný zákaz kácení, a to ani v období hnízdění a odchovu mláďat ptáků, avšak činnosti musí být přizpůsobeny tak, aby se zabránilo zakázaným činnostem uvedeným v článku 5, a to na základě nejlepších dostupných informací, například o přítomnosti hnízdících ptáků v místech rozmnožování nebo odchovu mláďat ([84]). Pokud by se činnosti prováděly v období rozmnožování a odchovu mláďat, bude třeba věnovat zvláštní pozornost plánování a provádění těchto činností tak, aby se vyhnuly oblastem s náznaky aktivního hnízdění nebo odchovu mláďat (např. známým nebo pravidelně využívaným místům hnízdění a zvláště citlivým stanovištím). Stromy, o nichž je známo, že jsou vhodné pro hnízdění, mrtvé stromy, stromy na stanovištích a stromy s dutinami by měly být ponechány bez kácení, aby nedošlo ke zničení hnízd. Na některých stanovištích, o nichž je známo, že mají vysokou hnízdní hustotu nebo mají pro vysokou hnízdní hustotu potenciál, může být vhodným opatřením také omezení lesnických prací v období hnízdění. U některých druhů by v případě, že hrozí zničení hnízd nebo významné vyrušování, bylo možné zvážit i další doplňková opatření, jako je zřízení klidových zón nebo zón se zákazem vstupu v okolí známých hnízd v období hnízdění (zejména u velkých druhů, jako je čáp černý (*Ciconia nigra*) nebo dravci). Například při provádění čl. 5 písm. d) se omezení lidských činností v okolí hnízd některých druhů dravců, sov a čápů černých již dlouho uplatňuje v Maďarsku, kde se používají časová omezení, aby se zabránilo přímému vyrušování během období hnízdění ([85]). U některých jiných, méně citlivých druhů by krátkodobé vyrušování během období hnízdění nemuselo mít významný dopad a neohrozilo by úspěšnost jejich rozmnožování. Příslušné vnitrostátní orgány musí stanovit vhodná preventivní opatření s ohledem na konkrétní druh a situaci.

89. Pokud provozovatelé naplánují činnosti mimo období rozmnožování a odchovu mláďat a v případě potřeby použijí preventivní opatření specifická pro danou lokalitu, nepředstavují obvykle zbytkové účinky úmyslné a významné vyrušování ve smyslu čl. 5 písm. d).

90. V rámci trvale udržitelného obhospodařování lesů, které zahrnuje většinu současných postupů obhospodařování lesů, by se případně mohla uplatnit opatření, jako je ambiciózní retenční lesní hospodaření, ponechávání trvalých porostů, stanovištních dřevin a jiných biologicky významných struktur. Pokyny Komise pro síť Natura 2000 a lesy obsahují také zkušenosti a osvědčené postupy z různých členských států při obhospodařování lesů ([86]) a přinášejí další poznatky pro sladění lesnictví s ochranou přírody a ptáků.

91. Důležité jsou také finanční pobídky a podpora lesníků, které pomáhají zajistit, aby lesnické činnosti byly v souladu s ochranou ptáků.

Případová studie č. 10: Osvědčené postupy pro ochranu a péči o čápa černého v Polsku

Lesnická experimentální stanice v Rogowě a Výbor pro ochranu orlů s podporou polského operačního programu Infrastruktura a životní prostředí realizovaly řadu opatření, jejichž cílem je zlepšit ochranu čápa černého a jeho biotopů v šestnácti lokalitách sítě Natura 2000 v Polsku.

Do roku 2023 projekt ochránil až 600 až 700 hnízdišť, a podpořil tak 55 % celostátní hnízdní populace. Regionální ředitelé pro ochranu životního prostředí za tímto účelem vymezili zóny ochrany hnízd (každá o rozloze přibližně 2 800 hektarů). V těchto zónách je omezeno obhospodařování lesů a vyrušování člověkem během období rozmnožování i mimo ně. Tím se nejen zabrání vyrušování hnízdících ptáků, ale zároveň se zachovají hnízda a okolní biotop. V lokalitách sítě Natura 2000 mají chráněné zóny v okolí hnízdišť souhrnnou rozlohu více než 600 000 hektarů.

([84]) Pouhé pozorování ptáka nemusí nutně znamenat, že se v dané oblasti rozmnožuje. K potvrzení, že se v dané oblasti pták skutečně rozmnožuje, je zapotřebí důkazů, jako je nalezení hnízda s vejci nebo mláďaty, pozorování dospělých jedinců nesoucích mláďatům potravu, pozorování nedávno vyvedených mláďat nebo pozorování chování k odvedení pozornosti dravců či předstírání zranění. Aby bylo možné uvažovat o pravděpodobném hnízdění, je třeba pozorovat prvky, jako je pár na vhodném stanovišti, námluvy, teritoriální zpěv, ptáci navštěvující pravděpodobné hnízdiště nebo stavba hnízda.

([85]) DOI: 10.13140/RG.2.2.12902.47687, https://www.researchgate.net/publication/328737807_Suggested_methodology_for_temporal_and_long-term_spatial_restrictions_of_human_activities_around_the_nests_of_strictly_protected_raptors_owls_and_black_storks_Javaslat_a_fokozottan_vedett_ragadozomada.

([86]) Natura 2000 and forests. Part III, Case Studies (Natura 2000 a lesy. Část III, Případové studie), Úřad pro publikace, 2015, https://data.europa.eu/doi/10.2779/65827.

Vzhledem k tomu, že čáp černý je dobře znám svým spojením s lesy, byly součástí projektu také vzdělávací a propagační činnosti zaměřené na zúčastněné strany, které se zabývají lesními oblastmi sítě Natura 2000.

Další informace:

https://cepl.sggw.edu.pl/bocianimy/.

Případová studie č. 11: Zamezení vyrušování velkých dravců v období hnízdění v lesích určených pro komerční účely ve Finsku

Těžba dřeva a další činnosti při obhospodařování lesů v období hnízdění ptáků mohou způsobit přerušení hnízdění. Vyrušování v období hnízdění může mít významný vliv na cíl směrnice o ptácích, kterým je zachování jejich populací na uspokojivé úrovni. Velcí dravci s přirozeně nízkým počtem jedinců a dlouhým obdobím hnízdění jsou obzvláště citliví na vyrušování člověkem.

Informace o hnízdech velkých dravců jsou shromažďovány ve vnitrostátní databázi, která je neustále aktualizována. Když vlastník lesa zašle státnímu lesnímu úřadu povinné prohlášení o záměru provést těžbu dřeva, úřad provede automatické prostorové srovnání známých hnízd ptáků s navrhovanou oblastí těžby. Pokud se oblast, kde se má kácet, nachází v blízkosti známého hnízda, je majiteli pozemku a vlastníkovi těžebních práv automaticky zasláno oznámení. Oznámení se týká zákazů podle článku 5 a slouží jako poslední ověření, které má zabránit neúmyslným dopadům působícím újmu dravcům v období hnízdění. Nejefektivnější fáze využití informací o hnízdech je však ve fázi plánování před odesláním prohlášení, kdy lze ochranu ptáků začlenit do řízení činností nejefektivněji. Pokud by plánované obhospodařování lesů mělo dopad na hnízdiště velkých dravců, je možné je celoročně chránit zřízením ochranného pásma kolem hnízd.

Vnitrostátní databáze informací o druzích ve finském informačním systému o biologické rozmanitosti:

https://laji.fi/en.

Případová studie č. 12: Ochrana lesních ptáků prostřednictvím strategie ochrany starého a mrtvého dřeva v Bádensku-Württembersku

Strategie Alt- und Totholzkonzept (AUT) byla vyvinuta s cílem zachovat a zvýšit biologickou rozmanitost v lesích Bádenska-Württemberska začleněním klíčových stanovištních struktur, jako je staré a mrtvé dřevo. Řeší potřeby různých druhů lesních ptáků, zejména těch, kteří jsou závislí na starém a mrtvém dřevě jako hnízdišti, zdroji potravy a úkrytu. Koncepce AUT je postupně zaváděna ve všech státních lesích Bádenska-Württemberska od února 2010.

Ústředním bodem koncepce je zřizování skupin stanovištních dřevin (Habitatbaumgruppen) a lesních útočišť (Waldrefugien). Tyto vymezené oblasti zůstávají nedotčeny lesnickou činností, což umožňuje přírodním procesům vytvářet rozmanitá strukturní stanoviště. To je výhodné zejména pro ptáky hnízdící v dutinách, jako je strakapoud velký (*Dendrocopos major*), který k hloubení hnízd potřebuje mrtvé a rozpadající se stromy, datel černý (*Dryocopus martius*), který dává přednost vzrostlým stromům, a holub doupňák (*Columba oenas*), který je pro hnízdění závislý na velkých starých stromech s již existujícími děrami.

Provádění programu zahrnuje pravidelné monitorování, aby se zajistila účinnost přijatých opatření. Zahrnuje výběr a označování skupin stanovištních dřevin, které jsou následně zaneseny do mapy pro účely průběžné péče.

AUT je strategické opatření, které spojuje ekologická, právní a bezpečnostní hlediska s cílem zlepšit ochranu lesních stanovišť. Ochranou kritických stanovištních struktur přímo podporuje potřeby lesních druhů ptáků a zajišťuje jejich trvalou přítomnost a ekologickou funkci v lesích Bádenska-Württemberska. Jedná se o průkopnický přístup k obhospodařování lesů zaměřený na zachování biologické rozmanitosti.

Informace o koncepci AUT jsou k dispozici zde (v němčině):

https://www.fva-bw.de/fileadmin/publikationen/sonstiges/aut_konzept_2017.pdf.

92. Státní poradenské služby by měly poskytovat vlastníkům lesních pozemků informace o požadavcích na ochranu ptáků. Tyto informace by měly být řízeny a podporovány centrálními online databázemi o jednotlivých druzích, zvláštními příručkami o ochraně druhů v lesnictví, kartografickými nástroji, brožurami o určitých chráněných druzích nebo portálem pro poskytování služeb online s možnostmi informací, které umožňující dialog mezi lesnickými subjekty a orgány.

Případová studie č. 13: Mapovací platforma „Les, biologická rozmanitost a krajina v regionu Pays de la Loire“

Centre National de la Propriété Forestière (CNPF) je veřejný orgán ve Francii, který je zodpovědný za poskytování podpory a poradenství soukromým vlastníkům lesů, propagaci udržitelného obhospodařování lesů, přípravu a schvalování plánů obhospodařování lesů, poskytování odborných znalostí, školení a poradenství a provádění výzkumu a inovací prostřednictvím své dceřiné organizace Institut pour le Développement Forestier (IDF).

Vyvinul online platformu pro mapování a dokumentaci biologické rozmanitosti lesů a lesních biotopů. Platforma sestavuje a zobrazuje seznamy, vrstvy dat o přírodě (ptáci, obojživelníci, staré stromy, mrtvé dřevo, mokřady atd.) a zóny ekologického nebo památkového zájmu (např. vysoce hodnotné lesy, mokřady a ekologicky citlivé oblasti). Díky zpřístupnění těchto informací na mapě mohou správci lesa jasně vidět, kde se nacházejí důležitá stanoviště, jako jsou hnízdiště lesních ptáků, mokřady nebo oblasti s vysokou hodnotou z hlediska ochrany. V těchto zónách se pak mohou vyhnout zásahům působícím škody (např. těžbě dřeva) nebo plánovat těžbu dřeva a další lesnické činnosti tak, aby byl dopad na citlivé druhy co nejmenší.

Platforma podporuje používání hodnotícího nástroje – Indice de Biodiversité Potentielle (IBP), který hodnotí „schopnost lesního porostu být zdrojem biologické rozmanitosti“ na základě souboru ekologických kritérií: přítomnost mrtvého dřeva, stárnoucích stromů, strukturální rozmanitost (věk stromů, podrost, stanovištní dřeviny), kontinuita lesního porostu v čase atd. Všechna tato kritéria jsou důležitá pro ptáky (a další živočichy), protože mnoho druhů ptáků je závislých na starších stromech, dutinách, pestré struktuře lesa, mrtvém dřevě a dlouhodobě stabilním stanovišti, kde mohou hnízdit, nalézat potravu nebo úkryt. Využitím nástroje IBP při plánování obhospodařování lesů mohou správci lesů výslovně zohlednit potenciál biologické rozmanitosti a navrhnout tak opatření, která zachovají nebo posílí stanovištní prvky důležité pro ptáky.

Díky kombinaci prostorových dat s dlouhodobou perspektivou a participativním řízením pomáhá tento přístup začlenit ochranu přírody do běžných lesnických činností a nepovažovat řešení biologické rozmanitosti za samostatný, fakultativní problém. Platforma není jen statická mapa: odkazuje na „příručky“ (např. o „ptácích a obhospodařování lesů“, „odumřelých a stárnoucích stromech“, „lesních mokřadech a obojživelnících“ atd.), které lesníkům radí, jak hospodařit na stanovištích způsobem šetrným z hlediska biologické rozmanitosti. To znamená, že lesní hospodářství může zůstat ekonomicky životaschopné a zároveň zachovat ekologické funkce lesa, včetně ochrany populací ptáků, zachování komplexnosti stanovišť a zajištění kontinuity ekosystémů závislých na lese.

Další informace:

https://bretagne-paysdelaloire.cnpf.fr/se-former-s-informer/les-fiches-et-guides-techniques/plateforme-cartographique-foret-biodiversite.

Rybolov

93. Obecná právní úprava ochrany podle článku 5 rovněž vyžaduje regulaci rybolovných činností ([87]), které by mohly vést k zakázané újmě. Jedním z hlavních dopadů na ptáky, a zejména na mořské ptáky, jsou v této souvislosti vedlejší úlovky. Mezi další tlaky mohou patřit světla a hluk z rybářských plavidel, které významně vyrušují kolonie ptáků v pobřežních oblastech, nebo významné vyrušování v důsledku plašení ptáků v okolí lovišť ve vnitrozemských vodách. Je proto nezbytné, aby členské státy přijaly a prováděly účinná preventivní opatření (viz případová studie č. 14). Toho lze dosáhnout prostřednictvím plánovacích nástrojů, jako jsou plány řízení rybolovu, licence k rybolovu, které stanoví zvláštní požadavky a omezení pro určité druhy rizikových lovných zařízení, a prostorová a časová regulace rybolovné činnosti nebo provozu rybářských plavidel.

94. Pro zajištění odpovídající ochrany by tato opatření měla vycházet z dobré znalosti rizik, jež pro ptáky představují určité druhy lovných zařízení. Systematické sledování vedlejších úlovků je proto nezbytným předpokladem pro provádění účinných preventivních opatření. Takové sledování se může opírat o údaje shromážděné členskými státy v rámci sběru údajů o rybolovu, pokud poskytují spolehlivé posouzení rizika vedlejších úlovků, které umožní stanovit a provádět preventivní opatření. Více informací k tomuto tématu lze nalézt v oddíle 2-76/77 „Pokynů k přísné ochraně živočišných druhů v zájmu Společenství podle směrnice o stanovištích“, které jsou relevantní i pro ptáky ([88]).

95. Vzhledem k tomu, že ochrana biologických mořských zdrojů je výlučnou pravomocí Evropské unie v rámci společné rybářské politiky, musí se nezbytná opatření zavádět prostřednictvím tohoto politického rámce ([89]). Více informací k tomuto tématu naleznete v oddíle 2-29 výše uvedených pokynů, jakož i v „Pokynech týkajících se sítě Natura 2000 a rybolovu“ ([90]).

Případová studie č. 14: Rybáři a mořští ptáci: spojenci pro moře

Tento příklad osvětluje osvědčené postupy, pokud jde o opakující se rybolovné činnosti. Nevládní organizace na ochranu přírody Sociedade Portuguesa para o Estudo das Aves (SPEA), financovaná z programu EU LIFE a Evropského námořního a rybářského fondu, v úzké spolupráci s rybářskou komunitou určila nejproblematičtější lovná zařízení a druhy mořských ptáků, které jsou nejvíce náchylné k náhodným úlovkům. Na základě toho vypracovaly a vyzkoušely různá opatření ke zmírnění dopadů. Jedno z opatření, označené jako „plašič ptáků napodobující predátora“ se ukázalo jako obzvláště účinné. Jedná se o zařízení simulující přítomnost dravce, které je připevněno k rybářským plavidlům a udržováno v pohybu větrem a pohybem lodi.

Po testování na moři byly výsledky jednoznačné: plašič ptáků napodobující predátora odháněl mořské ptáky, čímž se snižovala pravděpodobnost, že budou chyceni. Bylo zjištěno, že obzvláště účinný je tento plašič ve vztahu k buřňákovi baleárskému (*Puffinus mauretanicus*). Rybáři pomohli zařízení vyladit a zjistili, že má mnoho dalších výhod. Bylo levné a snadno vyrobitelné, snadno se montovalo a opravovalo, nenarušovalo dynamiku rybolovu, šetřilo čas, který by se jinak ztratil odstraňováním ptáků z lovného zařízení, a snižovalo škody na sítích. Plašič ptáků napodobující predátora nyní používají všichni rybáři zapojení do testování a v současnosti probíhá nový projekt spolupráce, jehož cílem je rozšířit jeho používání na další rybářská plavidla.

Další informace:

https://spea.pt/projetos/medaves-pesca/.

([87]) Rozsudek ve věci C-507/04, Komise v. Rakousko, bod 121.

([88]) https://op.europa.eu/cs/publication-detail/-/publication/dab5274d-5891-11ec-91ac-01aa75ed71a1/language-cs.

([89]) Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1380/2013 ze dne 11. prosince 2013 o společné rybářské politice (Úř. věst. L 354, 28.12.2013, s. 22, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2013/1380/oj). a nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/1241 ze dne 20. června 2019 o zachování rybolovných zdrojů a ochraně mořských ekosystémů pomocí technických opatření (Úř. věst. L 198, 25.7.2019, s. 105, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2019/1241/oj).

([90]) Evropská komise: Generální ředitelství pro životní prostředí, Pokyny týkající se sítě Natura 2000 a rybolovu – Použití článku 6 směrnice o stanovištích a článku 4 směrnice o ptácích na činnosti mořského rybolovu – sdělení Komise, Úřad pro publikace Evropské unie, 2025, https://data.europa.eu/doi/10.2779/1449747.

Lov

96. Lovecké činnosti mohou rovněž vést k usmrcování, významnému vyrušování ptáků nebo jiným zakázaným druhům újmy podle článku 5 směrnice o ptácích, pokud tyto lovecké činnosti mají dopad na druhy ptáků, které nemohou být loveny, nebo pokud nejsou v souladu s požadavky článku 7 ([91]). Měla by být proto přijata opatření k regulaci lovu, a to nejen k zajištění udržitelného využívání cílových druhů uvedených v příloze II směrnice, ale také k ochraně ostatních ptáků, kteří nejsou cílem lovu, ale přesto jsou jím ovlivněni. To by se mělo týkat otázek souvisejících s chybnou identifikací vzhledově podobných druhů ze strany lovců. Používání olověného střeliva, které může vést k otravě olovem, bylo v roce 2021 zakázáno na mokřadech na základě nařízení Komise (EU) 2021/57 o registraci, hodnocení, povolování a omezování chemických látek ([92]).

Letectví

97. Letectví ovlivňuje ptáky trojím specifickým způsobem. Zaprvé, letadla mohou ptáky významně vyrušovat, když létají v nízkých výškách nad jejich stanovišti nebo v blízkosti jejich hnízd v období rozmnožování. Zadruhé, letadla se mohou s ptáky srazit, zejména při vzletu a přistání a při výcviku s vojenskými letadly v nízkých hladinách. Zatřetí, ptáky mohou přitahovat letiště, jež mohou poskytovat vhodná stanoviště pro rozmnožování, odpočinek nebo hledání potravy. Ptáci mohou letiště vyhledávat zejména kvůli úkrytu před intenzivním zemědělstvím v okolí. Ve spolupráci s orgány pro bezpečnost letů by proto měla být přijata opatření k minimalizaci dopadu letectví na ptáky, a pokud možno k jeho předcházení.

98. Letiště v Evropě již provádějí řadu opatření ke snížení rizika střetů s ptáky, které představují závažný bezpečnostní problém. Jednou z nejběžnějších strategií je péče o stanoviště, která zahrnuje pečlivou údržbu vegetace, hospodaření se stojatou vodou a odstraňování zdrojů potravy, které ptáky přitahují. Úpravou výšky trávy, kácením plodících stromů a zakrýváním rybníků snižují letiště atraktivitu okolního prostředí pro ptáky.

99. Kromě těchto opatření se v citlivých zónách používají i fyzické odrazující prostředky, jako jsou sítě a hroty, které ptákům brání přistávat nebo hřadovat. Letiště stále více využívají technologií, jako jsou radarové systémy a sledovací kamery, které monitorují pohyb ptáků v reálném čase a umožňují rychlou reakci při zjištění hejna. Evropská letiště jsou povinna udržovat plány řízení nebezpečí střetu s divoce žijícími zvířaty (WHMP), které zajišťují, že vyškolený personál vyhodnocuje rizika, provádí zmírňující opatření a hlásí střety s divoce žijícími zvířaty. Tyto strategie společně vytvářejí komplexní přístup, který minimalizuje srážky s ptáky a udržuje bezpečnost letectví.

Rekreace

100. Rekreační činnosti, jako je pěší turistika, windsurfing a kitesurfing, motoristické sporty, hudební festivaly, horolezectví, jízda na kajaku, plavba na lodi, pozorování ptáků, venčení psů bez vodítka a létání s drony, mohou ptáky významně vyrušovat nebo poškozovat jejich hnízda. Vnitrostátní orgány jsou odpovědné za přijetí dostatečných preventivních opatření, aby zajistily dodržování zákazů uvedených v článku 5 v souvislosti s rekreačními činnostmi. Tato opatření mohou zahrnovat vytvoření klidových zón, oplocení, ukončení nebo omezení činností, zejména v období rozmnožování, nebo zavedení režimů povolování za účelem omezení činností působících újmu. To musí být doplněno zvyšováním povědomí pomocí informačních tabulí, informováním místních podniků a distribucí letáků a v případě potřeby náležitým prosazováním opatření (viz případová studie č. 15). Další relevantní informace týkající se rekreačních činností jsou uvedeny v *Guidance document on Natura 2000 and tourism* (Pokyny pro síť Natura 2000 a cestovní ruch), které jsou k dispozici na internetových stránkách Komise.

([91]) Viz pokyny k lovu podle směrnice o ptácích: https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive/sustainable-hunting-under-birds-directive_cs.

([92]) Nařízení Komise (EU) 2021/57 ze dne 25. ledna 2021, kterým se mění příloha XVII nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1907/2006 o registraci, hodnocení, povolování a omezování chemických látek, pokud jde o olovo v brocích v mokřadech nebo v jejich okolí (Úř. věst. L 24, 26.1.2021, s. 19, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2021/57/oj).

Případová studie č. 15: Ekologické tipy pro moře a pobřeží

V Bretani ve Francii byla v létě 2019 (od 15. června do 15. září) provedena kampaň zaměřená na ekologickou osvětu, která byla určena jachtařům, správcům přístavní infrastruktury, turistům a rekreačním rybářům. Cílem kampaně bylo pomoci těmto skupinám minimalizovat jejich dopad na životní prostředí; zahrnovala i pozorování ptáků. S pomocí zúčastněných stran připravilo partnerství informační sady na šest témat, brožuru dostupnou ve francouzštině a angličtině, plakát, sérii krátkých videí a informativní internetové stránky. Byli jmenováni dva ambasadoři, kteří pomáhali toto poselství šířit.

Do konce kampaně zprostředkovatelé poskytli informace 600 osobám, provedli 338 individuálních šetření, zapojili 32 vodáckých sdružení, distribuovali sady materiálů a další materiály na 60 distribučních místech a zúčastnili se 28 námořních akcí. Významnou aktivitou byla kampaň „*Attention, on marche sur des œufs!*“, která probíhala na všech plážích v oblasti s cílem předcházet tomu, aby lidé šlapali po vejcích a ničili hnízda.

Další informace:

https://www.protegeonslamer.bzh/biodiversite/.

4. **ČLÁNEK 9SMĚRNICE O OCHRANĚ PTÁKŮ**

4.1 **Znění článku 9**

„1. Pokud neexistuje jiné uspokojivé řešení, mohou se členské státy odchýlit od ustanovení článků 5 až 8 z následujících důvodů:

a) — v zájmu veřejného zdraví a bezpečnosti,

— v zájmu bezpečnosti leteckého provozu,

— pro předcházení závažným škodám na úrodě, dobytku, lesích, rybářství a vodním hospodářství,

— za účelem ochrany rostlin a živočichů;

b) pro účely výzkumu a výuky, opětovného osídlení určitého území populací druhu nebo vysazení v původním areálu výskytu druhu a pro chov v zajetí pro tyto účely;

c) aby v malém množství za přísně kontrolovaných podmínek a na základě výběru umožnily odchyt, držení nebo jiné rozumné využívání některých druhů ptáků.

2. Odchylky uvedené v odstavci 1 musí upřesnit

a) druhy, na něž se vztahují;

b) prostředky, zařízení nebo metody povolené pro odchyt nebo usmrcování;

c) charakter rizika a časové a místní okolnosti, kdy lze takové odchylky povolit;

d) orgán, který je oprávněn vyhlásit, že požadované podmínky nastaly, a rozhodnout, jaké prostředky, zařízení nebo metody mohou být použity, za jakých omezení a kým;

e) kontroly, které budou prováděny.

3. Členské státy zašlou každoročně Komisi zprávu o provádění odstavců 1 a 2.

4. Na základě poskytnutých informací, a zejména na základě informací sdělených Komisi podle odstavce 3 Komise vždy dbá na to, aby důsledky odchylek uvedených v odstavci 1 nebyly v rozporu s touto směrnicí. Za tímto účelem přijme odpovídající opatření."

4.2 **Obecné úvahy**

101. Článek 9 směrnice o ochraně ptáků stanoví možnost odchýlit se za určitých podmínek od zákazů uvedených v článku 5 za výjimečných okolností. Toto ustanovení odráží potřebu určité flexibility a pečlivého vyvážení potřeby dosáhnout cílů směrnice v oblasti ochrany přírody a významu, který lze přikládat důvodům uvedeným v článku 9. Vzhledem k tomu, že odchylky jsou svou povahou výjimečné, musí příslušné orgány členských států před jejich udělením zajistit, aby byly splněny všechny požadavky stanovené v článku 9.

102. Ačkoli je oblast působnosti těchto pokynů omezena na články 5 a 9, je třeba poznamenat, že článek 9 rovněž umožňuje vydávat odchylky ve vztahu k článkům 6, 7 a 8 směrnice.

103. Odchylky od požadavků článků 5 až 8 směrnice lze udělit pouze v rámci článku 9 směrnice o ochraně ptáků. Soudní dvůr EU již dříve potvrdil, že článek 2 směrnice, který členským státům ukládá povinnost přijmout opatření k zachování populace všech druhů ptáků na úrovni, která odpovídá ekologickým, vědeckým a kulturním požadavkům, přičemž mají brát v úvahu hospodářské požadavky a požadavky rekreace, nepředstavuje samostatnou odchylku z článku 5 ([93]). Soudní dvůr EU objasnil, že právní úprava odchylek stanovených článkem 9 „musí být vykládána striktně a klást pro každou výjimku důkazní břemeno, že požadované podmínky existují, na orgán, který o ní rozhoduje" ([94]).

104. Je proto na členských státech, aby svůj správní rámec stanovily tak, aby používání odchylných ustanovení splňovalo zásadu právní jistoty ([95]). Soudní dvůr EU rozhodl, že příslušná vnitrostátní úprava musí zakotvovat kritéria pro odchylku jasným a přesným způsobem a ukládat povinnost příslušným orgánům vzít tato kritéria v úvahu ([96]). Soudní dvůr EU rovněž ustanovil, že co se týče právní úpravy výjimky, je nezbytné zabezpečit, že jakýkoli zásah mající dopad na chráněné druhy je povolen pouze na základě rozhodnutí obsahujících přesné a náležité odůvodnění, jež odkazuje na důvody, podmínky a požadavky stanovené v článku 9 ([97]).

105. Úplné a přesné provedení článku 9 je nezbytným předpokladem pro řádné provádění jeho ustanovení. Z tohoto důvodu nelze dodržování požadavků článku 9 na základě správní praxe považovat za řádné splnění ([98]). Soudní dvůr ve věci uvedl, že „kritéria, která musí členské státy splnit, aby se mohly odchýlit od zákazů stanovených ve směrnici, musí být uvedena ve zvláštních vnitrostátních předpisech, neboť přesnost provedení nabývá zvláštní důležitosti, v případě, kdy správa společného dědictví je zde pro jejich příslušné území svěřena členským státům" ([99]). Ustanovení článku 9 směrnice o ochraně ptáků se liší od ustanovení obdobného režimu odchylek podle článku 16 směrnice o stanovištích. Členské státy by proto měly při provádění těchto ustanovení ve vnitrostátním právním rámci jasně rozlišovat mezi různými ustanoveními obou směrnic o odchylkách.

([93]) Rozsudek ve věci C-247/85, Komise v. Belgie, bod 8.
([94]) Rozsudek ve věci C-557/15, Komise v. Malta, bod 47; ve věci C-76/08, Komise v. Malta, bod 48; ve věci C-217/19, Komise v. Finsko (jarní lov samců kajky mořské), bod 66.
([95]) Rozsudek ve věci C-557/15, Komise v. Malta, bod 47.
([96]) Rozsudek ve věci C-557/15, Komise v. Malta, bod 47.
([97]) Viz rozsudek ve věci C-557/15, Komise v. Malta bod 47; viz také rozsudek ve věci C-217/19, Komise v. Finsko (jarní lov samců kajky mořské), bod 66.
([98]) Rozsudek ve věci C-339/87, Komise v. Nizozemsko, bod 29.
([99]) Rozsudek ve věci C-339/87, Komise v. Nizozemsko, bod 36.

106. Článek 9 obsahuje tři podmínky, které musí být splněny, pokud se členský stát chce odchýlit od článků 5 až 8. Soudní dvůr EU to následně potvrdil s tím, že „[z]aprvé členský stát se může odchýlit, pokud neexistuje jiné uspokojivé řešení; zadruhé odchylka musí spočívat alespoň na jednom z důvodů taxativně uvedených v čl. 9 odst. 1 písm. a), b) a c); zatřetí, odchylka musí splňovat přísná formální kritéria uvedená v čl. 9 odst. 2, která odchylky omezují na bezpodmínečně nutné, kdy musí být zajištěna možnost jejich přezkumu Komisí“ ([100]).

107. Podle ustálené judikatury Soudního dvora EU „odchylky podle článku 9 směrnice mohou být uděleny pouze tehdy, pokud existuje záruka, že populace dotyčných druhů je zachována na dostatečné úrovni“ ([101]). Příslušné orgány odpovědné za vydávání odchylek musí zajistit, aby byly splněny tyto tři podmínky a aby odchylky neohrožovaly dosažení celkových cílů směrnice o ochraně ptáků, aby byly populace druhů zachovány na uspokojivé úrovni nebo aby k ní směřovaly. Je proto nezbytné sledovat využívání odchylek a jejich důsledky pro dotčené druhy ptáků (a případně i pro jiné druhy).

108. V tomto ohledu musí být rozsah každé odchylky vymezen jasným a přesným způsobem, tak aby byl použitelný na konkrétní situaci ([102]) a řešil konkrétní problém. Jak vyplývá z judikatury Soudního dvora EU, odchylky proto musí být dostatečně přesně ohraničené, což znamená, že nemohou být vydávány na základě obecných formulací ani na dobu neurčitou ([103]). Uzemní rozsah odchylky by měl vymezen co nejjasněji. Musí být prokázána existence příčinné souvislosti mezi problémem, který má být řešen, a činností vyžadující udělení odchylky ([104]). Rozsah odchylky proto musí být přísně omezen na to, co je nezbytné k dosažení jejího legitimního cíle, a musí být prokázána jasná vazba na sledovaný cíl ([105]). To je zajištěno zahrnutím informací požadovaných podle čl. 9 odst. 2 do rozhodnutí o udělením odchylky.

109. Jakákoli licence nebo jiný nástroj povolující odchylku by proto měly být úplné a měly by výslovně odkazovat na podmínky, které musí odchylka splňovat. To také umožňuje příslušným orgánům, včetně soudců, uskutečňovat dohled nad udělenými odchylkami ([106]).

110. Odchylky se udělují bez konzultace s Komisí, což znamená, že schvalovací postup probíhá výhradně na vnitrostátní úrovni. Po udělení musí být tyto odchylky každoročně zahrnuty do zprávy předkládané Komisi v souladu s čl. 9 odst. 3 směrnice ([107]). Podle čl. 9 odst. 4 je pak Komise povinna zajistit, aby důsledky těchto odchylek nebyly v rozporu se směrnicí. Komise je povinna za tímto účelem přijmout vhodná opatření.

([100]) Rozsudek ve věci C-247/85, Komise v. Belgie, bod 7.
([101]) Viz například rozsudek ve věci C-76/08, Komise v. Malta, bod 59.
([102]) Rozsudek ve věci C-247/85, Komise v. Belgie, bod 7.
([103]) Rozsudek ve věci C-247/85, Komise v. Belgie, body 28 a 34.
([104]) Viz obdobně rozsudek ve věci C-601/22, WWF Österreich and další, bod 73.
([105]) Rozsudek ve věci C-79/03, Komise v. Španělsko, bod 28. V této věci Soudní dvůr EU odsoudil používání neselektivních tradičních metod lovu, protože nebylo možné vyvodit žádnou souvislost mezi postupem, který byl předmětem odchylky, a stanoveným cílem: předcházení závažným škodám na úrodě.
([106]) Je třeba připomenout, že podle článků 278 a 279 Smlouvy o fungování EU může Soudní dvůr EU, pokud se domnívá, že to okolnosti vyžadují, nařídit odklad provádění napadeného aktu a v každém případě může nařídit nezbytná předběžná opatření. Například ve věci C-503/06, Komise v. Itálie, Soudní dvůr EU nařídil Itálii pozastavit uplatňování regionálního právního předpisu, kterým se udělují odchylky pro lov.
([107]) S jednotlivými odchylkami se můžete seznámit na adrese:https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/dashboards/derogations-and-exceptions-table. Přehled odchylek a výjimek z ochrany druhů v EU – https://www.eea.europa.eu/en/analysis/maps-and-charts/overview-of-derogations-and-exceptions-dashboards.

Praktická podpora provádění 3: Online nástroj IT snižující administrativní zátěž a usnadňující členským státům podávání zpráv o odchylkách

HaBiDeS+ je specializovaná online platforma IT spravovaná Evropskou agenturou pro životní prostředí, kterou členské státy (včetně regionů a dalších místních správních orgánů) používají k evidenci, správě a předávání informací o odchylkách udělených podle směrnice o ochraně ptáků a směrnice o stanovištích. Poskytuje moderní jednotný a centralizovaný systém pro podávání zpráv o odchylkách, včetně jejich právního základu, cílů, dotčených druhů, zeměpisného rozsahu, doby trvání a podmínek, na něž jsou odchylky vázány. Pomocí společných datových polí a definic Systém pro podávání zpráv o odchylkách podle směrnice o stanovištích a směrnice o ochraně ptáků + (HaBiDeS+) podporuje jednotné uplatňování článku 9 směrnice o ochraně ptáků a článku 16 směrnice o stanovištích v celé EU.

Platforma nabízí strukturované nástroje pro podávání zpráv, jež členským státům pomáhají při předkládání údajů o odchylkách, včetně předem definovaných šablon, povinných polí a automatických kontrol, které pomáhají zajistit úplnost a jasnost. Nástroj HaBiDeS+ umožňuje vnitrostátním orgánům aktualizovat a opravovat záznamy o odchylkách v průběhu času a usnadňuje Komisi posuzování souladu, přijímání následných opatření a provádění srovnávací analýzy. Tím se snižuje administrativní zátěž a roztříštěnost postupů podávání zpráv, což zvyšuje transparentnost a sledovatelnost využívání odchylek na úrovni EU.

Další informace viz:

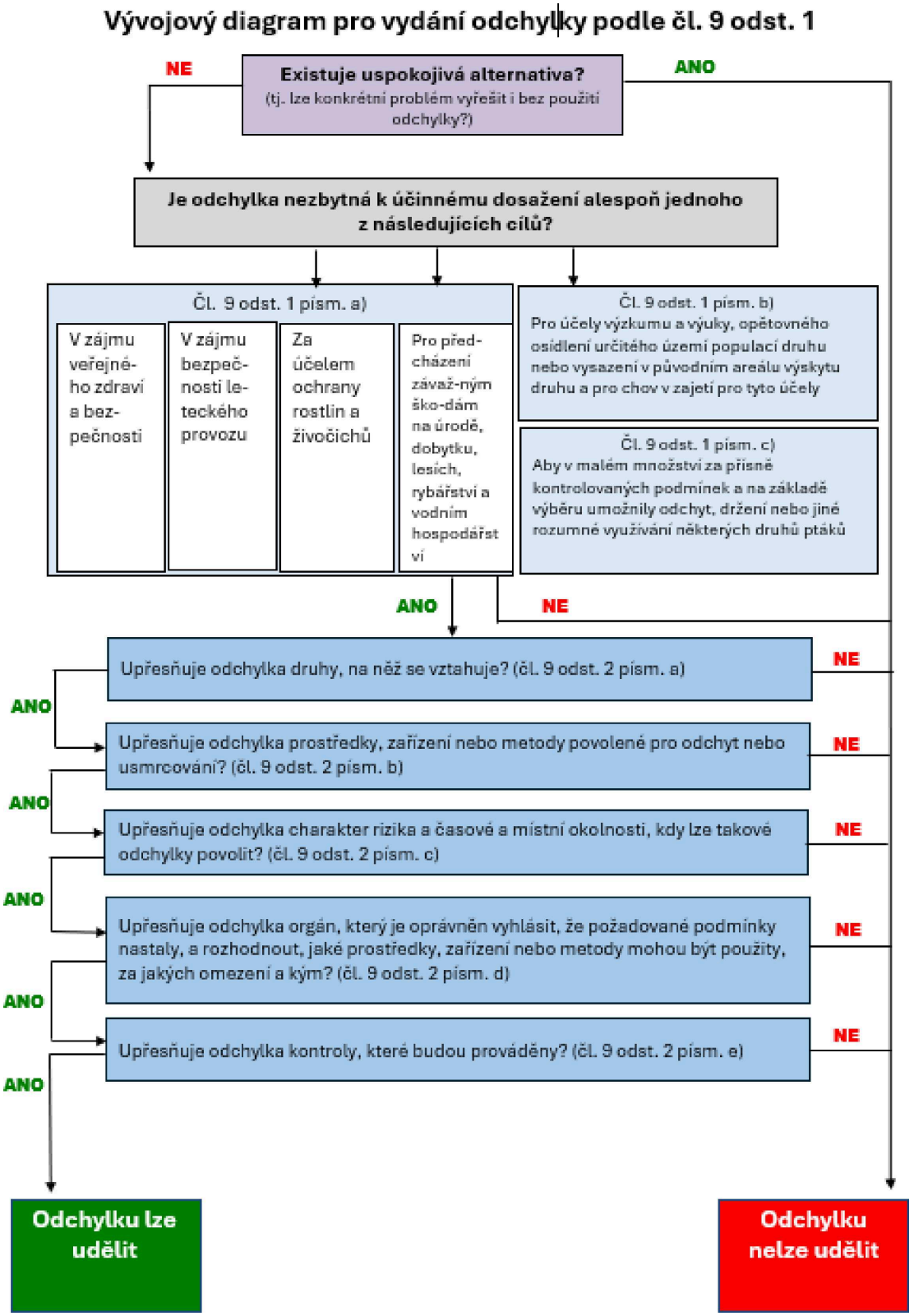
https://circabc.europa.eu/ui/group/173a90fc-40bf-492d-a3a9-df99c4aa8807/library/cfc38522-bd5e-4237-af4b-37928504ee87/details.

4.3 **Podmínky pro uplatnění odchylek podle článku 9**

111. Platnou odchylku lze udělit pouze tehdy, jsou-li splněny tři podmínky uvedené v článku 9 ([108]).

112. Jako první podmínku čl. 9 odst. 1 stanoví, že nesmí existovat jiné uspokojivé řešení konkrétního problému, který má odchylka řešit. Zadruhé musí být odchylka přijata na základě jednoho ze šesti důvodů uvedených v čl. 9 odst. 1 písm. a) až c) směrnice. A konečně, odchylka musí být v souladu s technickými požadavky uvedenými v čl. 9 odst. 2.

([108]) Rozsudek ve věci C-247/85, Komise v. Belgie, bod 7.

Podmínka č. 1: Neexistuje jiné uspokojivé řešení

113. Ustanovení čl. 9 odst. 1 stanoví, že členské státy se mohou odchýlit od požadavků článků 5 až 8 pouze tehdy, „[p]okud neexistuje jiné uspokojivé řešení“. To znamená, že odchylku nelze udělit, pokud by bylo možné stejného výsledku uspokojivě dosáhnout jiným způsobem, který buď zcela zabrání porušení článku 5, nebo působí menší újmu z hlediska zákazů a cílů směrnice.

114. Na základě judikatury Soudního dvora EU lze mít za to, že analýza toho, zda „neexistuje jiné uspokojivé řešení“, sestává ze tří otázek: 1) Jaký problém nebo konkrétní situaci je potřeba řešit? 2) Existují nějaká jiná řešení? 3) Pokud existují, vyřeší uspokojivě daný problém nebo konkrétní situaci ([109])?

115. Posouzení dostupnosti jiných uspokojivých řešení by mělo být provedeno v každém jednotlivém případě na základě nejlepších dostupných důkazů a s ohledem na přiměřenost z hlediska dopadu odchylky a potřeby dané činnosti. Rozhodnutí o udělení odchylky musí obsahovat „přesné a přiměřené odůvodnění“ vedoucí k závěru, že neexistuje jiné uspokojivé řešení ([110]).

116. Analýza prověřující, zda „neexistuje jiná uspokojivá alternativa“, tedy předpokládá, že existuje konkrétní problém nebo situace, které je potřeba řešit. Příslušné vnitrostátní orgány se vyzývají, aby tento problém nebo situaci vyřešily tak, že z možných alternativních řešení vyberou to nejvhodnější, které kromě řešení problému nebo situace zajistí nejlepší ochranu druhů. Pro zajištění ochrany druhů se alternativní řešení musí posuzovat z hlediska zákazů uvedených v článku 5. Mohou například zahrnovat alternativní umístění projektů, různý rozsah nebo různé návrhy rozvoje, nebo alternativní činnosti, procesy či metody.

117. Například při posuzování existence „jiných uspokojivých řešení“ než opatření podle čl. 9 odst. 1 písm. a) třetí odrážky, jejichž cílem je předcházet závažným škodám na úrodě, dobytku, lesích, rybářství a vodním hospodářství, je nutno upřednostnit nebo přinejmenším vážně prozkoumat proveditelné preventivní prostředky, které nevedou k usmrcení a které jsou slučitelné s článkem 5. Ve většině případů mohou být uspokojivou alternativou k použití odchylek podle čl. 9 odst. 1 písm. a) opatření k prevenci škod na úrodě nebo dobytku (například změny zemědělských postupů a podpora zlepšování podmínek stanovišť). Jiná preventivní opatření, jako je šíření vědecky podložených informací za účelem omezení konfliktu (například o lidském chování), mohou být součástí uspokojivých alternativ k použití regulace usmrcováním.

118. Po určení problému nebo konkrétní situace, kterou je třeba řešit, a po ověření, že je v souladu s důvody uvedenými v čl. 9 odst. 1, by se mělo posouzení zabývat různými řešeními pro jejich uspokojivé vyřešení. Při rozhodování o uspokojivých alternativách ve věci týkající se odchytu ptáků Soudní dvůr EU rozhodl, že okolnost, že jiné opatření není dosud proveditelné ve větším měřítku, nepostačuje k závěru, že toto jiné opatření není „jiným uspokojivým řešením“ ([111]).

119. Jiné řešení proto nelze považovat za neuspokojivé jenom z důvodu, že by subjektům, v jejichž prospěch je tato odchylka určena, způsobilo větší nesnáze nebo by od nich vyžadovala změnu chování ([112]). V tomto ohledu bylo shledáno, že argumenty založené na „silně zakotvené tradici“ nebo „historické a kulturní tradici“ myslivecké praxe nedostačují k tomu, aby odůvodnily potřebu odchylky ([113]). Použití určitého způsobu lovu navíc nelze považovat za cíl sám o sobě, neboť způsob lovu je ze své podstaty metodou k dosažení určitého cíle. Pokud by se totiž použití určitého způsobu lovu považovalo za cíl sám o sobě, stačilo by ke splnění podmínky, že „neexistuje jiné uspokojivé řešení“ pouhé upřednostnění jednoho způsobu lovu před jiným. To by narušilo funkci článku 9 přispívat k dosažení cílů směrnice.

120. Dostupnost alternativních uspokojivých řešení se liší v závislosti na faktorech, jako je dotčený druh, sledovaný důvod odchylky, konkrétní dotčená oblast a členský stát, v němž se vyskytuje. Například techniky plašení mohou být uspokojivým alternativním řešením, jak předcházet škodám na úrodě způsobeným určitými druhy, ale nemusí být uspokojivé pro jiné vytrvalejší druhy, které by se po ukončení vyrušování jednoduše vrátily.

([109]) Rozsudek ve věci C-10/96, Ligue Royale Belge pour la protection des oiseaux. Viz také Pokyny k udržitelnému lovu podle směrnice o ochraně ptáků, bod 3.4.2.

([110]) Rozsudek ve věci C-557/15, Komise v. Malta, bod 50.

([111]) Rozsudek ve věci C-10/96, *Ligue Royale Belge pour la protection des oiseaux*, bod 22.

([112]) Rozsudek ve věci C-900/19, One Voice, body 40 a 41.

([113]) Rozsudek ve věci C-79/03, Komise v. Španělsko, bod 27.

121. Při posuzování možného alternativního opatření může být vhodné vzít v úvahu i přiměřenost jiných řešení. Ekonomické náklady technicky proveditelné varianty jsou relevantní a lze je brát v úvahu. To však nemůže být jediným rozhodujícím faktorem pro vyloučení alternativ k dosažení sledovaného cíle ([114]).

122. Přiměřenost jiných řešení lze posoudit na základě populační úrovně a trendů dotčeného druhu, které by byly ovlivněny zvažovaným opatřením ([115]). Soudní dvůr EU rozhodl, že je třeba posoudit dopad předmětné činnosti na úroveň populace a potřebu této činnosti, jakož i alternativní řešení pro dosažení sledovaného cíle ([116]). Například v rámci stanovení přiměřenosti opatření může být možné vyloučit jiné řešení, pokud by s sebou neslo značné ekonomické náklady, zatímco by nabízelo pouze malé přínosy s odkazem na cíle směrnice, a to zejména v případě druhů, jejichž populace jsou nad uspokojivou úrovní. Naopak, pokud jiné opatření znamená menší zvýšení nákladů ve srovnání s uvažovaným opatřením, ale je více v souladu s cíli směrnice, představuje jiné uspokojivé řešení.

123. Důkazní standard pro splnění podmínky, že neexistuje jiné uspokojivé řešení, je proto vyšší, pokud může mít udělení odchylky dopad na dosažení cílů směrnice.

124. Pouze v případě, že je dostatečně prokázáno, že možné alternativy nejsou s ohledem na výše uvedené skutečnosti uspokojivé, a pokud jsou splněny i ostatní podmínky, může být použití odchylky odůvodněné. Je-li však opatření částečně uspokojivé a i když problém dostatečně neřeší, stále jej může omezit nebo zmírnit, mělo by provedení tohoto opatření být první volbou. Pokud se stanoví, že neexistuje žádné jiné uspokojivé řešení, je nutné rozhodnutí o odchylce podložit podrobným odůvodněním na základě nejlepších relevantních vědeckých poznatků a uvést důvody, které příslušný orgán vedly k tomuto závěru ([117]).

Praktické příklady

125. V mnoha případech mohou být uspokojivou alternativou k použití odchylek podle článku 9 opatření k předcházení škodám, včetně zařízení odrazujících volně žijící živočichy, změn v zemědělských postupech, bezpečných oblastí, jakož i obnovení dobrého stavu stanovišť nebo populací dravců lovících dotyčné druhy nebo kombinace opatření. Například k zajištění bezpečnosti leteckého provozu se hojně využívá řízení porostů, které má letiště učinit neatraktivními pro volně žijící živočichy, a techniky, které je mají odradit, a někdy může být k účinnému předcházení škodám nutná kombinace různých opatření.

126. V některých případech nemusí být možné se zakázané újmě zcela vyhnout, což znamená, že by mělo být zvoleno řešení s nejmenším dopadem z hlediska zákazů v článku 5 a cílů směrnice. To by mohlo zahrnovat použití technik plašení doplněných omezenou regulací usmrcováním, aby bylo plašení účinnější, v porovnání s úplným zavržením možnosti plašení.

127. Problémy, které mohou vyžadovat uplatnění odchylek, jsou často důsledkem zhoršení stavu stanovišť a snížení dostupnosti potravy. Například dopad predace ze strany některých krkavcovitých nebo dravců na ptáky hnízdící na zemi, jako je koroptev polní (*Perdix perdix*), je částečně způsoben ztrátou vhodných hnízdních a odchovných stanovišť, která poskytují úkryt a potravu. Dlouhodobá, ekosystémově založená řešení, jako je obnova dobrého stavu stanovišť druhů, a to jak těch, které způsobují konflikty, tak těch, které trpí jejich dopady, by proto měla být prováděna souběžně s krátkodobými řešeními, případně s využitím odchylky, zaměřenými na řešení bezprostředních problémů.

([114]) Viz obdobně rozsudek ve věci C-601/22, WWF Österreich, bod 82.
([115]) Rozsudek ve věci C-784/23, Voore Mets a Lemeks Põlva, body 54–56.
([116]) Rozsudek ve věci C-784/23, Voore Mets a Lemeks Põlva, bod 56.
([117]) Rozhodnutí ve věci C-900/19, One Voice, bod 32.

128. Pokud jde o jiná uspokojivá řešení pro účely výzkumu, každé rozhodnutí o udělení odchylky by mělo poukázat na absenci jiných standardních vědeckých prostředků v oblasti ornitologického výzkumu ([118]) a mělo by obsahovat jasné a dostatečné odůvodnění této absence.

Podmínka č. 2: Prokázání jednoho ze šesti důvodů uvedených v čl. 9 odst. 1 písm. a) až c)

129. Předtím, než se budeme zabývat jednotlivými důvody, které musí existovat, aby bylo možné se odchýlit od povinností ochrany druhů podle směrnice o ochraně ptáků, je vhodné poznamenat, že tento seznam je taxativní. V důsledku toho mohou být odchylky přijaty pouze tehdy, pokud sledují některý z bodů uvedených v čl. 9 odst. 1 písm. a) a b) nebo jsou prováděny v souladu se specifikacemi čl. 9 odst. 1 písm. c). Důvodem pro odchylku podle písmene c), „aby v malém množství za přísně kontrolovaných podmínek a na základě výběru umožnily odchyt, držení nebo jiné rozumné využívání některých druhů ptáků", se zde nezabýváme, protože je již popsán v „Pokynech k udržitelnému lovu podle směrnice o ochraně ptáků" ([119]).

Ustanovení čl. 9 odst. 1 písm. a) první odrážky: v zájmu **veřejného zdraví a bezpečnosti**

130. Tento důvod zahrnuje takové okolnosti, jako je ochrana veřejnosti před nemocemi a prevence nehod. Tento důvod pro odchylku se týká situací, kdy opatření přijatá za účelem předcházení rizikům týkajícím se zdraví a bezpečnosti lidí jsou v rozporu s potřebou ochrany druhů ptáků a převažují nad ní.

131. Použití termínu „veřejný" naznačuje, že cíle směrnice v oblasti ochrany mohou být vyváženy pouze veřejnými zájmy, prosazovanými buď veřejnými, nebo soukromými subjekty. Projekty, které jsou výhradně v zájmu podniků nebo jednotlivců, se tedy obvykle nepovažují za projekty ve veřejném zájmu, pokud současně neslouží také širšímu účelu. Soudní dvůr EU potvrdil, že tato položka může zahrnovat předcházení požárům, povodním a nemocem ([120]). Dalším praktickým příkladem může být předcházení kontaminaci zásobníku pitné vody nebo skladu potravin ptačími exkrementy.

132. Takové odchylky lze udělit pouze ve zvláštních situacích, kdy zájem veřejného zdraví a bezpečnosti převažuje nad ochranou ptáků ([121]). Proto musí být prokázána souvislost mezi činností povolenou na základě odchylky a zjištěným problémem v oblasti veřejného zdraví a bezpečnosti. To vyžaduje, aby byl režim odchylek dostatečně vymezen a aby byla specifikována povaha rizika a časové a místní okolnosti, za nichž lze odchylky povolit ([122]). Vezmeme-li příklad kontaminace ptačími exkrementy, pouhá přítomnost exkrementů nebo hnízda sama o sobě k udělení odchylky nestačí. Musí být prokázáno, že umístění nebo počet hnízd jsou takové, že představují skutečné zdravotní riziko.

133. Podle článku 16f směrnice (EU) 2023/2413 (směrnice o obnovitelných zdrojích energie III) ([123]) se při zvažování právních zájmů v konkrétním případě pro účely čl. 9 odst. 1 písm. a) směrnice o ochraně ptáků má za to, že plánování, výstavba a provoz zařízení na výrobu energie z obnovitelných zdrojů, jejich připojení k distribuční soustavě, samotná související distribuční soustava a skladovací zařízení slouží veřejnému zdraví a bezpečnosti ([124]). Tuto domněnku lze zpochybnit a podléhá individuálnímu posouzení. V řádně odůvodněných a specifických případech mohou členské státy omezit uplatnění tohoto článku na určité části svého území, na určité druhy technologií nebo na projekty určitých technických vlastností v souladu s prioritami stanovenými v jejich integrovaných vnitrostátních plánech v oblasti energetiky a klimatu předložených podle článků 3 a 14 nařízení (EU) 2018/1999.

([118]) Rozsudek ve věci C-23/23, Komise v. Malta, bod 69.
([119]) Pokyny k udržitelnému lovu podle směrnice o ochraně ptáků, oddíl 3.5, s. 58, . https://circabc.europa.eu/ui/group/3f466d71-92a7-49eb-9c63-6cb0fadf29dc/library/4b5dffd4-369c-4c4b-a249-625adc2a7545.
([120]) Rozsudek ve věci C-247/85, Komise v. Belgie,, bod 27.
([121]) Rozsudek ve věci C-247/85, Komise v. Belgie, bod 27.
([122]) Rozsudek ve věci C-247/85, Komise v. Belgie, bod 28.
([123]) Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2023/2413 ze dne 18. října 2023, kterou se mění směrnice (EU) 2018/2001, nařízení (EU) 2018/1999 a směrnice 98/70/ES, pokud jde o podporu energie z obnovitelných zdrojů, a zrušuje směrnice Rady (EU) 2015/652 (Úř. věst. L, 2023/2413, 31.10.2023, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2023/2413/oj).
([124]) Článek 16f směrnice (EU) 2023/2413.

134. V čl. 15 odst. 3 nařízení (EU) 2024/1735 (akt o průmyslu pro nulové čisté emise) ([125]) se stanoví, že strategické projekty pro nulové čisté emise ([126]) a projekty výroby technologií pro nulové čisté emise v určených údolích pro urychlení zavádění technologií pro nulové čisté emise ([127]) jsou ve veřejném zájmu a lze je považovat za projekty, které slouží zájmům veřejného zdraví a bezpečnosti, za předpokladu, že jsou splněny všechny podmínky stanovené ve směrnici o ptácích ([128]).

135. Kromě toho se podle čl. 10 odst. 2 nařízení (EU) 2024/1252 (nařízení o kritických surovinách) ([129]) má za to, že strategické projekty, které přispívají k bezpečnosti dodávek strategických surovin, slouží veřejnému zdraví a bezpečnosti, pokud jsou splněny všechny podmínky stanovené ve směrnici o ptácích. V důsledku toho je stejně jako ve všech případech udělování odchylek podle článku 9 stále třeba prokázat, že jsou splněny ostatní podmínky podle článku 9 směrnice o ochraně ptáků, a sice neexistence alternativních uspokojivých řešení a technické požadavky čl. 9 odst. 2.

Ustanovení čl. 9 odst. 1 písm. a) druhé odrážky: v zájmu **bezpečnosti leteckého provozu**

136. Těžké druhy ptáků a/nebo druhy ptáků létající v hejnech představují velké nebezpečí pro bezpečnost posádek letadel, cestujících a letadel. Střety s těmito druhy ptáků mohou mít za následek zpoždění, poškození letadel a dokonce i havárie, což si může vyžádat lidské životy a může to mít dalekosáhlé finanční důsledky pro letecké odvětví. Střety jsou pro zasažené ptáky vždy smrtelné, což má za následek problémy v oblasti ochrany přírody, pokud se jedná o jedince vzácných nebo ohrožených druhů. Na mnoha letištích a letištních plochách jsou přijímána řídící opatření k předcházení střetu ptáků s letadly ([130]). Tato řešení zahrnují řízení stanovišť s cílem snížit atraktivitu lokality pro ptáky a hejna ptáků a různé techniky plašení, jako jsou děla, která vydávají hlasité zvuky. Tato opatření mohou být v rozporu s článkem 5 směrnice, zejména se zákazem významného vyrušování podle písmene d). V mnoha případech jsou k dispozici jiná uspokojivá řešení, která jsou účinnější a trvalejší než usmrcování. V případě potřeby by například měla být také zvážena obnova stanovišť daleko od letiště za účelem odklonu ptáků, čímž by se předešlo nutnosti odchylky.

Ustanovení čl. 9 odst. 1 písm. a) třetí odrážky: pro předcházení **závažným škodám na úrodě, dobytku, lesích, rybářství a vodním hospodářství**

137. Tento důvod zahrnuje mimo jiné určité hospodářské zájmy související s těmito oblastmi. Má kvalitativní povahu, a proto jej lze použít pouze tehdy, pokud jsou škody „závažné“. Menší škody nebo hrozba menších škod proto nemohou být považovány za dostatečné pro udělení odchylky na tomto základě ([131]).

138. Tento důvod je preventivní povahy, což znamená, že může být uplatněn dříve, než k závažné škodě dojde. V tomto ohledu členské státy mohou vycházet z existence opakujících se škod v minulosti a z toho vyplývající pravděpodobnosti, že by v případě nepřijetí opatření znovu došlo k závažným škodám souvisejícím s identifikovanými populacemi ptáků ([132]). Použití tohoto důvodu musí být podloženo důkazy a budoucí škoda

([125]) Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2024/1735 ze dne 13. června 2024, kterým se zřizuje rámec opatření pro posílení evropského ekosystému výroby technologií pro nulové čisté emise a mění nařízení (EU) 2018/1724 (Úř. věst. L, 2023/1735, 28.6.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1735/oj).

([126]) Ustanovení čl. 15 odst. 3 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2024/1735 ze dne 13. června 2024, kterým se zřizuje rámec opatření pro posílení evropského ekosystému výroby technologií pro nulové čisté emise.

([127]) Ustanovení čl. 18 odst. 4 nařízení (EU) 2024/1735, kterým se zřizuje rámec opatření pro posílení evropského ekosystému výroby technologií pro nulové čisté emise.

([128]) Projekty průmyslu pro nulové čisté emise, na které se vztahuje nařízení (EU) 2024/1735, nejsou vyňaty z povinností podle článku 9 směrnice o ochraně ptáků, jejíž podmínky se nadále běžně uplatňují.

([129]) Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2024/1252 ze dne 11. dubna 2024, kterým se stanoví rámec pro zajištění bezpečných a udržitelných dodávek kritických surovin a mění nařízení (EU) č. 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1724 a (EU) 2019/1020 (Úř. věst. L, 2023/1252, 3.5.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1252/oj).

([130]) V zájmu zachování bezpečnosti letectví nařízení Komise (EU) č. 139/2014 ze dne 12. února 2014, kterým se stanoví požadavky a správní postupy týkající se letišť, stanoví standardy v oblasti bezpečnosti letectví, včetně řízení rizik souvisejících s volně žijícími živočichy.

([131]) Rozsudek ve věci C-247/85, Komise v. Belgie, bod 56.

([132]) Viz obdobně rozsudek ve věci C-601/22, WWF Österreich, bod 70. Ačkoli se tato věc týká odchylek pro usmrcování vlků, rozsudek vykládá pojem „závažná škoda“, který lze použít analogicky i na článek 9 směrnice o ochraně ptáků.

musí být alespoň z velké části přičitatelná druhu, na který se výjimka vztahuje ([133]). V tomto ohledu nelze případné budoucí nepřímé škody, které představují abstraktní rizika a jsou pouze částečně způsobeny chráněnými druhy, považovat v tomto kontextu za „závažnou škodu“ ([134]).

139. Výčet forem škod, na které se vztahuje tento důvod odchylky, je taxativní. Mezi odvětvové příklady, které mohou být důvodem pro udělení odchylky na tomto základě, patří:

— závažné škody na úrodě, například zničením a konzumací semen, růstu rostlin nebo konečného produktu ptáky při hledání potravy,

— závažné škody na lesích, například zakrnělý růst stromů v důsledku nadměrného množství exkrementů z hustých kolonií volavek nebo kormoránů,

— závažné škody na dobytku, například v důsledku ulovení nebo zranění hospodářských zvířat dravci nebo vránami, nebo v důsledku zvýšeného rizika přenosu nemocí,

— závažné škody na rybářství, například v důsledku predace ryb ve volné přírodě i v akvakultuře,

— závažné škody na vodních útvarech, například prostřednictvím znečištění vodních nádrží, nebo škody na zavlažovacích kanálech.

140. Posouzení, zda jsou tyto škody závažné, bude většinou záviset na ekonomických nákladech, rozsahu a dopadu na dotčené zúčastněné strany nebo komunity. Škody musí být posouzeny také s ohledem na schopnost zúčastněné strany takovou škodu snést. Například závažnost škod způsobených husami na plodinách na jednom poli se bude lišit u drobného zemědělce a zemědělce provozujícího větší podnik. Závažnost škod by měla být rovněž posuzována ve stejném měřítku, v jakém jsou přijímány odchylky (tj. na úrovni zemědělského podniku v případě opatření pro jeden podnik, nebo na regionální či celostátní úrovni nebo na úrovni migrační trasy v případě existence regionálních či celostátních plánů řízení nebo plánů řízení migračních tras).

141. Jak bylo uvedeno výše, odchylky musí být dostatečně vymezené a musí řešit konkrétní situace. Proto by se při navrhování preventivních strategií regulace mělo v první řadě dbát na to, aby byla opatření časově omezena a lokalizována na místa, kde pravděpodobně dojde nebo dochází k závažným škodám. Rozšířené druhy, které mohou způsobovat škody na velkých plochách, jako je holub hřivnáč (*Columba palumbus*), kormorán velký (*Phalacrocorax carbo*) nebo některé druhy hus, však mohou odůvodnit odchylky, které se vztahují na širší oblasti. Tím není dotčen základní požadavek zajistit, aby územní rozsah odchylky byl vymezen co nejjasněji. Stejně tak musí být tyto odchylky konkrétní, pokud jde o počet, načasování a metody, a musí vysvětlovat, co má odchylka řešit.

142. Bylo by možné využít koordinované odchylky, jako jsou „odchylky pro migrační trasy“, v jejichž rámci by v jedné zemi byla udělena odchylka pro druh (např. berneška bělolící nebo kormorána velkého), aby se zabránilo škodám v jiné zemi. Tento přístup by se měl používat buď v rámci mezinárodního plánu řízení vypracovaného na základě mezinárodní úmluvy nebo dohody, jejíž je EU smluvní stranou, nebo v podobném rámci schváleném všemi dotčenými členskými státy. Tento přístup lze navíc použít, pokud: 1) je prokázána souvislost mezi závažnou škodou/rizikem v oblasti v jednom členském státě a ptáky, na které se vztahuje odchylka, v jiném členském státě; 2) jsou splněny všechny ostatní použitelné podmínky podle článku 9; 3) je prokázáno, že odchylka uplatňovaná v členském státě, kde k závažné škodě/riziku dochází, není dostatečná k zabránění této závažné škodě/riziku a 4) odchylky se udělují pouze na žádost členského státu, ve kterém k závažné škodě/riziku dochází, a po konzultaci s ním. Příklad možného uplatnění odchylky z důvodu „závažných škod“ způsobených kormorány je uveden v příloze II těchto pokynů.

([133]) Viz obdobně rozsudek ve věci C-601/22, WWF Österreich, bod 71.
([134]) Viz obdobně rozsudek ve věci C-601/22, WWF Österreich, body 72–74.

Ustanovení čl. 9 odst. 1 písm. a) čtvrté odrážky: **za účelem ochrany rostlin a živočichů**

143. Tento důvod se vztahuje na úsilí o ochranu druhů nebo stanovišť a řeší situace, kdy je nutné porušit zákazy uvedené v článku 5 za účelem ochrany jiných rostlin nebo živočichů. Druhy živočichů nebo rostlin nejsou specifikovány, ale jeví se jako odlišné od živočichů a rostlin hospodářského zájmu, na které se vztahují ostatní ustanovení čl. 9 odst. 1 písm. a). Odůvodnění použití tohoto důvodu bude pravděpodobně nejsilnější, pokud se týká úsilí o ochranu vzácných nebo ohrožených druhů, ale neomezuje se pouze na tyto druhy. Kromě toho se zdá, že v tomto případě není třeba před uplatněním odchylky prokazovat pravděpodobnost závažného účinku.

144. To, zda je vhodné usilovat o odchylku na ochranu rostlin a živočichů, je třeba posuzovat v každém jednotlivém případě, přičemž je třeba vyvažovat mezi stavem ochrany a potřebami příslušných druhů. Při určování, zda je vhodné udělit odchylku podle čl. 9 odst. 1 písm. a) čtvrté odrážky, bude třeba vzít v úvahu různé faktory, ale v každém případě musí takové odchylky sloužit účelu ochrany. Důležitý bude stav ochrany, vzácnost nebo zranitelnost rostlinných či živočišných druhů. Stejně tak bude mít význam i skutečnost, že rostliny nebo živočichové, kteří vyžadují ochranu, jsou vzácnější nebo mají horší stav z hlediska ochrany než druhy ptáků, pro které je odchylka požadována. Dalším faktorem je stav z hlediska ochrany rostlinných nebo živočišných druhů chráněných v EU nebo podle vnitrostátních právních předpisů. Odůvodnění použití čl. 9 odst. 1 písm. a) čtvrté odrážky bude silnější, pokud se bude týkat těch rostlinných a živočišných druhů, které jsou chráněny na úrovni EU (např. druhy uvedené v příloze IV a v příloze V směrnice o stanovištích), nebo druhů chráněných podle vnitrostátních právních předpisů.

145. Ptáci mohou ovlivňovat rostliny a živočichy predací, spásáním, pošlapáváním, hromaděním trusu apod. Tento důvod pro odchylku se proto může vztahovat na predátory, jako jsou dravci, kteří loví chráněné druhy. Jelikož plodnost dravců je nízká, je obzvláště důležité zajistit, aby byla zvážena všechna další možná řešení, jež by zabránila dalšímu úhynu nebo vyřazení z hnízdní populace. Orgány musí prokázat, že jedinec nebo jedinci, kteří by byli předmětem odchylky, jsou přímo odpovědní za problém z hlediska ochrany, který má odchylka řešit, a vyloučit jiné faktory, jako jsou nemoci, špatná dostupnost potravy a nedostatek úkrytů.

146. Důležitým aspektem, který je třeba vzít v úvahu, je míra, do jaké lze predaci přímo přičíst širším dynamickým procesům, jako je ztráta, zhoršení nebo změna stanoviště. Například predace ze strany dravců je hlavní příčinou úmrtnosti křečka polního (*Cricetus cricetus*), zejména v době rozmnožování a po hibernaci. Úbytek způsobený predací je však přímým důsledkem antropogenní ztráty a fragmentace stanovišť křečka polního. V Alsasku ve Francii si křečci obvykle hloubí příbytky na polích s pšenicí a vojtěškou, která jim poskytují potravu a úkryt před predátory. Přeměna těchto polí na monokultury kukuřice vede k dlouhým obdobím s holou půdou, takže křečci jsou zranitelní vůči dravcům ([135]). V takových případech lze regulaci predátorů prostřednictvím odchylek provádět pouze v případě, že současně probíhají opatření na obnovu stanovišť druhů nebo byla přijata opatření k regulaci škodlivých lidských činností. Tato opatření by měla mít přednost před vybíjením a odstraňováním jedinců chráněných dravců jako samostatným opatřením. To podporuje čl. 9 odst. 1, který vyžaduje, že nesmí existovat jiné uspokojivé řešení (viz výše).

Ustanovení čl. 9 odst. 1 písm. b): pro účely **výzkumu a výuky, opětovného osídlení určitého území populací druhu nebo vysazení v původním areálu výskytu druhu a pro chov v zajetí pro tyto účely**

147. Odchylky udělené v rámci této položky zahrnují odchyt za účelem kroužkování nebo umístění štítků pro satelitní sledování, za účelem studia migračních vzorců a určení míst odpočinku. Může být také nutné odchytávat ptáky pro výzkum nemocí, jako je ptačí chřipka.

148. Pojem „výzkum“ v čl. 9 odst. 1 písm. b) je třeba chápat jako „vědecký výzkum“. To znamená, že výzkum, který je předmětem odchylky, musí dodržovat určité metodické kroky. Výzkumný projekt musí mít například cíl vyjádřený ve výzkumné otázce a být koncipován tak, aby přinesl pokrok směrem k odpovědi na tuto otázku ([136]). Výraz „pro

([135]) https://www.grand-hamster-alsace.eu/the-great-hamster/?lang=en.
([136]) Stanovisko generální advokátky Ćapeta ve věci C-23/23, Komise v. Malta, bod 60.

účely“ ovšem naznačuje, že koncepce a provádění výzkumného programu musí být úměrné a přiměřené ve vztahu k jeho stanovenému vědeckému cíli ([137]). To tedy vyžaduje souvislost mezi činností povolenou na základě odchylky a výzkumem, který je potřebný k zodpovězení otázky. Například nepřiměřeně velký vzorek způsobující velmi intenzivní vyrušování druhu výměnou za omezené množství nových vědeckých údajů nebo údajů, které nepřevažují nad zásadním významem ochrany volně žijících druhů ptáků, by nebyl považován za přiměřený. Očekává se také, že návrh výzkumu bude odpovídat vědeckým a etickým normám a že jej obvykle provede, navrhne nebo alespoň přezkoumá a schválí nezávislá vědecká instituce. Například kroužkování ptáků by měli provádět pouze nezávislí a vyškolení ornitologové.

Praktická podpora provádění 4: Flexibilita při uplatňování článku 9 prostřednictvím koordinovaného přístupu k migračním trasám

Aby se členským státům pomohlo účinně a koordinovaně řešit výzvy spojené s hospodářskými škodami působenými určitými druhy, lze podle směrnice o ochraně ptáků v příslušných případech uplatnit odchylky pro migrační trasy. Tento přístup umožňuje členskému státu udělit odchylky pro určité druhy, zejména stěhovavé druhy (např. berneška bělolící nebo kormorána velkého) s cílem předejít vzniku závažných škod v jiném členském státě. Tento přístup by se však měl uskutečňovat v rámci mezinárodní úmluvy nebo dohody, jejíž je EU smluvní stranou, jako je Dohoda o ochraně africko-euroasijských stěhovavých vodních ptáků (AEWA) nebo Bernská úmluva, nebo evropského či regionálního akčního plánu pro konkrétní druhy, na němž se dohodly všechny dotčené členské státy, s odpovídajícími zárukami v souladu s požadavky článku 9 a s řádnými konzultacemi s dotčenými členskými státy a jejich zapojením (viz bod 139).

Podmínka č. 3: Uplatnění technických požadavků čl. 9 odst. 2

149. Třetí podmínka se týká splnění technických požadavků čl. 9 odst. 2. Ustanovení čl. 9 odst. 2 směrnice o ochraně ptáků stanoví přesné specifikace pro odchylky. Tyto specifikace umožňují členským státům a Komisi sledovat odchylky přijaté podle odstavce 1. Příslušné orgány musí ve svých rozhodnutích o odchylce a ve zprávách o odchylce předkládaných Komisi uvést tyto informace:

a) druhy, na něž se odchylky vztahují;

b) prostředky, zařízení nebo metody povolené pro odchyt nebo usmrcování;

c) charakter rizika a časové a místní okolnosti, kdy lze takové odchylky povolit;

d) orgán, který je oprávněn vyhlásit, že požadované podmínky nastaly, a rozhodnout, jaké prostředky, zařízení nebo metody mohou být použity, za jakých omezení a kým;

e) kontroly, které budou prováděny.

150. Pro usnadnění dodržování čl. 9 odst. 2 převedla Komise technické požadavky čl. 9 odst. 2 do formátu pro podávání zpráv o odchylkách, který využívá digitální online nástroj nazvaný Systém pro podávání zpráv o odchylkách podle směrnice o stanovištích a směrnice o ochraně ptáků + (HaBiDeS+) ([138]). Členské státy se vyzývají, aby tento nástroj, který zjednodušuje proces plnění této podmínky pro udělování odchylek, využívaly. Bude-li používán, může snížit administrativní zátěž spojenou s prováděním článku 9.

([137]) Stanovisko generální advokátky Ćapeta ve věci C-23/23, Komise v. Malta, bod 62.
([138]) Viz příručka pro podávání zpráv prostřednictvím nástroje HaBiDeS+,https://circabc.europa.eu/ui/group/173a90fc-40bf-492d-a3a9-df99c4aa8807/library/cfc38522-bd5e-4237-af4b-37928504ee87/details.

151. Soudní dvůr EU rozhodl, že účelem těchto formálních podmínek je „omezit odchylky na nezbytně nutné případy a umožnit Komisi provádět jejich kontrolu“ ([139]). Samostatně Soudní dvůr EU rozhodl, že „vnitrostátní právní úprava použitelná v této oblasti [...] musí zakotvovat kritéria pro odchylku jasným a přesným způsobem a ukládat povinnost orgánům odpovědným za jejich používání vzít tato kritéria v úvahu“ ([140]). Úplná a přesná specifikace podle čl. 9 odst. 2 písm. a) až e) je nezbytná k tomu, aby Komise mohla splnit svou povinnost podle čl. 9 odst. 4, tj. zajistit, aby důsledky odchylek nebyly neslučitelné se směrnicí.

152. Přesněji řečeno, k dosažení souladu s čl. 9 odst. 2 by členské státy měly dodržovat následující ustanovení týkající se informací požadovaných v jednotlivých písmenech:

— Ustanovení čl. 9 odst. 2 písm. a) „druhy, na něž se [odchylky] vztahují“

Členské státy musí vydávat odchylky pro jednotlivé druhy a podávat o nich zprávy s uvedením jejich vědeckého názvu, nikoliv seskupené na vyšší taxonomické úrovni nebo neurčitě definované kategorie, jako jsou „ptáci“, „všechny druhy“, „vrány“. Například odchylka udělená majiteli komerčního rybníka pro účely usmrcení určitého počtu volavek popelavých (*Ardea cinerea*) a určitého počtu kormoránů velkých (*Phalacrocorax carbo*) by měla být vykázána jako dvě různé odchylky. Výjimky lze učinit v určitých případech, kdy je vzhledem k okolnostem souvisejícím s posuzovanou odchylkou obtížné získat všechny potřebné informace, například když nelze předvídat výčet druhů, na které se má zaměřit, jako je tomu v případě bezpečnosti leteckého provozu, nebo když je to odůvodněno okolnostmi, nicméně bude později podána zpráva odpovídajícím způsobem.

Pro každý druh by měl být stanoven a ve zprávě uveden počet jedinců, na které se odchylka vztahuje a kteří byli skutečně usmrcení nebo vyrušeni, nebo počet hnízd, na která se odchylka vztahuje a která byla skutečně zničena/poškozena. Pokud není možné určit přesný počet, měl by být uveden odhad nebo rozmezí hodnot. Toho se někdy dosahuje omezením počtu povolení a/nebo stanovením národních nebo regionálních kvót, které musí být v souladu s článkem 9 a zastřešujícími cíli směrnice o ochraně ptáků.

— Ustanovení čl. 9 odst. 2 písm. b) „prostředky, zařízení nebo metody povolené pro odchyt nebo usmrcování“

Tyto musí být ve zprávách uvedeny, aby bylo možné posoudit jejich dopad na daný druh. Měly by obsahovat podrobnosti o metodách, jako je druh a velikost.

— Ustanovení čl. 9 odst. 2 písm. c) „charakter rizika a časové a místní okolnosti, kdy lze takové odchylky povolit“

Odchylky musí být časově omezeny a platit na místní úrovni, tj. zaměřeny na místo a čas, kde se očekává, že se problém vyskytne. Tyto podrobnosti by měly být definovány co nejpřesněji, jak je to prakticky možné a nezbytné pro určení rozsahu odchylky.

— Ustanovení čl. 9 odst. 2 písm. d) „orgán, který je oprávněn vyhlásit, že požadované podmínky nastaly, a rozhodnout, jaké prostředky, zařízení nebo metody mohou být použity, za jakých omezení a kým“

Příslušný orgán, který odchylku udělil, musí být jasně označen svým plným názvem na celostátní, regionální nebo místní úrovni, a v příslušných případech musí být uvedeno i to, komu se odchylka povoluje.

— Ustanovení čl. 9 odst. 2 písm. e) „kontroly, které budou prováděny“

Příslušné orgány musí vykonávat dohled a sledovat jejich správné provádění, ověřovat, zda dosáhly svého cíle, podloženého vědeckými důkazy, a v případě potřeby přijmout nápravná opatření, aby se zabránilo riziku škod nebo škodám na druzích.

([139]) Rozsudek ve věci C-118/94, Associazione Italiana per il WWF, bod 21.
([140]) Rozsudek ve věci C-557/15, Komise v. Malta, bod 47.

4.4 **Úloha článku 9 při zajišťování dosažení cílů směrnice o ochraně ptáků**

153. Opatření přijatá podle ustanovení směrnice o ochraně ptáků musí přispívat k dosažení hlavních cílů směrnice, jimiž je zachování populací druhů ptáků na uspokojivé úrovni nebo jejich přivedení na tuto úroveň. Odchylky udělené podle článku 9 proto musí být v souladu s cíli směrnice, a sice zachovat populace druhů ptáků na uspokojivé úrovni nebo je přivést na uspokojivou úroveň ([141]). To jasně vyplývá z 9. bodu odůvodnění směrnice, který zdůrazňuje potřebu „veškeré odchylky omezit jen na druhy, jejichž biologický stav to umožňuje“. Tento požadavek je obvykle zajištěn prostřednictvím posouzení přiměřenosti při uplatnění podmínky, že neexistuje jiné uspokojivé řešení, jak je vysvětleno v oddíle 4.3 ([142]).

154. Členské státy proto musí na vnitrostátní úrovni používání odchylek sledovat, aby zajistily, že jejich kumulativní dopady jsou slučitelné s cíli směrnice. To členským státům a následně Komisi umožní sledovat dopady odchylek na populační úrovně druhů ptáků a v případě potřeby i přeshraniční dopady odchylek na přeshraniční populace ptáků. To může vyžadovat, aby regionální nebo místní orgány posoudily vliv odchylek přesahujících jejich vlastní jurisdikci, zejména pokud jsou odchylky přijímány na úrovni migračních tras a v decentralizovaných členských státech. Vzhledem k výše uvedenému a s ohledem na čl. 9 odst. 2 písm. e) lze k rozsáhlému a místnímu sledování přistupovat v závislosti na struktuře vnitrostátního systému odlišně, v obou případech však musí být stanoven konkrétní celkový systém. Příslušné vnitrostátní orgány musí před povolením odchylky zajistit, aby byly splněny veškeré podmínky systému udělování odchylek, a sledovat dopad odchylek po jejich udělení ([143]). Tato analýza by se měla týkat jak jednotlivých odchylek, tak v příslušných případech i jejich kumulativních účinků, pokud jsou posuzovány ve spojení s jinými odchylkami. Odpovídající využití systému odchylek vyžaduje procesní rámec, který zabrání nežádoucím účinkům s ohledem na cíle směrnice o ochraně ptáků a umožní příslušným orgánům ověřit, zda podmínky stanovené v odchylkách jsou dodržovány ([144]).

155. Při uzavírání dohody mezi členskými státy o předcházení škodám na základě koordinovaného využívání odchylek na úrovni migračních tras by mělo být zajištěno, že kumulativní dopad odchylek nebude mít vliv na zachování druhu na uspokojivé úrovni nebo jeho přivedení na tuto úroveň. To vyžaduje stanovit 1) příznivou referenční hodnoty pro dotyčnou populaci a 2) prahovou hodnotu, která je vyšší než příznivá referenční hodnota a pod kterou by měla být populaci daného druhu věnována větší pozornost. Kumulativní účinky odchylek musí zohlednit i další tlaky, které ovlivňují populační úroveň ptáků a areál jejich rozšíření, jako je lov, nezákonné usmrcování a invazní druhy. Členské státy musí rovněž brát v úvahu řadu posuzovacích prvků, které se týkají zejména situace, pokud jde o celkovou roční reprodukci a úmrtnost živočišných druhů přirozenou smrtí ([145]).

156. Tyto podmínky by měly být kontrolovány pro každou jednotlivou jednotku řízení populace druhu, například na základě modelu přijatého pro berneška bělolící ([146]) nebo husu velkou (*Anser anser*) v rámci dohody AEWA.

157. Jedním z přístupů může být stanovení maximálního počtu ptáků, kteří mohou být usmrceni nebo odstraněni na úrovni migrační trasy během určitého období, aby se zajistilo, že populace zůstane na uspokojivé úrovni. Tato maximální úroveň nesmí být cílovou hodnotou, ale stropem, který společným uplatněním odchylek nesmí být překročen. Tento přístup lze použít buď v rámci mezinárodního plánu řízení vypracovaného podle mezinárodních úmluv nebo dohod, jejichž je EU smluvní stranou, nebo v podobném rámci schváleném všemi dotčenými členskými státy. Příslušné orgány v dotčených členských státech by musely koordinovat své kroky, aby nedošlo k překročení tohoto stropu.

([141]) Rozsudek ve věci C-76/08, Komise v. Malta, bod 59.
([142]) Rozsudek ve věci C-784/23, Voore Mets a Lemeks Põlva, body 54–56.
([143]) Ustanovení čl. 9 odst. 2 písm. e), která stanoví závazná kontrolní opatření, by měla být provedena do vnitrostátního právního řádu, rozsudek ve věci C-192/11, Komise v. Polsko, body 65 a 67.
([144]) Rozsudek ve věci C-60/05, WWF Italia a další, bod 44.
([145]) Rozsudek ve věci C-60/05, WWF Italia a další, bod 25.
([146]) Viz například programy adaptivního řízení migračních tras bernešky bělolící: https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/documents/AEWA_EGM_IWG_9_6_Status_RBG_AFMP.pdf.

4.5 **Ustanovení čl. 9 odst. 3 a 4**

158. Ustanovení čl. 9 odst. 3 vyžaduje, aby členské státy zasílaly Komisi zprávu o provádění čl. 9 odst. 1 a 2. Podle čl. 9 odst. 4 je Komise povinna využívat informace, které má k dispozici, včetně informací sdělených podle čl. 9 odst. 3, k zajištění toho, aby důsledky odchylek byly v souladu se směrnicí. Komise je povinna za tímto účelem přijmout vhodná opatření.

159. Ustanovení čl. 9 odst. 4 stanoví kontrolní úlohu Komise s cílem zajistit, aby kumulativní účinky odchylek povolených členskými státy byly v souladu s čl. 9 odst. 1 a 2, jakož i s hlavními cíli směrnice v oblasti ochrany. I když jsou odchylky v jednotlivých případech oprávněné, nesmí vést k situaci, kdy se populace ptáků sníží nebo nedosáhnou uspokojivé úrovně, jak je vysvětleno výše. Za tímto účelem je nezbytné, aby členské státy podle čl. 9 odst. 3 každoročně podávaly Komisi zprávu o provádění čl. 9 odst. 1 a 2. Specifikace požadované podle čl. 9 odst. 2 budou v této souvislosti důležité zejména pro posouzení důsledků, které by odchylka měla pro dotčené druhy.

160. Ustanovení čl. 9 odst. 3 a 4 proto stanoví rámec pro sledování souladu odchylek povolených v členských státech s požadavky článku 9 a s hlavními cíli směrnice.

161. Povinnosti podávat zprávy ([147]), které jsou podrobně popsány ve stávajícím formátu pro podávání zpráv o odchylkách, mají za cíl zlepšit účinnost podávání zpráv na všech úrovních správy, včetně regionální, vnitrostátní a unijní úrovně ([148]). Nový formát pro podávání zpráv a nástroj HaBiDeS+ v současné době používají Komise a členské státy EU ([149]) s cílem snížit administrativní zátěž spojenou s podáváním zpráv.

162. Komise pravidelně poskytuje členským státům zpětnou vazbu na základě posouzení informací v jejich oficiálních zprávách. Tato zpětná vazba může upozornit na problémy s dodržováním odchylek udělených členským státem a může například navrhnout snížení počtu ptáků, které lze odlovit, nebo přehodnocení alternativních řešení. Komise může rovněž upozornit členské státy na problémy vyplývající z neúplných informací ve zprávách o odchylkách. Členské státy jsou vyzývány, aby upravily svůj systém odchylek tak, aby zajistily soulad se směrnicí o ptácích a aby zejména zajistily, že cíle směrnice budou splněny.

163. Všechny údaje o odchylkách, které členské státy každoročně hlásí, jsou k dispozici na internetových stránkách Evropské agentury pro životní prostředí ([150]). Přístup k informacím předloženým členskými státy usnadňují tři interaktivní prohlížeče dat, které umožňují využití filtrů, například podle druhů a poddruhů (např. různých poddruhů kormoránů), země, roku a důvodu udělení odchylky. Tyto digitální nástroje spolu s nástrojem IT pro podávání zpráv mají za cíl snížit administrativní zátěž orgánů a poskytovat transparentní a spolehlivé informace o odchylkách.

([147]) Povinnosti podávání zpráv podle čl. 9 odst. 3 jsou popsány v „Pokynech k udržitelnému lovu“, oddíl 3.7.1 až 3.7.8.

([148]) Zahrnuje také všechny povinnosti podávání zpráv podle článku 9 Úmluvy o ochraně evropských planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť (dále jen „Bernská úmluva“). V rámci stávajícího ujednání mezi Evropskou komisí a sekretariátem Bernské úmluvy shromažďuje Evropská unie informace o všech odchylkách, které členské státy EU oznámily za dané vykazované období, a předává je sekretariátu Bernské úmluvy.

([149]) Nástroj HaBiDeS+ je přístupný online na adrese: https://webforms.eionet.europa.eu/.

([150]) Viz interaktivní prohlížeče dat na adrese https://www.eea.europa.eu/en/topics/in-depth/nature-protection-and-restoration/species-protection-and-conservation?activeAccordion=fa9bdf76-5165-4f3a-a940-e059381a7972.

PŘÍLOHA I

Uplatňování odchylek podle článku 9 směrnice o ochraně ptáků ve vztahu k bernešce bělolící

1. **Souvislosti**

Tato příloha popisuje používání odchylek v souvislosti s konflikty mezi berneškou bělolící (*Branta leucopsis*) a lidskými činnostmi. Jako velký a početný vodní pták spásající vegetaci, který se vyskytuje ve vysokých hustotách, se tento druh dostává do konfliktu se zemědělskou činností, který se projevuje místními škodami na plodinách a dopadem na travní porosty – a bojem o přístup k nim. Řešení těchto konfliktů má dlouhou historii a využívá celou řadu různých opatření, která jsou shrnuta níže.

Nejprve je pojednáno o právním statusu a populacích bernešky bělolící. Tato příloha poté informuje o druzích opatření týkajících se bernešky bělolící, které vyžadují použití odchylek podle článku 9 směrnice o ochraně ptáků, a shrnuje hlavní konflikty, k nimž dochází. Představuje také přístup udělování odchylek pro migrační trasy v rámci Mezinárodního plánu řízení jednotlivých druhů (International Single Species Management Plan) (ISSMP) ([1]) pro tento druh přijatého smluvními stranami Dohody o ochraně africko-euroasijských stěhovavých vodních ptáků (AEWA) v roce 2019.

Mnoho relevantních informací o bernešce bělolící, včetně údajů o areálu jejího rozšíření, ekologii, stavu z hlediska ochrany, podrobných údajů o početnosti a trendech populací, lze nalézt v následujících zdrojích, a proto zde nejsou opakovaně uváděny:

— the AEWA International Single Species Management Plan (ISSMP for the Barnascle Goose) (Mezinárodní plán řízení jednotlivých druhů (ISSMP) v rámci dohody AEWA pro berešku bělolící) a

— internetové stránky týkající se druhů souvisejících s Evropskou platformou pro řízení populací hus v rámci dohody AEWA (AEWA's European Goose Management Platform (EGMP)) ([2]), které obsahují mnoho důležitých údajů a informací o těchto populacích. Evropská platforma pro řízení populací hus má pracovní skupiny pro grónskou i pro ruskou populaci bernešky bělolící.

Další informační zdroje jsou uvedeny v oddíle 8 níže.

2. **Status právní ochrany bernešky bělolící**

Stejně jako na všechny druhy volně žijících ptáků, které se přirozeně vyskytují na evropském území členských států, se i na berešku bělolící vztahuje obecná právní úprava ochrany podle směrnice o ochraně ptáků. Její úmyslný odchyt nebo usmrcování, významné vyrušování zejména během období rozmnožování a odchovu mláďat, ničení jejích hnízd nebo sběr jejích vajec mohou členské státy povolit pouze v souladu se systémem odchylek podle směrnice (článek 9).

Berneška bělolící je uvedena v příloze I směrnice, která vyžaduje označení zvláště chráněných oblastí. Není uvedena v příloze II, což znamená, že lov podle článku 7 není možný. Regulovaný lov na základě odchylky udělené podle článku 9 směrnice však může sloužit jako legitimní nástroj řízení pro předcházení závažným škodám na úrodě.

Berneška bělolící je uvedena v příloze II Bernské úmluvy, která mimo jiné vyžaduje zákaz úmyslného usmrcování (článek 6) (pokud se nejedná o odchylku podle článku 9 této úmluvy).

Každá populace má jiný status podle akčního plánu dohody AEWA (příloha 3, tabulka 1) a jsou pro ni stanoveny ochranné požadavky.

([1]) Jensen, G.H., Madsen, J., Nagy, S. & Lewis M. (sestavitelé) 2018. Mezinárodní plán řízení jednotlivých druhů v rámci dohody AEWA pro berešku bělolící (*Branta leucopsis*) – populace Rusko/Německo a Nizozemsko, populace východní Grónsko / Skotsko a Irsko, populace Špicberky / jihozápadní Skotsko. AEWA Technical Series No. 70. Bonn, Německo. https://www.unep-aewa.org/publication/international-single-species-management-plan-barnacle-goose-russiagermany-netherlands.

([2]) https://egmp.aewa.info/.

Tabulka 1

Právní status populací bernešky bělolící podle mezinárodních dohod a směrnice EU o ptácích

Populace	Směrnice o ochraně ptáků	Bernská úmluva	AEWA ([1])
východní Grónsko / Skotsko a Irsko	Příloha I	Příloha II	B1
Špicberky / jihozápadní Skotsko	Příloha I	Příloha II	A3a
Rusko/Německo a Nizozemsko	Příloha I	Příloha II	C
Ustálené usedlé populace	Příloha I	Příloha II	Není zahrnuto

([1]) Status podle dohody AEWA: populace jsou seřazeny podle míry ohrožení: A (vysoké riziko), B (střední riziko), C (příznivý stav), jak je definováno v tabulce 1 akčního plánu dohody AEWA.

3. **Populace a trendy**

V EU se vyskytují čtyři biogeografické populace (tabulka 2), z nichž tři jsou historicky vzniklé ([3]) a jedna je usedlá (nemigrující). V posledních dvou desetiletích se jejich početnost výrazně zvýšila ([4]). Tři populace (východní Grónsko / Skotsko a Irsko; Špicberky / jihozápadní Skotsko a Rusko/Německo a Nizozemsko) jsou uvedeny v seznamu dohody AEWA, zatímco všechny čtyři druhy – včetně trvale usazených ptáků – mají status podle přílohy I směrnice o ochraně ptáků, a jsou tedy předmětem zvláštních opatření chránících jejich stanoviště ve všech ročních obdobích a vztahují se na ně rovněž obecné požadavky článku 3.

Tabulka 2

Biogeografické populace bernešky bělolící vyskytující se v EU

Populace	Status	Státy areálu rozšíření (EU tučně)
východní Grónsko / Skotsko a Irsko	Migrující	Hnízdí: Grónsko, Island, Spojené království Nehnízdí: Island, **Irsko,** Spojené království
Špicberky / jihozápadní Skotsko	Migrující	Hnízdí: Norsko (Špicberky) Nehnízdí: Norsko (pevnina) a Spojené království
Rusko/Německo a Nizozemsko	Migrující (MU1 a MU2)	Hnízdí: MU1 – Rusko, MU2 – **Finsko, Švédsko, Estonsko, Dánsko,** MU3 – **Německo, Nizozemsko**
	Nestěhovavé (MU3)	Nehnízdí: **Finsko, Švédsko, Lotyšsko, Litva, Polsko, Dánsko, Německo, Nizozemsko, Belgie**
Usazené nestěhovavé populace ([1])	Nestěhovavé	**Belgie, Francie, Česko,** Švýcarsko, Spojené království, Norsko

([1]) Rozšíření a početnost v období rozmnožování/hnízdění viz *Evropský atlas hnízdících ptáků 2*. V oblasti Baltského moře jsou nestěhovaví ptáci pro účely modelování a řízení (viz ISSMP) zahrnuti jako segment (jednotka řízení 2 – níže) ruské populace.

Hn = hnízdí
Nhn = nehnízdí

([3]) Scott, D.A. & Rose, D.A. 1996. *Atlas of Anatidae populations in Africa and western Eurasia* (Atlas populací Anatidae v Africe a v západní Eurasii). Wetlands International Publication No. 41. Wageningen, Nizozemsko.

([4]) Feige, N., van der Jeugd, H.P., van der Graaf, A.J., Larsson, K., Leito, A. & Stahl, J. 2008. Newly established breeding sites of the Barnacle Goose *Branta leucopsis* in North-western Europe – an overview of breeding habitats and colony development (Nově založená hnízdiště bernešky bělolící *Branta leucopsis* v severozápadní Evropě – přehled hnízdních stanovišť a vývoje kolonií). *Vogelwelt* 129: 244–252.

Díky úspěšnému dlouhodobému úsilí o ochranu, které vyplývá především ze závazků podle směrnice o ochraně ptáků a směrnice o stanovištích, se početnost všech čtyř populací berneška bělolící výrazně zvýšila a jejich stav populací v EU je bezpečný (příznivý).

Pro účely Evropské platformy pro řízení populací hus (EGMP – oddíl 3.1, příloha 1) v rámci dohody AEWA jsou v rámci populace Rusko/Německo a Nizozemsko rozlišovány tři jednotky řízení (management units, MU):

MU1: Ptáci migrující na dlouhé vzdálenosti, hnízdící v arktickém Rusku

MU2: Ptáci hnízdící v oblasti Baltského moře

MU3: Stálí (nemigrující) ptáci hnízdící v zemích Severního moře

Početnost populace bernešky bělolící v Rusku/Německu a Nizozemsku se zvýšila ze 102 000 v 90. letech 20. století na přibližně 1,6 milionu v lednu 2024. Platforma EGMP konstatuje, že „velikost tahové populace se nejprve ustálila na úrovni přibližně 1,4 milionu jedinců a zdá se, že v posledních dvou sezónách [2022 a 2023] se opět zvýšila, a to navzdory zprávám o ztrátách způsobených výskytem ptačí chřipky“ ([5]).

Při těchto velikostech populací uvádí Mezinárodní svaz ochrany přírody (IUCN) stav tohoto druhu z hlediska ochrany jako málo ohrožený (LC). Ze tří populací uvedených na seznamu dohody AEWA je v současné době největší populace Rusko/Německo a Nizozemsko. Platforma EGMP uvedla nejnovější odhady velikosti populace a její trendy.

Vedle historického nárůstu početnosti populace a vzhledem k tomu, že se tento druh vyskytuje ve vysokých hustotách v evropských nehnízdních oblastech ([6]), byly v posledních letech zaznamenány také zvýšené škody v zemědělství (ačkoli v některých oblastech docházelo k těmto konfliktům již delší dobu, ještě před přijetím směrnice o ochraně ptáků).

4. **Povaha konfliktů s berneškou bělolící v EU**

Nárůst početnosti a rozšíření bernešky bělolící vyvolává stále častější konflikty v celém mezinárodním areálu jejího rozšíření. Patří mezi ně:

— konflikty se zemědělstvím, škody na úrodě a také na jaře, kdy může docházet k ostrému boji o pastvu se zemědělskými zvířaty na počátku sezóny ([7]), zejména v severních zeměpisných šířkách a/nebo v místech shromažďování před tahem a během něho a v zimovištích,

— potenciální riziko střetů s letadly v situacích, kdy někdy nad letišti nebo v jejich blízkosti létá velmi velké množství bernešek ([8]), a

— dopady na další funkce biologické rozmanitosti a/nebo ekosystému ([9]).

5. **Článek 9 směrnice o ochraně ptáků a jeho uplatnění na berneška bělolící**

Berneška bělolící, stejně jako všichni ptáci vyskytující se v EU ve volné přírodě, je chráněna podle směrnice o ochraně ptáků. Vzhledem k tomu, že se nejedná o lovný druh (není uveden v příloze II), je odchylka z ochranných požadavků článku 5 možná pouze tehdy, jsou-li splněny požadavky článku 9:

— neexistuje jiné uspokojivé řešení,

— platí jeden z důvodů uvedených v čl. 9 odst. 1 písm. a), b) nebo c) a

— jsou splněny technické požadavky čl. 9 odst. 2.

([5]) https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/reports/egmp_briefing_note_2025.pdf.

([6]) Podrobnosti viz ISSMP AEWA: Jensen, G.H., Madsen, J., Nagy, S. & Lewis M. (sestavitelé) 2018. *AEWA International Single Species Management Plan for the Barnacle Goose (*Branta leucopsis*) - Russia/Germany & Netherlands population, East Greenland/Scotland & Ireland population, Svalbard/South-west Scotland population* (Mezinárodní plán řízení jednotlivých druhů v rámci dohody AEWA pro berneška bělolící (*Branta leucopsis*) – populace Rusko/Německo a Nizozemsko, populace východní Grónsko / Skotsko a Irsko, populace Špicberky / jihozápadní Skotsko). AEWA Technical Series No. 70. Bonn, Německo.

([7]) Podrobnosti viz ISSMP AEWA.

([8]) Bradbeer, D.R., Rosenquist, C., Christensen, T.K. & Fox, A.D. 2017. Crowded skies: conflicts between expanding goose populations and aviation safety (Přeplněné nebe: Konflikty mezi rostoucími populacemi hus a bezpečností v letectví). *Ambio* 46 (Supplement 2): S290-S300.

([9]) Buij, R., Melman, T.C.P., Loonen, M.J.J.E. & Fox, A.D. 2017. Balancing ecosystem function, services and disservices resulting from expanding goose populations (Vyvážení funkcí ekosystémů, služeb a nevýhod plynoucích z rozšiřování populací hus). *Ambio* 46 (Supplement 2): S301-S318.

Tento oddíl ilustruje, jak se uplatňují tři podmínky na odchylky pro berneška bělolící, a nejčastější druhy používaných odchylek.

Členské státy nemusí před uplatněním odchylek konzultovat Komisi. Jako minimální nástroj koordinace a mechanismus zpětné vazby však zasílají Evropské komisi každoroční zprávu o všech odchylkách, které vydaly podle článku 9. Ve zprávách jsou odchylky odůvodněny na základě požadavků směrnice. V praxi to znamená, že používání odchylek nesmí vést k tomu, že by se populace a areál rozšíření berneška bělolící snížily natolik, že by se staly neživotaschopnými, nebo že by nebyly zachovány na uspokojivé úrovni.

Podmínka č. 1: Neexistence uspokojivé alternativy

V čl. 9 odst. 1 se uvádí, že členské státy se mohou odchýlit od požadavků článků 5 až 8, pouze „[p]okud neexistuje jiné uspokojivé řešení".

Ke zmírnění škod způsobených berneškou bělolící existuje řada řídících opatření nebo nástrojů, které nevedou k usmrcování. Obvykle se jedná o plašení hus z potenciálně citlivých zemědělských polí pomocí různých zvukových a vizuálních odstrašujících prostředků ([10]). Tato opatření jsou dobře známa a jejich používání je dlouhodobé. Mezi další široce používané metody zvládání konfliktů hus se zemědělstvím patří:

— poskytování finančních pobídek nebo náhrad na podporu poskytování útočiště berneškám bělolícím a jiným druhům hus na zemědělské půdě a jako náhrada ušlého zisku a

— strategické prostorové přístupy k vytváření útočišť ([11]) (někdy označovaných jako „povolené oblasti" nebo „zakázané oblasti"), kam se mohou uchýlit husy vyplašené z okolní citlivé zemědělské půdy.

Platforma EGMP při dohodě AEWA sestavila úplný přehled opatření pro řízení populací hus, která používají státy areálu rozšíření v EU a mimo EU ([12]).

Pokud jde o jiná uspokojivá řešení, musí se použít plašení ptáků a jiné přístupy ke snižování konfliktů. Pokud se ukáže, že jsou neúčinné, mohou být uděleny odchylky pro regulaci usmrcováním. Při posuzování přiměřenosti různých alternativ lze zohlednit jejich dopad na daný druh a nezbytnost zásahu potřebného k zabránění škodám. Relevantními hledisky jsou populační úrovně daného druhu a rozsah škod způsobovaných berneškami ve srovnání s náklady na dostupné možnosti a jejich proveditelností.

Podmínka č. 2: Prokázání jednoho ze šesti důvodů uvedených v čl. 9 odst. 1 písm. a) až c)

Důvodem, který členské státy nejčastěji uvádějí pro vydání odchylek pro bernešky bělolící, je „pro předcházení závažným škodám na úrodě, dobytku, lesích, rybářství a vodním hospodářství" (čl. 9 odst. 1 písm. a)).

Obecný pojem „závažné škody" způsobené berneškami bělolícími je relativní a jako takový je třeba jej posuzovat případ od případu podle toho, kde a kdy ke konfliktu dojde. Například intenzivní spásání travních porostů nemusí být zemědělsky významné na podzim, kdy je trávy stále dostatek, ani v polovině zimy, kdy jsou hospodářská zvířata krmena ve stájích. Může však být velmi významné na jaře, kdy je zemědělsky nezbytné využít první nové a výživné přírůstky trávy.

([10]) Například Robai, C.I., Nyaga, J.M., Karuri, H., Elmberg, J. & Månsson, J. 2024. Reducing the number of grazing geese on agricultural fields - effectiveness of different scaring techniques (Snížení počtu hus pasoucích se na zemědělských polích – účinnost různých technik plašení). *Crop Protection* 177: 106552.

([11]) Vývoj útočišť pro bernešky bělolící a jiné druhy hus má dlouhou historii (např. Owen, M., Black, J.M., Agger, M.K. & Campbell, C.R.G. 1987. The use of the Solway Firth, Britain, by barnacle geese *Branta leucopsis* Bechst. in relation to refuge establishment and increases in numbers (Využívání zálivu Solway Firth v Británii berneškami bělolícími *Branta leucopsis* Bechst. v souvislosti se zakládáním útočišť a zvyšováním početních stavů). Biological Conservation 39(1): 63-81). Jejich účinnost je však v konečném důsledku omezená v situacích, kdy je třeba v nich poskytovat útočiště stále většímu počtu ptáků.

([12]) Tombre I.M., Brunner, A., D'Hondt, B., Düttmann, H., Enzerink, R., Fox, A., Feige, N., Heldbjerg, H., Herraro B., Huysentruyt, F., Kostiushyn, V., Månsson, J., McKenzie, R., Mensink, G. Meyers, E., Midtgaard, L., Nilsson, L., Nolet, B., Petrovych, O., Post, K., Scallan, D., Teräväinen, M., Uldal, C., Westebring, M. & Høj Jensen, G. 2019. An overview of the management measures for geese in Range States of the European Goose Management Platform (Přehled opatření pro řízení populací hus ve státech areálu rozšíření, které jsou členy Evropské platformy pro řízení populací hus). AEWA EGMP Publication No. 10. Bonn, Německo. 41 stran.

Zkušenosti s řešením konfliktů mezi berneškami a zemědělstvím jsou Evropě získávány již delší dobu ([13]). Ukázalo se, že konflikty se zemědělstvím mají jak prostorový, tak časový prvek, přičemž významnými otázkami je, kdy a kde se pastva odehrává. Závažnost škod by proto měla být určena s odkazem na faktory, jako je počet přítomných jedinců a riziko pro zemědělskou půdu, a to na základě faktorů, jako je roční období a lokalita. O přesných faktorech, které je třeba vzít v úvahu při určování závažnosti škod, rozhodují členské státy.

Podmínka č. 3: Technické požadavky čl. 9 odst. 2

V souladu s čl. 9 odst. 2 musí být v odchylce uvedeny prostředky, zařízení a metody odchytu nebo usmrcování. Příslušný orgán je oprávněn vyhlásit, že požadované podmínky jsou splněny, a rozhodnout, jaké prostředky, zařízení a metody mohou být použity, za jakých omezení a kým. V souvislosti s omezeními odchylek je možná celá řada zvláštních opatření a časových a místních okolností. V rámci možností by však měl být uveden a po celou dobu trvání odchylky sledován počet usmrcených nebo vyplašených ptáků (což je důležité zejména v období hnízdění). Pokud není možné uvést přesné počty, lze uvést rozmezí usmrcených/vyplašených jedinců v rámci odchylky. V každém případě musí tyto údaje zůstat v souladu s hlavním cílem směrnice o ochraně ptáků, kterým je ochrana ptáků.

V případě odchylek podle čl. 9 odst. 1 písm. c) je rovněž důležité vzít na vědomí konkrétní podmínky uvedené v tomto písmenu. To vyžaduje vypracování zvláštních ochranných opatření, aby se zabránilo nepříznivým účinkům na ostatní ohrožené druhy, zejména ve zvláště chráněných oblastech. Vzhledem k tomu, že čl. 9 odst. 2 písm. e) vyžaduje popis kontrol, které budou prováděny, je pravděpodobné, že rozsáhlá kontrola a místní kontrola musí být posuzovány odlišně. V obou případech však musí být stanoven zvláštní režim.

6. **Případové studie**

6.1 *Řízení zaměřené na populace a dohoda AEWA*

V roce 2019 přijaly smluvní strany dohody AEWA Mezinárodní plán řízení jednotlivých druhů (International Single Species Management Plan, ISSMP) a následně pokročily ve vývoji Evropské platformy pro řízení populací hus (EGMP), která poskytuje strukturované a mezinárodní prostředky pro sdílení osvědčených postupů v souvislosti s ochranou bernešky bělolící a dalších druhů hus, zejména pokud jde o řízení konfliktů.

Základem přístupu prosazovaného platformou EGMP je úzká spolupráce mezi státy výskytu, a to s ohledem na migrační charakter mnoha populací hus a na přínosy vyplývající jak z konkrétních, tak strategických řešení společných problémů. V případě bernešky bělolící poskytuje platforma EGMP mezinárodní fórum pro koordinaci opatření uvedených v přijatém plánu ISSMP, včetně přístupů k odchylkám.

Mezinárodní pracovní skupina platformy EGMP vydala doporučení týkající se přínosů koordinace odchylek. V rámci tohoto procesu byly stanoveny příznivé referenční hodnoty (FRV) pro velikost populace, areál rozšíření a rozsah stanovišť. Proces v rámci platformy EGMP každoročně vyhodnocuje nejnovější mezinárodní údaje o početnosti, přežívání a reprodukční úspěšnosti jednotlivých populací a podává o nich zprávu. Pro každou ze čtyř populací byla stanovena bezpečnostní prahová hodnota ve výši 200 % (tj. dvojnásobek) příznivé referenční populace (FRP).

Každé tři roky platforma EGMP posuzuje, zda velikost populací a jejích jednotek řízení neklesá pod hranici 200 % a zda se přibližuje k příznivé referenční populaci (100 %).

Nejnovější informace o stavu populací a doporučeních pro jejich řízení jsou uvedeny v informační zprávě z 10. zasedání mezinárodní pracovní skupiny Evropské platformy pro řízení populací hus, které se konalo v roce 2025 ([14]).

Na obrázku 2 jsou uvedeny nejnovější populační trendy tři jednotek řízení (MU) populace Rusko/Německo a Nizozemsko.

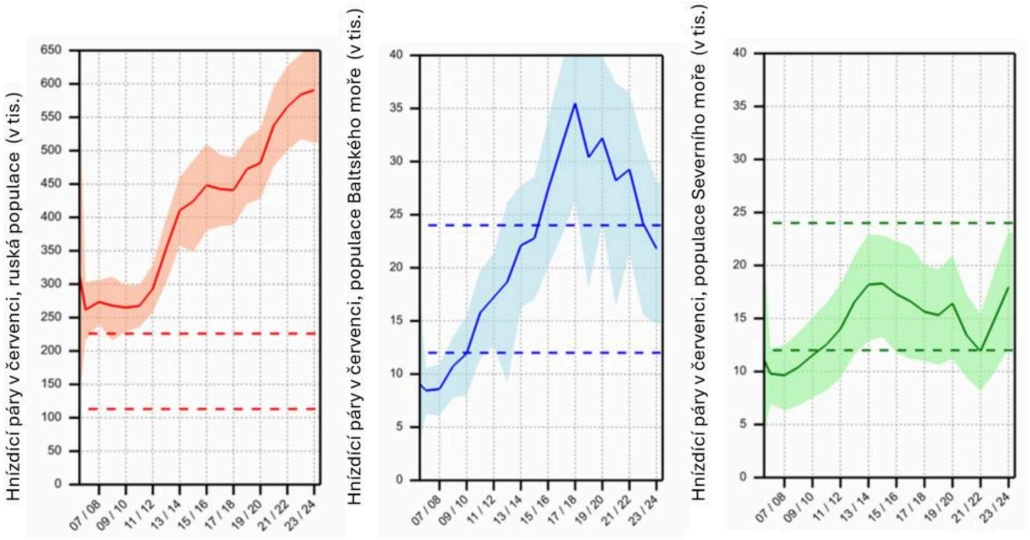
([13]) Roomen, M. van & Madsen, J. 1992. *Waterfowl and agriculture: review and future perspective of crop damage in Europe (Vodní ptactvo a zemědělství: přehled a budoucí výhled škod na úrodě v Evropě)*. Sborník příspěvků mezinárodního semináře svolaného ministerstvem zemědělství, ochrany přírody a rybolovu a IWRB. *IWRB Special Publication* 21. Slimbridge, UK.

([14]) https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/reports/egmp_briefing_note_2025.pdf.

Obrázek 2.

Trendy tří jednotek řízení (MU) populace bernešky bělolící z oblasti Rusko/Německo a Nizozemsko: vlevo (červená) MU1; uprostřed (modrá) MU2; vpravo (zelená) MU3 ([15]).

Spodní tečkovaná čára v každém grafu je příznivá referenční populace (FRP), horní tečkovaná čára je bezpečnostní prahová hodnota ve výši 200 % FRP. Trendy jsou průměrné hodnoty založené na integrovaném populačním modelu (plná barevná čára) s 95% intervaly spolehlivosti pro počet hnízdících párů v červenci pro každou jednotku řízení.

Podle informací uvedených v informační zprávě „...jsou počty v ruské jednotce řízení č. 1 (MU1) výrazně nad prahovou hodnotou FRP a 200 % FRP.

Naproti tomu baltská jednotka řízení č. 2 (MU2) zaznamenala pokles, kdy velikost populace v roce 2024 klesla pod prahovou hodnotu 200 % FRP. Tento vývoj vyvolal potřebu koordinovaného řízení odlovu, pokud se očekává, že významná úroveň odchylky ovlivní místní hnízdní populace v Dánsku, Finsku nebo Švédsku.

V oblasti MU3 v Severním moři se počet hnízdících párů v poslední době zvýšil a nyní se pohybuje nad FRP. Početnost je však stále pod prahovou hodnotou 200 %, což vyžaduje koordinované řízení odchylky mezi Německem a Nizozemskem.

Pokud je populační úroveň mnohem vyšší než 200 %, jako je tomu v případě MU1, koordinace úrovně odlovu prostřednictvím odchylek mezi dotčenými členskými státy není nutná. Koordinace odlovu je nutná, pokud je úroveň populace pod prahovou hodnotou 200 % a blíží se FRP. To je případ MU2 a MU3. Jejich populační úrovně vyvolaly potřebu koordinovaného řízení odlovu v případě, že se očekává, že významné uplatňování odchylek by mohlo ovlivnit místní hnízdní populace.

V oblasti MU3 v Severním moři se počet hnízdících párů v poslední době zvýšil a nyní se pohybuje nad FRP. Početnost je však stále pod hranicí 200 %, což vyžaduje koordinované řízení odchylek mezi Německem a Nizozemskem. Nizozemsko a Německo se dohodly, že pokud by se v Německu plánovaly významné odchylky, proběhne koordinace mezi oběma zeměmi ([16]). Jinak by koordinace měla probíhat především v Nizozemsku, kde byla vnitrostátní příznivá referenční populace (FRP) nyní rozdělena mezi jednotlivými provinciemi a kde je koordinovaný proces nyní prováděn regionálními radami pro ochranu volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. V reakci na populační stavy blížící se provinčním úrovním FRP již v některých nizozemských provinciích došlo k pozastavení nebo výraznému omezení odchylek. Na základě rozhodnutí 9. zasedání mezinárodní pracovní skupiny platformy EGMP předložily Nizozemsko a Německo zprávu o koordinaci odlovu v obou zemích.

([15]) Stav populací a doporučení pro jejich řízení přijatá na 10. zasedání mezinárodní pracovní skupiny platformy EGMP – https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/reports/egmp_briefing_note_2025.pdf.
([16]) https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/documents/AEWA_EGM_IWG_10_14_Rev.1.pdf.

6.2 *Zkušenosti a řešení ve Finsku*

Přibližně 800 000 nebo více bernešek bělolících hnízdících v Rusku (z jednotky řízení v rámci dohody AEWA č. 1) se během jarního a podzimního tahu zastavuje a krmí na polích v Severní Karélii a jihovýchodním Finsku. Každý rok může v těchto oblastech dojít ke škodám na více než 10 000 hektarech zemědělské půdy.

Ačkoli Finsko vynakládá na prevenci škod způsobených husami na jaře 500 000 EUR, včetně najímání „plašičů hus", škody přesto dosahují 3 až 4 milionů EUR.

Finsko testovalo sirény, plynové balóny, draky napodobující sokoly, makety lidských postav, výbušná plynová děla, laserová děla, ruční lasery, plašiče hus i drony. Podle Finska však žádná z těchto metod nepřinesla trvalé výsledky, které by výrazně snížily škody na úrodě. Několik vnitrostátních soudních rozhodnutí navíc stanovilo právní omezení pro používání některých z těchto metod na jaře, zejména s ohledem na jejich možné dopady na jiné hnízdící druhy ptáků. Obecné období rozmnožování a hnízdění ptáků ve Finsku trvá od dubna do července.

Pokud jde o povolení odchylky na podzim, správní soud východního Finska v roce 2023 konstatoval, že použití slepých nábojů lze považovat za uspokojivou alternativu k usmrcování střelbou při předcházení závažným škodám způsobovaným berneškami bělolícími na úrodě. Následně jedna studie ([17]) dospěla k závěru, že slepé náboje a usmrcování střelbou jsou stejně účinné metody odstrašení, ačkoli v některých případech má usmrcování střelbou silnější účinek.

V poslední době Finsko zkoumá vstřícnější přístup prostřednictvím polí poskytujících útočiště, kde jsou bernešky tolerovány, v kombinaci se „zakázanými" poli, z nichž jsou aktivně vypuzovány. Bylo zjištěno, že bernešky individuálně volí pole poskytující útočiště ve srovnání s normálními nebo odpuzovacími poli, a to na několika úrovních rozhodování. Zřízení funkčního pole poskytujícího útočiště pro bernešky vyžaduje pečlivé plánování, znalosti o jejich chování a informace o historii zemědělských škod a uvědomění si, že stav oblasti z hlediska ochrany sám o sobě nezaručuje úspěch.

Bylo také zjištěno, že funkční a atraktivní pole poskytující útočiště s největší pravděpodobností fungují lépe v oblastech, které bernešky dlouhodobě upřednostňují a způsobují tam zemědělské škody. Tyto první výsledky naznačují, že tento systém zónování, vyvinutý ve spolupráci s místními zemědělci, může omezit konflikty díky tomu, že soustředí bernešky do vybraných oblastí a zároveň ochrání úrodu jinde. Tento finský případ poukazuje na potenciál, který mají společně navržené přístupy na místní úrovni při lepším vyvažování zájmů ochrany přírody a zemědělství.

Dlouholeté zkušenosti ve Finsku však ukazují, že předcházení závažným škodám na úrodě může vyžadovat i další opatření zahrnující preventivní lov. Při neexistenci alternativních řešení by byl preventivní lov oprávněný pro zamezení závažných škod na úrodě, jsou-li splněny podmínky článku 9.

6.3 *Řízení nestěhovavé populace bernešky bělolící v Nizozemsku* ([18])

V Nizozemsku se berneška bělolící usadila jako hnízdící druh v roce 1982. Do roku 2012 se populace v zemi (součást jednotky řízení v rámci dohody AEWA č. 3 – viz výše) rozrostla na odhadovaných 13 800 hnízdících párů, což vedlo k nárůstu konfliktů se zemědělstvím. Tradiční baštou nizozemské populace je oblast Severní delty, kde žije přibližně polovina ptáků.

Výše škod na zemědělských plodinách a travních porostech způsobených berneškou bělolící v Severní deltě vzrostla. Náhrady zemědělcům za plodiny poškozené berneškami poskytuje nizozemský „Fond pro faunu" (dříve Fond pro zvěř), který kompenzuje ztráty na výnosech polních plodin, na první seči trávy na siláž, boj o pastvu s hospodářskými zvířaty a škody vznikající v důsledku rozbahnění půdy během deštivého počasí a jejího následného rozdupání ptáky. Náhrada se vyplácí až poté, co se zemědělci pokusí bernešky ze svých pozemků zaplašit.

([17]) Seltmann, M.W., Ylitalo, A.K., Piironen, A., Store, R., Heikkinen, J., Heim, W., Piha, M., Seimola, T., Laaksonen, T. & Forsman, J.T. 2025. Arctic migrating barnacle geese utilize accommodation fields in a new agricultural staging area (Arktické migrující bernešky bělolící využívají pole poskytující útočiště v nové zemědělské oblasti). *Journal of Applied Ecology* 62(2):317-328.

([18]) van der Jeugd, H.P. & Kwak, A. 2017. Management of a Dutch resident barnacle goose *Branta leucopsis* population: How can results from counts, ringing and hunting bag statistics be reconciled? (Řízení nizozemské nestěhovavé populace bernešky bělolící *Branta leucopsis*: Jak lze sladit výsledky sčítání, kroužkování a statistiky lovu?) *Ambio* 46 (Supplement 2): 251–261.

Od roku 2005 je v oblasti delty povolen podle odchylky odstřel bernešek bělolících na základě licence jako krajní opatření k jejich odehnání od citlivých plodin a ke snížení velikosti místní populace. Počet ptáků zastřelených na základě odchylky v oblasti Severní delty se zvýšil z 377 v roce 2005 na 5 324 v roce 2014.

Dopad odstřelu na základě odchylky byl sledován prostřednictvím letního sčítání ptáků a hnízd a hodnocení míry přežití pomocí kroužkování a opakovaného pozorování. Velikost populace se v období mezi lety 2007 až 2014 téměř zdvojnásobila na přibližně 28 000 jedinců, a to navzdory každoročnímu odstraňování 15–25 % bernešek a míře přežití dospělých 79 % a mladých jedinců 67 % (srov. přirozené přežití 96 % pro obě věkové kategorie).

Odstřel může být méně účinný kvůli nepoměrně vysokému podílu vzletných mladých ptáků z aktuálního hnízdního roku a jedinců z jiných populací ulovených v zimě. Nedospělé bernešky mají vyšší přirozenou mortalitu, zejména během první zimy, takže mnohé z těch, které jsou zastřeleny by pravděpodobně uhynulo přirozeně. Navíc usmrcování přilétajících bernešek z jiných populací je neúčinné, pokud je cílem regulace místních ptáků způsobujících škody.

Pro dosažení optimálního adaptivního řízení má kritický význam zapojení zúčastněných stran.

7. **Podávání zpráv o odchylkách**

Transparentní podávání zpráv o odchylkách a koordinovaném odlovu je nezbytné pro vytváření důvěry mezi zúčastněnými stranami a zajištění dodržování mezinárodních dohod. Komise proto vyvinula online nástroje pro zobrazování údajů o odchylkách ([19]). Uvádějí podrobné informace o ročních odchylkách předložené členskými státy, jakož i statistické údaje o úplnosti těchto zpráv:

— Přehled odchylek a výjimek z ochrany druhů v EU,

— Jednotlivé odchylky a podrobné informace o nich a

— Úplnost údajů ve zprávách členských států o odchylkách a výjimkách.

8. **Další informace**

Mnoho informací o ochranných opatřeních stanovených směrnicí o ptácích je k dispozici na internetových stránkách Komise: https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive_cs.

Mezi další zdroje užitečných informací patří:

— International Single Species Management Plan for the Barnacle Goose (Russia/Germany & Netherlands Population East Greenland/Scotland & Ireland Population Svalbard/South-west Scotland Population) (Mezinárodní plán řízení jednotlivých druhů pro bernešku bělolící (populace Rusko/Německo a Nizozemsko, populace východní Grónsko / Skotsko a Irsko, populace Špicberky / jihozápadní Skotsko) přijatý na 7. zasedání smluvních stran dohody AEWA);

— European Goose Management Platform (Evropská platforma pro řízení populací hus) – obsahuje úplný archiv dokumentů týkajících se mezinárodních diskusí a rozhodnutí o programech adaptivního řízení migračních tras tří populací bernešky bělolící (viz dodatek 1 níže). Obsahuje rovněž dlouhý seznam relevantních recenzovaných publikací zde a

— Goose management: from local to flyway scale (Řízení populací hus: od místní úrovně až po úroveň migračních tras) – zvláštní číslo časopisu *Ambio* obsahující velké množství článků o konfliktech a řešeních v oblasti řízení populací hus.

([19]) Přehledový panel tabulek o odchylkách a výjimkách | Evropská agentura pro životní prostředí.

PŘÍLOHA II

Uplatňování odchylek podle článku 9 směrnice o ochraně ptáků ve vztahu ke kormoránu velkému

1. **Souvislosti**

V EU se vyskytují tři druhy kormoránů z čeledi *Phalacrocoracidae*: kormorán chocholatý (*Gulosus aristotelis*, dříve *Phalacrocorax aristotelis*), kormorán malý (*Microcarbo pygmaeus*, dříve *Phalacrocorax pygmaeus*) a kormorán velký (*Phalacrocorax carbo*). První dva druhy jsou uvedeny v příloze I směrnice o ochraně ptáků vzhledem k jejich nepříznivému stavu z hlediska ochrany. Kormorán velký – často označovaný jednoduše jako kormorán – je rozšířenější a od roku 1997 již není zařazen v příloze I směrnice o ochraně ptáků ([1]), což znamená, že neexistuje povinnost označovat zvláště chráněné oblasti pro tento druh.

Stejně jako na všechny volně žijící druhy ptáků přirozeně se vyskytující na evropském území členských států se i na kormorána velkého (*Phalacrocorax carbo*) vztahuje obecný režim ochrany stanovený v článcích 5, 6 a 8 směrnice o ochraně ptáků. V posledních desetiletích se v důsledku kombinace ochranných opatření podle směrnice o ochraně ptáků, rozšiřování akvakultury a dalších faktorů početnost kormorána velkého v Evropě zvýšila ([2]). Kormorán velký, jako společenský druh, který hnízdí v koloniích v blízkosti svých hlavních zdrojů potravy, začal způsobovat konflikty s komerčním i rekreačním rybolovem a akvakulturou kvůli dopadům na ryby a boje o ně, ale může také negativně ovlivňovat druhy ryb, které jsou předmětem zvláštního zájmu z hlediska ochrany, a vyvolávat konflikty s jiným komerčním nebo rekreačním využíváním vodních ploch.

S cílem podpořit členské státy při řešení konfliktů mezi kormoránem velkým a rybářstvím přijala Komise řadu iniciativ:

— V roce 2011 Komise na žádost Evropského parlamentu zahájila činnost platformy EU pro kormorány, která vychází převážně z dřívějšího projektu INTERCAFE financovaného EU (2004–2008), v jehož rámci byly v úzké spolupráci s klíčovými zúčastněnými stranami podrobně zkoumány různé konflikty způsobené kormoránem velkým. Výzkumná síť projektu INTERCAFE vypracovala řadu zpráv o konfliktech mezi kormorány a rybářstvím, které byly podloženy rozsáhlými případovými studiemi o vztazích mezi stanovišti a rybářstvím. Součástí případových studií byl „soubor nástrojů“ pro řízení kormoránů, který má pomoci předcházet problémům s kormorány v evropském rybářství a omezovat je a který mohou využívat orgány a zúčastněné strany. Všechny dokumenty jsou k dispozici na adrese: https://www.ceh.ac.uk/our-science/projects/intercafe-information.

— Platforma EU pro kormorány vypracovala řadu souhrnných dokumentů o rozšíření, areálech výskytu, ekologii, stavu a trendech populace kormorána velkého, jeho interakcích s rybami, rybářstvím a akvakulturou a o řešení konfliktů mezi kormorány a rybářstvím. Dokumenty byly v roce 2024 aktualizovány a jsou k dispozici na internetových stránkách Komise týkajících se směrnici o ptácích. ([3]). Zatímco některé prvky jsou stručně shrnuty níže, dokumenty na internetových stránkách představují vyčerpávající zdroje, které lze použít při řešení konfliktů.

— V roce 2013 zveřejnila Komise pokyny s názvem *Kormorán velký – Uplatňování odchylek podle článku 9 směrnice o ochraně ptáků* ([4]), které vycházejí z veškerých shromážděných informací a získaných zkušeností a z rozsudků Soudního dvora Evropské unie týkajících se uplatňování článku 9 směrnice o ochraně ptáků.

Tato příloha nahrazuje a aktualizuje předchozí pokyny zveřejněné v roce 2013 a je součástí pokynů k obecné právní úpravě ochrany druhů ptáků podle směrnice o ochraně ptáků. Konkrétně se zabývá využitím odchylek k řešení konfliktů mezi kormoránem velkým a lidskými činnostmi. Poskytuje stručný přehled o početnosti a trendech populací tohoto druhu, o jeho právním statusu, o povaze konfliktů, které s ním souvisejí, a o možných řešeních. Dále uvádí kroky pro uplatnění ustanovení o odchylkách podle článku 9 směrnice o ochraně ptáků.

([1]) Směrnice Komise 97/49/ES ze dne 29. července 1997, kterou se mění směrnice Rady 79/409/EHS o ochraně volně žijících ptáků (Úř. věst. L 223, 13.8.1997, s. 9, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/1997/49/oj).

([2]) https://circabc.europa.eu/ui/group/e21159fc-a026-4045-a47f-9ff1a319e1c5/library/b32b1896-aa4b-492b-af20-28f43cfe5bd4/details.

([3]) https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive_cs.

([4]) Evropská komise: Generální ředitelství pro životní prostředí a N2K Group EEIG, *Great cormorant – Applying derogations under article 9 of the birds directive 2009/147/EC* (Kormorán velký – Uplatňování odchylek podle článku 9 směrnice o ochraně ptáků 2009/147/ES), Úřad pro publikace, 2013, https://data.europa.eu/doi/10.2779/56719.

2. **Kormorán velký v EU**

V Evropě byly popsány dva poddruhy kormorána velkého. *Phalacrocorax carbo carbo* (atlantický poddruh) žije podél pobřeží Atlantiku a hnízdí téměř výhradně na skalnatých pobřežích Islandu, Norska, Spojeného království, Irska a západní Francie. V posledních letech se stále více ptáků stěhuje do vnitrozemí, kde přezimují a krmí se ve sladkovodních biotopech, kde tráví delší dobu, než se vrátí na pobřeží za účelem rozmnožování.

Phalacrocorax carbo sinensis (kontinentální poddruh) se vyskytuje na území od západní Evropy přes celou Asii až po Čínu a Indii. K rozmnožování a získávání potravy vždy využíval jak vnitrozemské, tak pobřežní lokality. Vyskytuje se v široké škále různých mokřadních biotopů od pobřežních mokřadů, vnitrozemských jezer a velkých nížinných říčních systémů až po rybníky a farmy, umělé štěrkovny a otevřené nádrže.

Během několika posledních desetiletí došlo k výraznému nárůstu početnosti poddruhu *P. carbo sinensis*, zatímco populace *P. carbo carbo* rostla mírněji (a na některých místech se dokonce snižovala).

Prodlužující se doba, kterou někteří ptáci atlantického poddruhu tráví ve vnitrozemí, a nárůst početnosti kontinentálního poddruhu znamenají, že se nyní více ptáků obou poddruhů vyskytuje ve vnitrozemí. Na těchto místech se oba druhy často dostávají do vzájemného kontaktu, což někdy vede ke křížení.

Kormoráni mají složité migrační vzorce. Na rozdíl od mnoha jiných stěhovavých ptáků se nestěhují všichni ve stejnou dobu nebo do týchž oblastí. Jejich migrační zvyky do jisté míry závisí na zeměpisné poloze hnízdní kolonie. Mnoho ptáků ze severských zemí a střední Evropy migruje v zimě na jih. Vzdálenosti se však mezi jedinci z téže kolonie značně liší a závisí také na tom, jak tuhá je zima. Zatímco někteří ptáci migrují jen 100 kilometrů na jih, jiní letí přes Středozemní moře až k pobřeží severní Afriky.

Podle posledního celoevropského sčítání hnízdních kolonií v Evropě v roce 2012, které koordinovala výzkumná skupina IUCN/Wetlands International Cormorant Research Group a které bylo financováno v rámci projektu EU CORMAN ([5]), byla hnízdní populace kontinentálního poddruhu *P. carbo sinensis* v západní palearktické oblasti (zahrnující Evropu západně od Uralu, části Blízkého východu a severní Afriky) odhadnuta na 370 000 hnízdících párů. Z toho však pouze 214 800 hnízdících párů hnízdilo v zemích EU-28 ([6]) (většina hnízdila v zemích sousedících s Baltským mořem), zatímco většina ostatních párů hnízdila v Rusku a na Ukrajině. Bylo rovněž zaznamenáno 16 000 hnízdících párů atlantického poddruhu *P. carbo carbo* (pouze ve třech členských státech EU-28: ve Francii, Irsku a Spojeném království).

Podle zpráv předkládaných podle článku 12 směrnice o ochraně ptáků (za období 2013–2018) ([7]) byla hnízdní populace poddruhu *P. carbo sinensis* v zemích EU-28 odhadnuta na 220 000 až 272 000 hnízdících párů. Ve většině členských států, kde tento poddruh hnízdí, je jeho krátkodobý a dlouhodobý trend považován za stabilní nebo pozitivní.

Nárůst početnosti *P. carbo sinensis* je pravděpodobně způsoben kombinací několika faktorů, včetně právní ochrany před jeho pronásledováním v minulosti, ochrany jeho klíčových hnízdišť, omezení používání dichlordifenyltrichlorethanu (DDT) a dalších bioakumulačních pesticidů, mírnějších zim a snadnějšího přístupu k potravním biotopům ([8]).

Hnízdní populace poddruhu *P. carbo carbo* v zemích EU-28 byla odhadnuta na 13 910 hnízdících párů s negativním krátkodobým trendem ve Francii a Spojeném království a pozitivním krátkodobým trendem v Irsku. Poslední velké mezinárodní sčítání mořských ptáků ve Spojeném království a Irsku (2015–2021) uvádí maximální celkový počet 13 330 hnízdících párů, což ukazuje na mírný nárůst v obou zemích.

Členské státy v současné době předkládají své nové zprávy podle článku 12 za období 2019–2024. Podle předběžného posouzení předložených údajů se hnízdní populace *P. carbo sinensis* odhaduje na 287 000 až 323 000 párů.

([5]) http://cormorants.freehostia.com.
([6]) Před vystoupením Spojeného království z Evropské unie.
([7]) Evropská komise (2020), Internetový nástroj podle článku 12 (2013–2018): Stav a trendy populací na úrovni EU a členských států [online]. https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12/.
([8]) Christof Herrmann, Thomas Bregnballe, Kjell Larsson, Meelis Leivits, Pekka Rusanen, „Population development of Baltic Bird Species: Great Cormorant (*Phalacrocorax carbo sinensis*)“ (Vývoj populací druhů ptáků Baltského moře: Kormorán velký (*Phalacrocorax carbo sinensis*)) (2018).

3. **Právní status ochrany kormorána velkého**

Na kormorána velkého se vztahuje obecná právní úprava ochrany podle směrnice o ochraně ptáků (článek 5). Úmyslný odchyt a usmrcování kormoránů velkých, významné vyrušování zejména v období rozmnožování, ničení jejich hnízd nebo sběr jejich vajec jsou zakázány a členské státy je mohou povolit pouze v souladu se systémem odchylek stanoveným v článku 9 směrnice. Kormorán velký není uveden v příloze I (druhy podléhající zvláštním ochranným opatřením) ani v příloze II (druhy, které lze lovit) směrnice.

Pokud jde o mezinárodní dohody, kormorán velký je uveden v dodatku III – Chráněné druhy živočichů Bernské úmluvy. Není tedy přísně chráněným druhem, což umožňuje regulovat nakládání s ním. Na tento druh se vztahuje také Dohoda o ochraně africko-euroasijských stěhovavých vodních ptáků (AEWA). Je zařazen do sloupce C, kategorie 1 tabulky 1 přílohy 3 dohody, což znamená, že čítá více než přibližně 100 000 jedinců, a může tedy významně těžit z mezinárodní spolupráce.

4. **Článek 9 směrnice o ochraně ptáků a jeho uplatnění na kormorána velkého**

Kormorán velký je, stejně jako všichni ptáci přirozeně se vyskytující v EU ve volné přírodě, chráněn podle směrnice o ochraně ptáků a jeho ochrana se řídí články 5, 6 a 8. Článek 9 umožňuje, aby se členské státy odchýlily od zákazů uvedených v článku 5, pokud jsou splněny tři podmínky:

— neexistuje jiné uspokojivé řešení,

— platí jeden z důvodů uvedených v čl. 9 odst. 1 písm. a), b) nebo c) a

— jsou splněny technické požadavky čl. 9 odst. 2.

Členské státy nemusí uplatnění odchylek předem konzultovat s Komisi. Jako minimální nástroj koordinace a mechanismus zpětné vazby však zasílají Evropské komisi každoroční zprávu o všech odchylkách, které vydaly podle článku 9. Ve zprávách jsou odchylky odůvodněny na základě požadavků směrnice. V praxi to znamená, že používání odchylek nesmí vést k tomu, aby populace kormorána velkého a jeho areál rozšíření byly omezeny do té míry, že by se staly neživotaschopnými, nebo že by nebyly zachovány na uspokojivé úrovni.

Členské státy plně využívají ustanovení o odchylkách k řešení konfliktů mezi kormorány a rybářstvím. Existují však značné rozdíly v tom, jakým způsobem se tak děje – a to jak z hlediska použitých metod, tak míst, kde jsou odchylky uplatňovány jako nástroj řešení konfliktů. Některé členské státy využívají odchylky v značném rozsahu, včetně opatření uplatňovaných v hnízdních koloniích, zatímco jiné členské státy odchylky nepoužívají ([9]).

Většina odchylek je schvalována tak, aby umožňovaly úmyslné usmrcování nebo odchyt jakoukoli metodou (která je jinak podle čl. 5 písm. a) zakázaná). Kormoráni jsou obvykle odstřelováni jako podpůrné opatření při plašení, aby se posílil účinek jiných prostředků odstrašování, dočasně se snížil počet jedinců krmících se na konkrétním místě a aby bylo možné upravit jejich populační úrovně v souladu s požadavky článku 9. V praxi však při usmrcování ptáků vznikají problémy, protože uhynulé jedince velmi často nahrazují jiní. To platí zejména na místech ležících na migračních trasách kormoránů, zvláště pak na podzim a v zimě. Může k tomu docházet i v jiných ročních obdobích, pokud se kormoráni mezi jednotlivými lokalitami volně přesouvají.

Odchylky jsou také široce využívány k povolení úmyslného ničení nebo poškozování hnízd a vajec nebo k odstraňování hnízd kormoránů (což je podle čl. 5 písm. b) zakázáno). Ničení hnízd nebo vajec může snížit hnízdní úspěšnost ptáků, takže na konci hnízdní sezóny vyletí méně mláďat, v zimě bude méně starších ptáků navštěvujících rybářské provozy a následně bude i méně dospělých ptáků, kteří by se mohli rozmnožovat. Kormoráni jsou však ve svém hnízdním chování dosti flexibilní a jejich populace jsou vůči úhynu poměrně odolné. Například jsou schopni znovu postavit hnízda a snést další snůšky vajec.

Tento oddíl ilustruje, jak lze v případě kormorána velkého uplatnit tři podmínky pro udělení odchylek. Ukazuje rozsah a nejčastější druhy odchylek, které členské státy používají.

([9]) https://www.eea.europa.eu/en/analysis/maps-and-charts/overview-of-derogations-and-exceptions-dashboards.

Podmínka č. 1: Neexistence uspokojivé alternativy

Ustanovení čl. 9 odst. 1 stanoví, že členské státy se mohou odchýlit od požadavků článků 5 až 8 pouze tehdy, „[p]okud neexistuje jiné uspokojivé řešení“. To znamená, že zvažované opatření se nemůže odvolávat na důvody pro odchylku podle článku 9, pokud by jeho deklarovaný cíl mohl být řešen jiným „uspokojivým“ způsobem, který je buď a) oprávněný podle směrnice o ochraně ptáků (i když může vyžadovat vlastní odchylku), nebo b) působí menší újmu s ohledem na zákazy v článku 5 a cíle směrnice.

Existuje celá řada alternativních řešení či nástrojů, které lze na místní úrovni využít k předcházení konfliktům mezi kormoránem velkým, rybářstvím a druhy ryb nebo k jejich zmírnění. Tato opatření, která nevyžadují udělení odchylek, by měla být upřednostněna, ledaže by je bylo možné vyloučit na základě předchozích zkušeností nebo by jejich zavedení bylo nepřiměřené ve vztahu k přínosům v oblasti ochrany, které by přinesla. Hledání alternativ by se proto mělo omezit na ty, u nichž se na základě nejlepších dostupných vědeckých poznatků důvodně očekává, že budou v dané situaci účinné.

Několik příkladů preventivních opatření:

— **Plašení kormoránů** z rybářských lokalit. Tento přístup spočívá v tom, že se kormoráni dostatečně vyplaší pomocí zvukových nebo vizuálních prostředků odstrašování, aby se přesunuli na jiné místo hledání potravy. Účinnost technik plašení závisí na tom, zda jsou použité podněty pro kormorány dostatečně odstrašující, aby je přiměly přesunout se jinam, a zda mají k dispozici „lepší“ alternativní lokalitu, kam mohou odletět. Hlavní nevýhodou je, že kormoráni si nakonec (a často poměrně rychle) uvědomí, že jim ve skutečnosti nic nehrozí, na zvuky, vizuální podněty či pachy si zvyknou a začnou je ignorovat. Existují však přesvědčivé důkazy o tom, že ptáci jsou soustavně plašeni samotnou přítomností člověka, pokud si člověka spojují s nebezpečím. Metody plašení jsou nejúčinnější na menších vodních plochách, což znamená, že na větších lokalitách nemusí být dostatečně efektivní ani přiměřené jako preventivní opatření. Stejně tak lze účinek opatření v oblasti plašení, která nejsou založena na usmrcování, posílit jejich kombinací s omezenou regulací usmrcováním, pro kterou je však nutné získat odchylku.

— **Ochrana ryb pomocí omezujících zařízení**, která brání kormoránům v přístupu k nim. Tyto techniky využívají sítí a nadzemních drátů, které mají kormorány držet dál od ryb. Nejlépe fungují tam, kde jsou ryby soustředěny v relativně malých oblastech. Jsou ideální pro suchozemské rybníky nebo chovy ryb v náhonech, kde lze síťové kryty trvale upevnit. Na jiných místech, například u klecí rybích farem na otevřených vodních plochách, lze sítě proti predátorům zavěsit shora nebo jako souvislé podvodní ohrazení, aby se potápějící se ptáci nedostali k rybím násadám v síťovém vaku klece. Na takových lokalitách je možné využít i toho, že kormoráni obvykle potřebují ke vzletu a přistání poměrně velký prostor. Umístěním drátů, lan nebo síťových zábran přes vodní plochy lze kormoránům přistání na hladině nebo vzlet z ní výrazně ztížit, nebo dokonce zcela znemožnit. Na větších vodních plochách je úplné omezení přístupu kormoránů obtížnější a často i být prakticky neproveditelné.

— **Techniky řízení rybích populací** ke snížení dostupnosti ryb pro kormorány. Tyto nástroje vycházejí ze skutečnosti, že kormoráni musí při výběru místa, kde budou lovit, činit rozhodnutí. Aby splnili své denní energetické nároky, musí vyvažovat řadu faktorů. Patří mezi ně, zda pták ztrácí nebo nabírá na hmotnosti (tedy jeho tělesná kondice); okolní podmínky (v chladnějším či deštivějším období je potřeba více potravy/energie); fáze ročního cyklu (migrační období, hnízdní sezóna, zimování); velikost a stáří mláďat a také vzdálenosti mezi nocovišti či koloniemi a loviště. Volba loviště závisí také na dostupnosti, počtu a kvalitě vhodných potenciálních míst k hledání potravy. Vysoce kvalitní loviště je takové, které nabízí nerušený a bezpečný přístup k potravě a dostatek relativně snadno ulovitelných ryb. Techniky řízení rybích populací se snaží ovlivnit kvalitu lovišť dostupných kormoránům tím, že jim ztěžují možnost ryby ulovit. Základní princip spočívá v tom, že pokud jsou ryby obtížněji ulovitelné, mohou si ptáci zvolit jiné vodní plochy, kde je lov snazší. Například tam, kde mají správci rybářských revírů kontrolu nad režimem zarybňování, existuje několik možností, jak snížit ztráty ryb a učinit lokalitu pro lovící kormorány méně atraktivní. Příklady takových opatření zahrnují zejména:

  — *Odložení zarybňování v období vrcholného výskytu kormoránů*

    Toto opatření může být účinné tam, kde početnost kormoránů vykazuje zřetelné sezónní vrcholy (např. během zimování nebo migrace). Snížením dostupnosti ryb v době, kdy je tlak kormoránů nejvyšší, se rybí farmy a místa zarybňování stávají méně atraktivními lovišti. Poznatky z několika členských států ukazují, že kormoráni mohou přecházet na alternativní lokality, pokud se jejich lovecká úspěšnost snižuje. Tento přístup však vyžaduje flexibilitu v harmonogramu zarybňování a nemusí být proveditelný ve všech typech rybářských provozů.

— *Zarybňování v častých intervalech a na více místech*

Rozptýlené a odstupňované zarybnění snižuje předvídatelnost a výtěžnost potravních příležitostí pro kormorány. Vypouštění menšího množství ryb na několika místech snižuje místní hustotu kořisti, což následně snižuje motivaci kormoránů ke shromažďování. Toto opatření je všeobecně považováno za osvědčený postup v extenzivním rybnikářství a v říčních systémech, zejména v kombinaci se složitější strukturou biotopu, která omezuje viditelnost ryb.

— *Zarybňování většími rybami méně náchylnými k predaci*

Kormoráni přednostně loví menší, snadněji ulovitelné ryby. Zarybňování většími velikostními třídami může výrazně snížit okamžité ztráty způsobené predací, zejména na stojatých vodách a v rybnících. Ačkoli to může zvýšit náklady na zarybňování, je tento postup v podmínkách vysokého predačního tlaku často považován za nákladově efektivní z dlouhodobého hlediska.

— **Techniky úpravy biotopu** ke snížení dostupnosti ryb pro kormorány, jako je odstraňování potenciálních posedů a nocovišť v blízkosti citlivých vod (např. suchých stromů nebo umělých konstrukcí), aby se kormoránům zamezilo zdržovat se v blízkosti rybích populací, nebo vytváření úkrytů pro ryby instalací ponořených struktur, vegetace či umělých úkrytů, kde se ryby mohou skrývat, čímž se snižuje lovecká úspěšnost kormoránů a rybám se usnadňuje vyhýbání se predaci. Více míst, kam se mohou ryby před kormorány ukrýt, rovněž poskytuje zvýšení strukturální složitosti biotopu (např. zlepšené třecí plochy, hlubší okraje). Tato opatření představují rozšíření technik řízení rybích populací popsaných výše. Jejich cílem je učinit lokality méně atraktivními pro kormorány k nocování, hnízdění nebo hledání potravy. Nikdy zcela nezabrání tomu, aby kormoráni na daném místě nocovali, hnízdili nebo se zde krmili, avšak mohou na úrovni konkrétní lokality jejich výskyt omezit nebo zcela eliminovat a zabránit tomu, aby ptáci oblast kolonizovali. Zamezení vzniku nocoviště může zabránit tomu, aby byli do oblasti přitahováni přítomností jiných ptáků, nebo může zamezit následným pokusům o hnízdění.

— **Finanční pobídky** na podporu poskytování útočiště kormoránům na vodních plochách nebo jako náhrada hospodářských ztrát (viz případová studie 1).

Pokud by však po provedení preventivních opatření stále existoval rozpor s ustanoveními článku 5 směrnice o ochraně ptáků, například kombinace metod, které nevedou a naopak vedou k usmrcování, bylo by nutné uplatnit odchylku.

Podmínka č. 2: Důvod pro odchylku

Vycházeje ze zprávy o odchylkách, kterou členské státy každoročně předkládají Evropské komisi, jsou nejčastějšími důvody, které členské státy uvádějí pro udělení odchylek pro kormorána velkého, předcházení závažným škodám na rybářství (včetně akvakultury), lesích a vodním hospodářství a ochrana rostlin a živočichů (čl. 9 odst. 1 písm. a)).

a. Odchylky pro předcházení závažným škodám na rybářství

Zvyšování početnosti kormorána velkého vedlo k nárůstu hlášených konfliktů s rybářstvím a akvakulturou, zejména proto, že mnohé vodní plochy, kde se kormoráni většinou krmí, jsou zároveň místy přímého zájmu pro lidí – například komerční rybolov, rybí farmy (extenzivní i intenzivní) a rekreační rybaření (v přírodních, polopřírodních nebo umělých vodních biotopech). Rybolov probíhá ve sladkých vodách (včetně rybničních soustav a přírodních jezer), v brakické vodě (pobřežní mokřady) a v mořských oblastech (pobřežní oblasti). Predace ze strany kormoránů je však často jen jedním z mnoha stresových faktorů, které v současnosti ovlivňují stavy ryb v těchto oblastech.

Směrnice o ochraně ptáků nerozlišuje mezi různými kategoriemi rybolovu, např. komerčním nebo rekreačním. V tomto kontextu však pojem „rybářství“ zahrnuje:

— odvětví zahrnující lov, zpracování a prodej ryb nebo místo, kde tyto činnosti probíhají,

— místo, kde jsou ryby chovány za účelem prodeje (akvakultura),

— rekreační rybolov.

Pojem rekreační rybolov se přitom vztahuje nejen na volnočasové rybářské revíry, ale také na rybářské kluby a komerční zařízení typu *put and take* (zaplať a chyť).

Konflikty mezi kormorány a komerčním rybolovem jsou rovněž velmi složité a dynamické. Načasování a rozsah těchto konfliktů se značně liší, protože početnosti a rozšíření kormoránů vykazují velké rozdíly a ptáci podnikají rozsáhlé sezónní přesuny mezi hnízdišti a zimovišti. Konflikty se proto objevují v různých obdobích roku, na různých místech a v různých geografických dimenzích a mohou se týkat hnízdících, zimujících nebo migrujících ptáků.

Kromě složitých vzorců pohybu kormoránů jsou konflikty ovlivňovány také stejně složitou dynamikou rybích populací (např. úmrtností závislou na hustotě populace) a sezónními i meziročními výkyvy vnějších faktorů, jako jsou povětrnostní podmínky (zejména tuhost zimy), účinky znečištění vody a také dostupnost kompenzačních mechanismů.

Tato vnitřní složitost znamená, že každá situace je odlišná a posouzení konfliktů vyžaduje individuální přístup, který zohlední celý soubor faktorů, přičemž řízení konfliktů musí být adaptivní. Zásadní roli při určování jejich účinnosti hraje rovněž načasování řídicích opatření během roku.

Je třeba zdůraznit, že aby členský stát mohl udělit odchylku, je nezbytné určit, zda se pravděpodobná škoda považuje za „závažnou“. Cílem tohoto ustanovení směrnice není zabránit hrozbě menších škod. Aby byla škoda považována za „závažnou“, musí se očekávat, že bude mít značný hospodářský dopad na rybolov a/nebo na rekreační zájmy související s rybolovem.

Druhy škod

Škoda na rybářství by mohla vést k přímým nebo nepřímým hospodářským ztrátám, ke ztrátě hodnoty majetku nebo ke ztrátě výrobního materiálu. Mohla by také vyvolat dodatečné náklady (např. na výměnu poškozeného vybavení a obnovu rybolovných zdrojů). V případě zájmů rekreačního rybolovu by to mohlo vést k hospodářským ztrátám, a nikoli pouze nepříznivě ovlivnit rekreační zájem jako takový, ledaže by to mělo hospodářské důsledky (např. snížené tržby z prodeje licencí k rybolovu).

Předvídatelnost a riziko

Pokud ke škodě ještě **nedošlo**, měly by se pro předpověď, zda existuje vysoká pravděpodobnost vzniku škody, použít zkušenosti z minulosti. Kromě toho by situace měla zahrnovat závažné škody v oblasti hospodářského zájmu, které přesahují rámec pouhého obtěžování nebo běžného podnikatelského rizika.

Důkazní prostředky

Z výše uvedeného vyplývá, že škoda na majetku (která buď již vznikla, nebo se očekává, že vznikne) musí být fakticky prokázána. Vzhledem k tomu, že je obtížné kvantifikovat velikost rybí populace a že predace ze strany kormorána může rybí populaci rychle vyčerpat (což může zabránit provedení podrobných studií před přijetím opatření), může být nezbytné k určení, zda je škoda závažná, zaujmout rychlý a pragmatický přístup, například prostřednictvím hodnocení nezávislými odborníky s využitím všech dostupných důkazů a vědeckých poznatků. Pokud je však k odůvodnění odchylky použit znalecký posudek, vyžaduje se vědecky podložené zdůvodnění jeho závěru a také ujištění, že znalci nejsou ve střetu zájmů. Hospodářské škody se často stanovují na základě vynásobení odhadovaného denního počtu ptáků přítomných na rybnících průměrným denním množstvím ryb zkonzumovaných jedním ptákem. V relevantních případech, například pokud to není již zřejmé z výskytu v dané oblasti, by ornitologové nebo jiní kvalifikovaní odborníci na volně žijící živočichy měli provádět monitoring za účelem odhadu denních počtů. Náklady na boj s šířením chorob, lidské úsilí a náklady na střelivo do zbraní používaných k odhánění ptáků od rybníka by neměly být započítávány.

Prevence

Je třeba připomenout, že odchylky vydané podle čl. 9 odst. 1 písm. a) směrnice o ochraně ptáků mají za cíl předcházet závažným škodám, což znamená, že není nutné čekat, až škoda nastane nebo až bude prokázána. Nicméně bude nutné prokázat, že vznik škody je pravděpodobný. Musí existovat pravděpodobnost, že ke škodě dojde v konkrétním místě a že bude dostatečně závažná. Předchozí případy škody mohou být použity k prokázání pravděpodobnosti, že k závažné škodě dojde znovu, nebo pokud předchozí případy neexistují, postačí prokázat, že existuje vysoká pravděpodobnost závažné škody.

Pokud má škoda malý nebo nemá žádný hospodářský dopad, ať již přímý, nebo nepřímý, mohou být odchylky týkající se škod na rybářství stále možné z důvodu „ochrany živočichů a rostlin (viz rámeček 1 níže). Míra škody se tedy může vztahovat také k ekologickému významu druhů, které budou postiženy (např. vzácných nebo ohrožených druhů), stejně jako k dopadu na rybolov.

Rámeček 1: Praktické posouzení toho, zda je škoda „závažná“

Ačkoli byla biologie a ekologie kormoránů předmětem rozsáhlého vědeckého výzkumu, praktické pochopení interakcí mezi kormorány a rybami a rybolovem zůstává složité. Ztráty lze kvantifikovat v místech rybích farem, avšak v případě extenzivních rybolovů a na jiných vodních plochách je spolehlivé hodnocení mnohem obtížnější.

Některé studie prokázaly, že kormoráni mohou mít významné negativní dopady na rybí populace a rybolov – což vede ke snížení početnosti a biomasy ryb. Jiné výzkumy však rovněž ukázaly, že samotná přítomnost kormoránů na lokalitě nemusí nutně znamenat, že dochází k závažné škodě.

Kromě toho není možné stanovit žádné pevné, standardizované prahové hodnoty, vyjádřené počty jedinců, podíly nebo mírou odlovu rybích populací, které by mohly sloužit jako referenční kritérium pro posouzení výskytu „závažné škody“.

Nicméně objektivní posouzení založené na faktech týkajících se skutečné přítomnosti kormoránů a jejich potenciálních dopadů, které zohledňuje i další faktory ovlivňující rybí populace, je vždy nezbytné pro odůvodnění udělení odchylky.

Podrobnější informace o důkazech škod jsou k dispozici v dokumentu „Interactions between cormorants, fish and fisheries“ (Interakce mezi kormorány, rybami a rybolovem), který rovněž obsahuje odkazy na případové studie o konfliktech s rybolovem v různých odvětvích rybolovu a vodních biotopech.https://circabc.europa.eu/ui/group/e21159fc-a026-4045-a47f-9ff1a319e1c5/library/ab7d8f27-fb1c-4117-8f66-36246abad59c/details.

b. Odchylky pro předcházení závažným škodám na lesích

Škody na vegetaci a stromech obecně nastávají tehdy, když se na daném místě nachází velká kolonie nebo trvalé velké nocoviště kormoránů, což vede k hromadění kyselého trusu (guána). Stejný pojem „závažná škoda“ se použije tak, jak je vysvětleno výše v oddíle o předcházení závažným škodám na rybářství. Závažnost škody lze prokázat například tehdy, když je ohroženo využití stromů pro komerční účely. Při určování závažnosti škody je však třeba zohlednit také velikost postižené oblasti.

Pokud škoda nemá hospodářský dopad, ať již přímý (dřevo nelze prodat), nebo nepřímý (zhoršení estetické hodnoty lesa a tím snížení turistické návštěvnosti), mohou být odchylky týkající se škod na lesích a vegetaci stále možné z důvodu „ochrany živočichů a rostlin“ (viz níže).

c. Odchylky pro předcházení závažným škodám na vodním hospodářství

Tento důvod pro odchylku by měl být použit pouze v případě, že kormoráni způsobují závažné škody komerčnímu účelu vodního útvaru, kromě rybářství. To by se mohlo týkat například některých oblastí využívaných pro volnočasové aktivity, které mohou být ekonomicky postiženy závažnými škodami způsobenými kormorány, např. vážným zhoršením kvality vodního útvaru nebo jeho využitelnosti pro cestovní ruch v důsledku znečištění trusem kormoránů. Pokud předmět odchylky souvisí s rybolovnými činnostmi, měl by být nahlášen jako „škoda na rybářství“, a nikoli jako „škoda na vodním hospodářství“.

Stejný pojem „závažná škoda“ se použije tak, jak je vysvětleno výše v oddíle o předcházení závažným škodám na rybářství. Například turisté, které přitahují přírodní krásy pobřežních oblastí, mohou přestat považovat tyto oblasti za tak atraktivní, jakmile se v nich usadí kormoráni, a to i kvůli silnému zápachu pocházejícímu z nocovišť. V místním měřítku může snížení hodnoty nemovitostí a omezení cestovního ruchu a rekreace způsobit ekonomické ztráty obyvatelům oblasti a podnikům, které jsou závislé na příjmech z cestovního ruchu.

Pokud by koncentrace kormoránů mohla ovlivnit kvalitu pitné vody v některých nádržích, měla by být jako důvod pro odchylku použito ustanovení čl. 9 odst. 1 písm. a) první odrážky (v zájmu veřejného zdraví a bezpečnosti).

d. Odchylky za účelem ochrany rostlin a živočichů

Čtvrtý důvod pro odchylky udělené podle čl. 9 odst. 1 písm. a) se týká ochrany rostlin a živočichů. Důvody pro použití odchylky budou pravděpodobně nejsilnější, pokud jsou spojeny se zachováním populací vzácných nebo ohrožených druhů, ale nejsou omezeny pouze na tyto druhy.

Jsou například hlášeny případy predace populací úhoře říčního (*Anguilla Anguilla*), lososa obecného (*Salmo salar*), pstruha mramorovaného (*Salmo marmoratus*), lipana podhorního (*Thymallus thymallus*) (viz rámeček 2 níže), jakož i dalších druhů ryb, které jsou chráněny (na úrovni EU nebo na vnitrostátní úrovni), ze strany kormoránů. Každý případ by měl být důkladně posouzen a rozhodnut na základě doporučení příslušných orgánů. Rozhodnutí by měla vycházet z nejlepších dostupných vědeckých informací o dlouhodobém dopadu na postiženou populaci (populace).

Rámeček 2: Výzkumný projekt „ProtectFish“

V roce 2024 byl zahájen nový projekt financovaný EU v rámci programu „Horizont Evropa pro výzkum a inovace“ s názvem ProtectFish, jehož cílem je analyzovat populaci kormorána velkého a jeho vliv na populace říčních druhů ryb uvedených ve směrnici o stanovištích. V rámci projektu, který se zaměřuje zejména na populace lipana podhorního, budou provedeny různé typy terénních experimentů, přezkoumány stávající výsledky a uspořádány konzultace/workshopy/rozhovory s cílem vyhodnotit a konsolidovat stávající poznatky o úloze predace chráněných říčních ryb.

Úloha predace a kontroly predace bude měřena v úsecích řek hlídaných stovkami dobrovolníků. V kratších úsecích řeky bude zkoumán vliv fyzických struktur, jako jsou sítě a přírodní struktury, na přežití ryb. Údaje o rybolovu pomocí elektrického proudu budou použity v kombinaci s kamerami pro sledování a počítání predátorů a kořisti, aby bylo možné posoudit dopad predace na ryby chráněné v EU.

Konsorcium, které projekt uskutečňuje, se skládá z univerzit, výzkumných ústavů a organizací z Rakouska, Belgie, Česka, Dánska, Německa, Itálie, Polska a Švédska. Koordinuje jej Dánská technická univerzita.

Více informací je k dispozici na adrese: https://protectfish.eu/.

Podmínka č. 3: Technické požadavky čl. 9 odst. 2

V souladu s čl. 9 odst. 2 musí být v odchylce stanoveny prostředky, zařízení a metody odchytu nebo usmrcování. Příslušný orgán je oprávněn vyhlásit, že požadované podmínky jsou splněny, a rozhodnout, jaké prostředky, zařízení a metody mohou být použity, za jakých omezení a kým. Je tedy možná celá řada konkrétních zařízení a časových a místních okolností souvisejících s omezeními odchylek. Nicméně počet ptáků, kteří by byli usmrceni nebo vyplašeni (což je situace zvláště důležitá v období rozmnožování), by měl být uveden a následně sledován po celou dobu platnosti odchylky ve všech případech. To se někdy provádí omezením počtu povolení a/nebo zavedením vnitrostátních či regionálních kvót. V každém případě musí tyto údaje zůstat v souladu s hlavním cílem směrnice o ochraně ptáků, tj. s ochranou ptáků.

Je proto třeba mít na paměti, že systém udělování odchylek nelze použít ke snížení populace jako cíl sám o sobě, nýbrž k naplnění jedné z odchylek podle čl. 9 odst. 1, tj. buď pro předcházení závažným škodám, nebo za účelem ochrany živočichů a rostlin. Nemůže se zaměřit na likvidaci všech jedinců v oblasti, ale na snížení jejich počtu v souladu s mírou škod, které je třeba zmírnit, nebo s cíli ochrany živočichů a rostlin. To však nevylučuje opatření zaměřená na odstranění hnízdních kolonií nebo nocovišť nebo předcházení jejich vzniku ve vymezených částech většího území, neboť to nevylučuje výskyt jednotlivých ptáků.

V období hnízdění jsou hlavní metodou používanou ke kontrole reprodukce kormoránů velkých zásahy týkající se vajec (např. olejování vajec nebo jejich nahrazování atrapami). Ačkoli několik zemí v oblasti Baltského moře tuto metodu již používá, v mnoha jiných státech tomu tak není. V období migrace nebo zimování jsou hlavními používanými metodami střelné zbraně k usmrcování nebo plašení ptáků a plašiče (plynová děla apod.).

Při splnění formálních podmínek čl. 9 odst. 2 je možné udělovat obecná povolení, tj. povolení nevydávaná konkrétním osobám, ale spíše obecné kategorii oprávněných osob, jako jsou vlastníci pozemků a jejich zástupci. Jak je však uvedeno v Pokynech k udržitelnému lovu, na rozdíl od čl. 9 odst. 1 písm. c), který vyžaduje, aby byly odchylky udělovány za „přísně kontrolovaných podmínek“, znění čl. 9 odst. 2 taková obecná povolení na odchylky vydávaná na základě čl. 9 odst. 1 písm. a) nevylučuje. V tomto ohledu, jak je rovněž uvedeno v Pokynech k udržitelnému lovu podle směrnice o ochraně ptáků, se samozřejmě za předpokladu, že se odchylka vztahuje na všechny aspekty uvedené v čl. 9 odst. 2, očekává, že důvody, které opravňují k udělení odchylky široké kategorii osob, by měly být v odchylce jasně uvedeny.

A konečně, ačkoli odchylky mají být uplatňovány na úrovni členských států, může být užitečná koordinace mezi členskými státy (viz rámeček 3).

Rámeček 3: Využití odchylek pro migrační trasy k předcházení závažným škodám na území jiného členského státu

Je možné použít koordinovanou kontrolu populace, včetně uplatnění „odchylek pro migrační trasy“, podle nichž by byly odchylky pro druhy jako kormorán velký uděleny v jedné zemi s cílem předejít závažným škodám v jiné zemi.

Tento přístup lze uplatnit buď v rámci mezinárodního plánu řízení populací vypracovaného podle mezinárodní úmluvy nebo dohody, jejíž je EU smluvní stranou, nebo v podobném rámci schváleném všemi dotčenými členskými státy.

Pro zavedení koordinovaného přístupu je však nezbytné, aby byly k dispozici přesné a aktuální informace pro stanovení příznivých referenčních hodnot pro populaci kormorána velkého (velikost populace, areál rozšíření a rozsah stanoviště). Za druhé by měl být zaveden důkladný koordinovaný systém monitorování, který by poskytoval pravidelné údaje o početnosti, přežívání a reprodukční úspěšnosti.

Následně musí být dosaženo dohody o referenční populaci příznivé pro migrační trasu a musí být stanovena bezpečnostní prahová hodnota, aby byl zajištěn přístup předběžné opatrnosti. Na základě této dohody by bylo možné stanovit referenční úroveň pro každou zemi zvlášť. Mělo by být dosaženo shody o otázkách, jako je zeměpisné měřítko výše uvedené koordinace a hodnocení plánů řízení, aby bylo možné posoudit stav populace a koordinaci a provést hodnocení přístupů k řízení.

Proto je také velmi důležité pravidelně vyhodnocovat situaci, a tím nejen sledovat početnost, přežití a rozmnožování druhu, ale také sledovat rybolov, včetně posouzení škod. To má zásadní význam pro zajištění splnění všech použitelných podmínek podle článku 9 a pro vyhodnocení účinnosti opatření, informování o probíhajících rozhodnutích v oblasti řízení a v případě nutnosti přizpůsobení strategií.

5. **Případové studie**

5.1 *Řešení konfliktů s kormoránem velkým na kaprových rybnících v Chorvatsku*

V Chorvatsku se nachází patnáct extenzivních kaprových rybníků o celkové rozloze přibližně 12 000 hektarů. Všechny představují významné lokality pro hnízdění a migraci vodních ptáků a jsou zařazeny do sítě Natura 2000. Ačkoli kontinentální poddruh kormorána velkého (*Phalacrocorax carbo sinensis*) není cílovým druhem pro označování zvláště chráněných oblasti, pravidelně se na kaprových rybnících vyskytuje a živí se zde. Přestože jako hnízdící druh není příliš početný, zimující ptáci představují značný tlak, přičemž většinu tvoří kormoráni přilétající z jiných částí Evropy (každou zimu do Chorvatska migruje až 20 000 ptáků).

Kormorán velký byl v Chorvatsku až do roku 1995 přísně chráněným druhem a řada rybích farem podávala soudní žaloby s požadavkem na finanční náhradu škod. Stát všechny soudní spory prohrál a byl nucen po mnoho let vyplácet vysoké částky.

Po letech společného úsilí ornitologů a odvětví ochrany přírody a rybářství stát souhlasil s tím, že bude rybím farmám nabízet každoroční motivační platby za „zachování ekosystémů kaprových rybníků“ (namísto vyplácení náhrad za způsobené škody). Toto opatření, které platí od roku 2008 a bylo všeobecně přijato, trvá dodnes.

Podle chorvatského prioritního akčního rámce na období 2021–2027 poskytlo ministerstvo zemědělství v letech 2014 až 2016 státní podporu rybářským podnikům „na zachování ekosystémů kaprových rybníků“ v celkové výši 3,5 milionu EUR. Od roku 2018 byla tato podpora revidována a změněna na náhradu „škod způsobených na kaprových rybnících různými druhy ptáků a jiných živočichů“, na což bylo v letech 2018 až 2020 vyčleněno celkem 8,7 milionů EUR. Náhrady byly vypláceny ze státního rozpočtu na základě každoročních vyhlášek ministerstva zemědělství a byly přidělovány na hektar produkční plochy rybníků. U zvláště chráněných rybníků, kde není lov povolen, byla podpora v roce 2020 zvýšena o 30 % a od roku 2021 o 50 %. Podpora trvá dodnes a v září 2024 byla vyplácená částka zvýšena na 902,18 EUR na hektar produkční plochy.

V roce 2024 bylo v rámci Operačního programu pro rybolov a akvakulturu Chorvatské republiky na programové období 2021–2027 aktivováno nové opatření s názvem „Opatření II.10. Akvakultura, která poskytuje služby v oblasti ochrany životního prostředí“. Toto opatření zajišťuje náhradu dodatečných nákladů a/nebo ušlých příjmů v důsledku používání metod v akvakultuře, které jsou v souladu s konkrétními potřebami životního prostředí a podléhají zvláštním regulačním požadavkům vyplývajícím z vymezení oblastí jako součásti sítě Natura 2000. Jak bylo již zmíněno, všechny extenzivní kaprové rybníky jsou součástí sítě Natura 2000 a musí provádět ochranná opatření stanovená vyhláškou o cílech a opatřeních ochrany zvláště chráněných oblastí.

Ačkoli kaprové rybníky nebyly konkrétně určeny pro kormorána, jelikož není uveden v příloze I směrnice o ochraně ptáků, jsou ptáci nedílnou součástí péče o lokality sítě Natura 2000, protože se nacházejí v koloniích v blízkosti jiných rybožravých druhů ptáků, pro které byla lokalita vymezena. Sdílejí s nimi rybníky jako zimní potravní biotopy. Jakýkoli lov nebo plašení kormoránů by proto přímo negativně ovlivnilo i ostatní druhy ptáků.

Opatření je platné v období od 1. srpna 2024 do 31. prosince 2029 ([11]) (posledním rokem způsobilosti je rok 2028). Kritéria pro opatření II.10 zahrnují bodové hodnocení založené na stupni ochrany rybníka (přírodní rezervace, přírodní park), rozloze rybníka (>1 000 ha; 400–1 000 ha; <400 ha) a typu rybí farmy (mikro a malý; střední; velký podnik) ([12]). Výše náhrady je stanovena ve výši 356 EUR/ha ([13]) registrované produkční plochy rybníka, avšak „nesmí překročit 35 % ročního příjmu z prodeje produktů akvakultury, kterého uživatel dosáhl v referenčním kalendářním roce“. Tato částka vychází z výpočtů projektu „Croatia EU Natura 2000 Integration Project – NIP“, který využil koncept nákladů příležitosti porovnáním příjmů a nákladů konvenčních rybníků s rybníky extenzivními. Z rozpočtu EU je vypláceno 70 % náhrady a 30 % je vypláceno ze státního rozpočtu.

Závěrem lze uvést, že po několika desetiletích snah řešit problém kormoránů v Chorvatsku prostřednictvím odstraňování nebo plašení rybožravých ptáků a náhrad za způsobené škody došlo ke zlepšení situace zejména díky přesměrování úsilí na poskytování pobídek k zachování hodnoty biologické rozmanitosti extenzivních kaprových rybníků a k přijetí přítomnosti rybožravých druhů ptáků, včetně kormorána. Výzvy, které je třeba v budoucnu řešit, se týkají zajištění ekonomické životaschopnosti extenzivních kaprových rybníků a rozvoje dalších diverzifikovaných služeb založených na přírodních hodnotách.

5.2 *Řízení populací kormoránů v Dánsku*

Současný dánský plán řešení konfliktu mezi kormoránem velkým a rybářstvím, zveřejněný v březnu 2022, vychází ze zásady místního řešení konfliktů zavedené v předchozím plánu, který platil v letech 2016 až 2020. Cílem plánu je najít rovnováhu mezi zachováním životaschopných populací druhu a řešením problémů rybářského průmyslu.

Populace kormoránů v Dánsku v 80. letech 20. století začala růst díky lepší ochraně v Dánsku i v ostatní Evropě. V letech 1993 až 2006 zůstala populace relativně stabilní na úrovni přibližně 39 000 párů. V roce 2013 se početnost párů snížila na přibližně 25 000, ale následně se zvýšila a poté stabilizovala. V roce 2020 se dánská populace odhadovala na téměř 32 000 párů.

Plán řešení konfliktů vychází ze zásady, že problémy, které kormorán představuje, je třeba řešit na místní úrovni. V oblastech, které jsou důležité pro rybí populace a kde se vyskytují zranitelné druhy ryb, by potravní aktivita kormoránů měla být omezena. Dánsko určilo několik prioritních oblastí, kam se soustřeďuje většina úsilí zaměřeného na řízení hnízdních kolonií.

Před použitím regulace usmrcováním je třeba nejprve vyzkoušet jiná řešení, jako je plašení ptáků nebo použití technických prostředků odstrašování, a tato opatření používat v rozsahu, v jakém je to prakticky a ekonomicky možné, aby se předešlo škodám. Pokud tato opatření nejsou uspokojivá, lze přistoupit k regulačním opatřením, která zahrnují odstřel, olejování vajec nebo ničení hnízd a vajec. Tato opatření lze provádět pouze na základě předchozího povolení. Praxe prokázala, že v případě kormorána velkého je účinnější použit techniky plašení doplněné omezenou regulací usmrcováním.

Kromě povolení od dánské agentury pro ochranu přírody je k odstřelu nutný také platný lovecký lístek a povolení od vlastníka pozemku. Regulace usmrcováním může probíhat od 1. srpna do 31. března (a od 1. dubna do 1. května, aby se ochránili platýsi, lososi a pstruzi táhnoucí do moře.

Olejování vajec a/nebo ničení hnízd a vajec může být povoleno za účelem snížení velikosti stávajících kolonií nebo zamezení zakládání nových kolonií. Tato opatření mohou být prováděna v koloniích kormoránů uvedených v plánu řešení konfliktů, v koloniích nacházejících se v okruhu 30 kilometrů od pobřežních oblastí označených za významné pro rybolov a rybí populace nebo od toků a jezer s výskytem síha malého, lipana podhorního, lososa obecného, pstruha obecného nebo úhoře říčního nebo v koloniích nacházejících se ve vzdálenosti větší než 30 kilometrů od těchto vymezených oblastí, pokud lze prokázat, že kolonie je příčinou rozsáhlých škod na rybách, rybolovu a rybářských zájmech. Pro olejování vajec a ničení hnízd a vajec je nutné povolení orgánu ochrany přírody a povolení vlastníka pozemku.

Plán byl vypracován v dialogu se zřízenou pracovní skupinou pro kormorány a byl dokončen ministerstvem životního prostředí. Konec jeho platnosti nebyl stanoven, ale bude vyhodnocován a jeho nástroje budou aktualizovány tak, aby odrážely nové poznatky a zkušenosti z terénu.

Rámeček 4: Je oprávněné považovat kormorány velké za vážnou hrozbu pro různé populace ryb v Nizozemsku?

Mennobart van Eerden a Stef van Rijn zhodnotili výsledky svého dlouhodobého sledování v Nizozemsku a svá pozorování publikovali v časopise Ravon 87, prosinec 2022, svazek 24 | číslo 4, s. 78–81.

https://natuurtijdschriften.nl/pub/1019938/RAVON2022024004004.pdf

Shrnutí:

Nizozemsko „nikdy nezasahovalo prostřednictvím opatření na kontrolu populací“. Přesto populace hnízdících párů vykazuje klesající tendenci, zejména v oblasti velkých jezer v oblasti IJsselmeer (pokles o více než 80 %), souběžně s výrazným snížením dostupnosti živin. V 70. a 80. letech 20. století byly tyto hnízdní kolonie baštou tohoto druhu, poté se výrazně zmenšily a přesunuly se na menší vodní plochy ve vnitrozemí. Tyto menší vodní plochy mají mnohem lepší kvalitu vody a rybí obsádku. Z dlouhodobých údajů o konzumaci ryb je zřejmé, že kormoráni se živí především hojně se vyskytujícími, malými rybami (7–25 cm). Vzhledem k tomu, že jejich potrava (zkoumaná na základě otolitů) do značné míry odráží složení ryb, má se za to, že kormoráni velcí reagují na dostupnost ryb způsobem zdola nahoru. V kombinaci s přirozeným odlovem 20 % nebo méně rybí obsádky se na úrovni vodního systému není třeba obávat predace ze strany kormorána velkého. Může to být lokálním jevem pouze v malých nebo silně zarybněných vodních nádržích, zejména pokud chybí úkryt pro ryby (mrtvé dřevo, makrofyta apod.). Řízení rybích biotopů se zdá být užitečným opatřením ke snížení rizika predace ze strany kormorána velkého, zejména v blízkosti přehrad, stavidel nebo rybích přechodů.

6. **Podávání zpráv o odchylkách**

Transparentní podávání zpráv o odchylkách a koordinovaném odlovu je nezbytné pro vytváření důvěry mezi zúčastněnými stranami a zajištění dodržování mezinárodních dohod. Komise proto vyvinula online nástroje pro zobrazování údajů o odchylkách ([10]). Uvádějí podrobné informace o ročních odchylkách předložené členskými státy, jakož i statistické údaje o úplnosti těchto zpráv:

— přehled odchylek a výjimek z ochrany druhů v EU,

— jednotlivé odchylky a podrobné informace o nich a

— úplnost údajů ve zprávách členských států o odchylkách a výjimkách.

([10]) Přehled odchylek a výjimek z ochrany druhů v EU | Evropská agentura pro životní prostředí.

7. **Další informace**

Dokumenty z projektu INTERCAFE financovaného EU, který v úzké spolupráci s klíčovými zúčastněnými stranami podrobně zkoumal různé konflikty mezi kormorány a rybářstvím, jsou k dispozici na adrese: https://www.ceh.ac.uk/our-science/projects/intercafe.

Souhrnné dokumenty o rozšíření, areálu výskytu, ekologii, statusu a trendech populace kormorána velkého, jeho interakcích s rybami, rybářstvím a akvakulturou a o řešení konfliktů mezi kormoránem a rybářstvím jsou k dispozici na internetových stránkách Komise týkajících se směrnice o ochraně ptáků:

— Ekologie kormoránů – Časté otázky a odpovědi k lepšímu porozumění jejich biologii, ekologii a chování,

— Početnost a rozšíření kormoránů v Evropě vysvětlující monitorování a sčítání kormoránů v EU,

— Interakce mezi kormorány, rybami a rybářstvím, které jsou nejčastějším zdrojem konfliktů,

— Řízení konfliktů mezi kormorány a rybolovem shrnutí informací o opatřeních a nástrojích v oblasti řízení používaných k omezení problémů s kormorány v rybářství,

— Sociální, kulturní a právní aspekty problematiky kormoránů a rybářství a ekologie ptáků a ryb,

— Rozsáhlá bibliografie nejdůležitějších publikací k dané problematice (více než 5 000 publikací doplněných vyhledáváním podle klíčových slov).